

Skolas Dorzs.

Ļosoma gromota tautas skolom un satom

(CHRESTOMATIJA).

Sastodija DRAUGS.

Izdevia bz. F. TRASUNS.

С.-ПЕТЕРБУРГЪ.
Типографія Д. П. Вейсбрута, Троицкій пр. 5.
1909.

Priķšvords.

Audzynošonas rukā atsarun tautas likteņš. Cik mums ryup sovu barnu, sovas tautas labklojiba, tik mums josaryupej par lobu audzynošonu satā un skolā.

Kotrs byus sajutis, cik napicišama mums latvišim latvišu tautas skola. Es tycu, ka naatsarass nivins latvits, kas par šu vajadzibu šaubitus, tycu ari, ka kotrs daris vysu, cik jo spakā, lai tyktu pi sovas tautas skolas, lai tī barnus varetu mocit motes voludā. Es tycu, ka myusu Valdība nasaligs atļaut latvišim latvišu skolas, lai mes uz pašas tautas pamotīm varetu ceļt kulturas aku. Es tycu, ka gudynojami tautas gorīgi vodunij, baznickāngi, nasakaves nokt tautai paleigā ar padumim un aizrodijumim tautas skolu dybynošonas litā. Un šei ticiba mani špidia sastodit losomu gromotu priķš skolas vajadzibom. Es ceru, ka muns „Skolas Dorzs“ atrass syltu vitu latvišu tautas skolōs un ari pi čaklokim barnim satā.

Todeļ, ka losomo gromota ir mocišonas serde, tod na-
taupiju pyuļu, lai muns „Skolas Dorzs“ izpiļditu sovu uzda-
vumu, un cenšus ivitot jīmā lobokūs pedagogu dorbus, pi
to materialu izveledams tai, lai barnim noktū priķškā tik tys,
kas jīm darigs, vajadzigs un jus interesej, kas styprinoj protu,
zynošonas un mudynoj fantaziju.

Par ļuti darigu vilu audzynošonas laukā es atrodu myusu
tavu-tavu gora montu — tautas dzismas, pasokas, meikļas
un parunas. Jīmōs vinkorši bet sylti un dziļjutīgi izteikti da-
žaidi nuvarojumi, atgadijumi un tykumiskas pamocibas, kas
godusimteņūs porbauditi un nuryuditi. Šis gora monts ir
myūsu tautas lepnums un pi audzynošonas ivarojams sevišķi
caur tu, ka vigli uzjemams un saprutams.

Vilu cēnšus izguļdit tai, lai barnam nu vigloko byutu joporit aizvinam uz gryutokū, nu tyvoko uz toļokū. Nudaļōs gobolus sakupoju pec satura. Tai byus pi rukas pimari dažaidim saleidzynomim. Gobolūs par pazeistamim kustunim un augim tureju par liku nusakavet pi jus aprokstim, bet gon tautas dzismu, pasoku voi stostiņu veidā aizrodiju uz jus ipašibom, dobu un dzeives kortibu. Aprokstus izdaris paši barni ar skolotoju voi vacoku paleidzibu, jo ji labi zyna, kaida guvei, zyrgam voi cyukai golva, kojas, ausis un cik jus, nu ko ši kustuni porteik, kaidu lobumu atnes; ji zyna, kaidas kukim lopas, kod jos plaukst un nuberst, kaida myza, kur kuki aug, priks ko darigi un t. t.

„Skolas Dorzs“ barnus ipazeistynos ar sadzeivi, ar dobu, jos ipašibom, parodibom, lai ji sapratigi varetu raudzitis uz pasauli, zynotu kas lobs, kas kaitigs un censtus cylvaku sabidribā ijemt apzinigu, piļsoņu cinigu, vitu.

Kas zeimojas uz voludas formom un pareizrakstibu, tod, cik spejams, (nakaiš saprašonai) lyukoku tyvotis tautas broļu, Vydzemes un Kurzemes latvišu, rokstu voludai. Tai mums ar laiku byus piejama vysa latvišu literatura, kas jau ari patisibā ir kauls nu myusu kaula, misa nu myusu misas. Es ļuti pricotus, jo caur tū izadutu tyvynot atsasvešinojušus tautišus un atjaunot izirušu latvišu tautas draudzigu kupdzeivi.

Omota bidrim, skolotojim, byušu ļuti pateicigs par aizrodijumim. Litiškus aizrodijumus nasakavešu ivārot pi nokušim izdevumim, jo maņ byus guds taidus pidzeivot.

Nu sirds velejus, lai muns „Skolas Dorzs“ mocekļim un mocitojim byutu meila pasakavešonas vita.

Draugs.

Helsingforsā,
1. majā 1907 g.

I. S a t â.

1. Momuliņa.

Muna mila momuliņa
Mani mili audzynoja:
Pate gryuti dubļus brīdā,
Mani nesia ruciņā.

Loba muna momuliņa,
Labi mani mocījuse:
Nī suniša kojom spert,
Nī guntiņas pagalītes.

Saulīt sylta, mamiņ jauka,
Obas vinu meilumiņu:
Saulīt' sylta—siļditīs,
Mamiņ jauka—parunot.

2. Jonīts.

Jonīts beja čakls puisans. Jis paleidzeja jau vacokim un mocijos pacitīgi gromotā. Ari pret cūtim jis vinaidi beja piklojīgs. Todel vysi ju mīloja.

3. Želīgo Anniņa.

Krancīts ilgī kolpoja sovam saimīnikam. Jis vacumā palyka okls. Cūti barni nycynoja vacu suni, bet Anniņa žaloja un baroja ju.

4. Barni bez momuliņas.

Moriņa nugoja uz utru satu. Jei numanija, ka ti nava labi. Barni skronđaiņōs drebītēs, namozgotom mutītem, nasu-

kotom galviņom. Mozi vortos pa podu, bet leloki plyucas. Nav nivina, kas jus piraudzitu.

Moriņa idumoja, ka jim naseņ numyra mote. Idumoja jei ari, cik gryuti byutu jai, jo nabyutu vairs milos momuliņas. Jei aizteceja uz satu un cīti, cīti apsakeria motei ap koklu.

5. Boreniši-syurdiniši.

Soka saule rītedama:
„Nyu, ļautini, svats vokors!“
Soka mote numerdama:
„Nyu, bernini, boreniši!“
Kur, bernini, jyus isit,
Bez vacokim palykuši?
Kur jemsit gudru vordu,
Lobu gudru padumiņu?
Smagi šņocia syļa prides,
Smolka leita pilejušas . . .
Gauži raud ti bernini,
Kam nav tava, momuliņas.
Sveša mote mani saucia,
Pogolmā stovedama . . .
Vejiņš pyutia, nadzerdeju,
Aiz osorom naredzeju.

6. Lobi harni.

Numyra Zemgaļu tavs. Jis atstoja sivu ar mozim barnim. Pitryuka apgodnika. Atraitne badojos, kai nyu apkups un pabaros barnus.

Vacokais puisits tū numanija. Jis teicia motei: „Nabadoj tik daudz, mamiņ! Es išu gonūs un nupeļnišu maizi.“

Tai pat sešu godu meitiņa mirinoja moti: „Es slaucišu ustobu, vorišu edini un auklešu mozū broliti, cikom tu byusi pi dorba.“

Mote piglaudia barnus pi kryutim. Jai palyka viglok ap sirdi.

7. Darbinica.

Nabadoj, momuliņ,
Dzeiva byušu, kur idama:
Izaškeiria maņ darbiņš,
Izaveicia voludiņa.

Reitā agri pisacēļu,
Treis darbiņus padariju:
Slauču guvis, dzynu gonūs,
Kyuru guni namiņā.

Nasnaužam mes, mosiņas,
Na snaudule mums māmiņa:
Na snausdama momuliņa
Mums pyuriņu pilucija,

8. Barna mīlestība.

Kaidai motei beja divi dāli, kurus jei ļūti mīloja. Dāli arī mīloja savu moti. Reizi vins nu jīm sacīja: „Milu māmiņ! Es zynu, ka tu mani mīloj, bet tu manis navari tai mīlot, kai es tevi“. — „Par ku?“ vaicoja mote,

„Par tu, ka tev jomīloj divi dāli, bet maņ. — vina pate mote.“ atbildeja dāls.

9. Barni un vacokī.

Ai bernini, ai bernini,
Klausit tavu, momuliņu!
Myužam saule debesīs,
Nav myužam tavš, māmiņa.

Ai, bernini, ai bernini,
Tavu savu globojīt:
I bitites savu savu
Vilciņ vylka uzulā.

Pa kam var pazeit avišu kuku?

Bolti zideja, sorkonas ugas.

Pa kam var pazeit boreni mosiņu?

Lejā sedeja, gauži raudoja.

Narāudi, mosiņ, nav tovas māmiņas,

Tova māmiņa aiz trejom atslagom

Vina atslaga — zaļa zolite,

Utra atslaga dzaltonas smiltiņas,

Treša atslaga uzula gaļdini.

10. Puisans un taurins.

Puisans staigoja pa lauku un iraudzija skaistu taurinu. Jis gribeja tū nūgyut. Taurins laidias nu vinas pukēs uz utru. Puisans sōka skrit taurinam pakaļ. Tū dzonojūt, jis ikrita grovī un samerka. Izropojis nu grova, jis steidzias uz satu, lai varetu izakaļtīt.

6-02

11. Napiticība.

Aiz upites kryumūs beja pulks avišu ugu. Linitei atļovia it ugu palasitu. Jai leidza teceja Duksis. Upites molā jis atroda kaulu, pajemia tu mutē un goja pa laipu. Bet te

yudenī Duksis iraudzija sovu atspaidumu un nutureja ju par utru suni, Tyuliņ jis lecia yudenī, lai atjemtū kaulu utram suņam. Bet tī Duksis niko naatroda, tik izamerceja un pa-zaudeja sovu kaulu. Linite tū redzedama nusasmeja: — Avu sunit! Daudz gribeji, moz tyka.

12. Korigs puisans.

Mote nulyka uz golda skruzi ar rikstim. Barni piteceja klot un pajemia kotrs sev dažus rikstus. Motes videjais dals Jurits, beja korigs un napiticigs. Wysod jis gribeja sev dabot vairok. Jis ari ibozia ruku pa šaurū koklu skruzē un jemia na tik dažus rikstus, bet pylnu sauju. Orā velkut, isaspridia ruka skruzes koklā. Cyti barni un mote aizasma, bet Jurits sōka raudot. „Tys Jurit, tev par mocibu“, mote teicia: Kam gribeji pajemt porok daudz? Tai, dažu lobu reizi tev uznoks nalaime, jo byusi korigs un napiticigs.“

13. Laisko meita.

Vinai motei beja laiska meita. Kotru reitu motei beja lelas pyules, cikom ju pīceļ. Mote mudynoj ju meilim vor-dim un glauda tai galviņu, bet vyss moz ku leidz. Meitu reitūs ceļdama, mote soka tai:

— Celis, meitiņ, celis augšā. Dzerdi, jau gailits skali dzid.

— Lai dzid, mamiņ, — meita atbiļd migā: — gailšam moza galviņa, dreiz var migu izgulet.

Par šaltiņu mote mudynoj meitu nu jauna:

— Celis meitiņ, celis. Pasaver, jau orā gaismiņa aust.

— Lai aust, mamiņ, gaismiņa, — meita atsoka otkon migā: — gaismiņai vysa pasaule joapgaismoj.

Par šaltiņu mote otkon pi meitas gultas klot un soka jau styngrok:

— Celis, meitiņ, celis! Redzi, saulite jau lec, kas tod vairs guļ dinas laikā?

— Meita ari tagad veļ atbiļd:

— Mamiņ, lai lec vin saulite. Saulitei priškā toļs toļs celiņš.

Saulite jau augsti pi debesim. Tagad mote dudas otkon pi meitas un soka:

— Celis, celis, meitiņ! Jau brukasts uz golda, un tu veļ guli. Meita tyuliņ izlec nu gultas un atsasauc:

— Mamiņ, kur muna karute?

14. Teicami barni?!!

Kultu, moltu es nagoju,
Tavu, moti turedams:
Syutu tavu pidorbā,
Momuliņu moltuvē.

Moza, moza maņ gaļviņa,
Pylna gudra padumiņa:
Mojōs jemu ļaudaviņu,
Orā trenču tav' ar moti.

Reti, reti tei setiņa,
Kur pi vortim vijulite;
Reti reti tei meitiņa,
Kas mamiņai vitu tāisa.
Dzidodama momuliņa
Dalam koria šyupeliti;
Raudodama maizes prosa
Nu deliņa ļaudaviņas,

Ej, tetiņ, baroj zyrgus,
Dāli vaci, pikusuši;
Dāli vaci, pikusuši,
Tavu mozu barodami.

15. Esi strodigs!

Andrivs goja gonūs. Nu utra gona jis izamocija peit cysu capures. Pyrmu capuri Andrivs nupyna pats sev. Ak, kaidis jam beja priks, kad uzlyka golvā paša nupeitū capuri! Veļok Andrivs izamocija nu kuku saknem taisit gruziņas. Lejas-solā beja daudz mēžu. Gonūs Andrivs plesia saknes un pyna gruziņas. Tos jis pordovoja kaimiņim. Par dabotu naudu puisans nuperka salicini nazi un losomu gromotu. Atlykumu atdevia motei. Ari izaudzis Andrivs vaļas breižūs nusadarboja ar gruzu peišonu. Ar, tu jis nupelniņa dažu kapeiku. Padori dorbu, palic par kungu.

16. Dorbs ceļ veiru.

Teic, mamiņ, munu dorbu,
Nateic muna augumiņa!
Kas nu loba augumiņa,
Kad darbiņa namoceju!

Kas nu rudzu garumiņa,
Kad nav loba bridumiņa;
Kas nu daila augumiņa
Kad nav loba tykumiņa.

17. Lels montojums.

Barzgoļa barni izauga par kritnim cylvakim, laigon tavs merdams jim nikaida monta naatstoja.

Reizi kaida mote jus vaicoja: „Zynu, ka tavs jums naatstoja nikaida monta. Nu ko tys nok, ka jums vysim klojas tik labi? Munim barnim klojas vinaidi slikti. Tava atstotais monts eisā laikā jau gluži izputejis.”

Vins nu Barzola barnim atteicia: „Myusu tavs mums atstoja lelu montojumu: jis izmocija myus strodot un miļot. Uzcitigi strododami un mili dzeivodami, mes varim vins utram un ari cytim paleidzet, un tai mums labi klojas!”

18. Tautas dzisma.

Es raudoju, es teceju,
Maņ izgaisa momuliņa.
Raudodama, tecedama,
Iteceju nidrojā.
Tur atrodu nidrojā
Treis sudobra olutiņus:
Vinā dzeria raibas guvis,
Utrā bari kumelini,
Trešajā olutā
Treis Laimiņas mozgojos.

Divas soka: Kur tu teci?
Trešo klotu aicynoja.
Meitiņ, tova momuliņa
Guļ zam zaļom veleniņom,
Guļ zam zaļom veleniņom
Saulē meitas aplukā.
Es saulītei pavaicoju,
Ku dor muna momuliņa?
Zalta slutu ceļu slauka,
Gaida tevis aizejut.

19. Izlutynots Piterits.

Piterits beja mudrs puika; dobā un gaitā, kai tavs; bet motes klepi oplotā lutynots, vorigs un styurgalvigs. Tavs jam beja numiris.

Dažu din jūs satā beja redzami šaidi kumiedini.

„Piterit, celis jau augša, celis! Veprits jau kuti gluži nusaraulojis.“ Tai tava mote dala dalu reizi mudynoja jaukā, sylvā vosaras reitā.

Bet mote deliņu aizstoveja: Lai puisans veļ paguļ. Orā veļ vasa rosa.

Vacmote celias nu ratiņa un aizgoja pate paganit vep- riti, kai jau dažu reiz Piteriša vitā beja darijuse.

2. „Mot, dud maņ est!“ puika sók kunkstet, pa gultu vortidamis. „Ko tod gribesi, deliņ?“ mote vaicoj, ju glaudi- dama. „Voi piniņa gribesi voi ko cyta?“

„Piniņa nagribu!“

„Nu ku tod? — Soki tak colit, ko gribi?“

„Siļkiti gribu!“

Mote deliņu paglostā un soka paklusu pi sevis „Tavs un tavs! Bez siļkas jis ari navareja pitikt.“ Jei nuslauka sev acis un atnes siļkas gobolu.

„Ceptu gribu, zaļas nagribu!“

„Ed boludit, tai pat zaļu. Maņ šureiz nav vaļas gūni aizkurt.“

„Zaļas nagribu! Tavs ari zaļas nagribeja.“

„Tisa gon, Piterit, tavs ari zaļas nagribeja.“ Mote it siļkas ceptu.

„Krejumiņu ari uzlej versā!“

„Uzlišu gon, colit, uzlišu. Bet celis pa tam, numozgoj mutiti nn apsagerb!“

3. Ar edini inokdama un puisanu iraudzidama vēl gultā vortamis, mote sōk vaidet:

„Vai, deliņ, kai tu manis nimos naklausi!“

„Biksišu nadaboju!“ jis atsasauca.

„Kur tod pats vakar lyki?“

„Uz myuriņa nulyku.“

Mote meklej pa myuriņu un koktu koktūs, bet naatrun. Vacmote, inokdama: „Voi Piterits vēl bez biksem? Pag, pag, es īšu ar notri klot!“

„Nagribu notru, nagribu!“ puika sōk brekt.

Mote: „Kām ta, vacmot', barnu veļti ryudynoju! Biksites jam te nu myuriņa nūžudušas.“

Vacmote: „Redzi, še! Tos atrodu pi satmaļa, kur vakar numetis; capure ari tur beja; postoliņu ari vinu atrodu teirumā; kas zyna, kur utro?“

Mote: „Vai deliņ, kai tu sovas litas globoj!“

Vacmote: „Tu redzesi! meit, cik Piterišam pasaulē gryuti klosis, jo tik tu jo styngrok naudzynosi.“

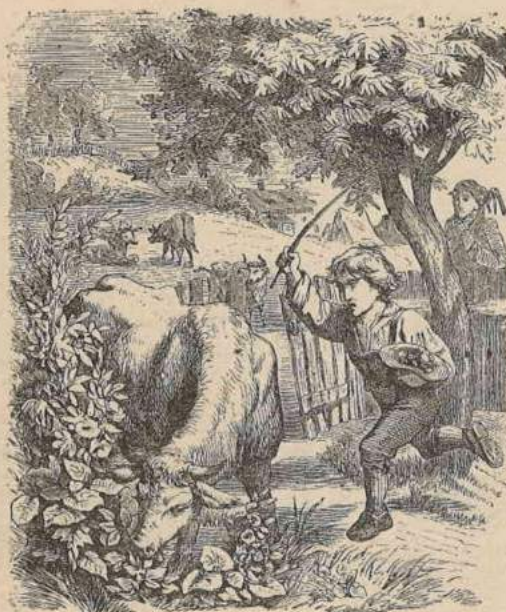
Mote: „Voi pasaulis gon boreni žalos, kad mote nažalos?“ Piterits, motei ap koklu apsaskaudams: „Sovu moti miļoju, — vacmoti namiļoju“. —

4. Mote Piteriti porok izļutynoja. Jis goja gon par gonu, gon mocijos omotā par skruderī, segliniku un kaļvi, bet deļ slinkuma un dažaidu nadorbu nikur navareja ilgi dzeivot. Beidzut slinkums, bods un slimibas ju nuvedia bez laika kopūs.

20. Benits gonūs.

Tikku Benišam beja septini godi, vacoki ju atdevia par cyuku gonu. Puisans ar priku goja pats sev maizi un apgerbu peļnit. Saimenikam un saimenicai Benits tai pat klausija, kai

sovim vacokim. Reitūs jis cēlias jautrs un dzidodams dzyna cyukas gonūs. Vaļas breižūs jis ari steidzias, šu tu paleidzet. Saimenica par tu ju miļoja un biži lyka svistu cibiņā. Rudeni saimeniks atdevia Benišam na tik nurunotu peļņu, drebēs un

apovu, bet dovy-
noja jam veļ vasalu
rubli, todeļ ka jis
ni reizes nabeja ilai-
dis cyukas labi-
bā. — Benišam ni-
kod nabeja bejis
tik daudz naudas.
Tagad jis nuperka
abeci un roksta-
mos litas un sōka
mocitis skaitit un
rakstīt. Vacokì un
cyti jam labprot
paleidzeja. Benišam
beja vigla golva,
todeļ jis dreizi va-
reja skaitit cytim
priškā skaistus sto-
stiņus un pasaci-
ņas. Vysim par tu
beja priks.

Trešā vosorā Benits jau ganija lupus. Saimeniks sulijos ju syutit skolā.

Paruna: Lobok paprikšu par cyuku gonu un tod par kungu, nakai pyrms par kungu un tod par cyuku gonu.

21. Gona dzismas.

Cep, mote, kukuli,
Es išu gonūs!
Ceirulis dzidoja —
Vosora laukā.
Gonūs išu, momuliņ,
Palaižama, nalaižama:
Ku gonūs padariju,
Tu ilyku pyuriņā.
Mygla, mygla, rosa, rosa,

Tu maņ loba nadariji:
Rosā maņ kojas sola,
Myglā, zuda raibaliņa.
Lai bej gryuti, kam bej gryuti,
Ganiņam — tam bej gryuti:
Tam jobrin reita rosa —
Veļ jodzerd ļauni vordi.
Saulit, bolta momuliņ,
Pasarodi ganiņam!

Ganiņam gara dina,
Kad saulites naredzeja.
Telītei nasaribu,

Pa kryumim ganidama ;
Vylnonītei, tai saribu —
Tū nuplesia žagarini.

22. Muna drauga sata.

1. Muna drauga sata ir Barzmolu cimā. Jai ir četras akas: dzeivojamo moja, klets, reja ar kulu un kuts ar laidaru.
2. Dzeivojamā mojā ir ustobas, kur dzeivoj un guļ

ļaudis, kekis, kur vorej ediņus, un jam suplok pilikams kam-
bars, kur globoj dažas edamas litas un traukus.

3. Reja, ar kulu ir obi zam vina jumta, vinā akā. Jim
apleik aptaisitas pašalās. Še redzamas zyrgu un braucamos
litas un daži zemkupibas un amatnicibas reiki. Rudeni sausā
laikā pašalās pived soru, lai leita laikā nabyutu joser rejā
slapņu labibu. Rejā kalteļ labibu un lynus. Pidorbā t. i. kulā
kuļ un teireļ labibu. Pyunē globoj cysas un palovas.

4. Kuts ir zyrgu, guvu, vušku un cyuku dzeivuklis.
Kuts priksā ar slytu aiztaisits laidars. Nu laidara pa goncelu
dzen lupus uz ganibom.

5. Kleti globoj labibu, myltus, gaļu un drebes. Zam
klets ir pogrobs. Pogrobā globoj tupiņus, kopustus, gri-
ziņus, hurkonus, pinu un svistu.

6. Šitus četru aku storpá ir pogolms, kurá aug leli kupli kuki. Kuki dud vosor pakresli, zīm aizveju un, jo kaidá aká izaceļtu guns, tod aizsorgoj cytas akas nu aizadegšonas. Pogolma vydá oka. Ap tu apleik syrubs, lai kaidš aiz nauzma-nibas jimá naikristu. Ustobas prišká skaistas puķu dubes ryupigi kup satas meitas.

7. Aiz dzeivojamos mojas ir augļu dorzs, kur aug obeles, slivas, višņas, eršķugas un upenes. Augļu dorzam klot ir sakņu dorzs priķš tupenim, kopustim, griziņim un burkonim. Ap dorzim appeiti zedini. Toļok ir teirumi, ganibas, pļovas un mežs.

Paruna. Kaida aka, taidš jumts.

Meikļas: Akmiņa kojas, kuka vadars, golvá solmu capurite.

Meža veirs, teiruma svorki. — Apkort miris, vydá dzeivs. Kristim škarsu kauli lykti pate misa cauri speid, (L-s.) zim' ed, vosor gul; misa sylta, bet ašņa nav. (Kr.). Mozs, mozs zirdziņš, din un nakti jojams. (Sl-nis). Dzimtene maņ barza golá, mitekļis maņ aizdurvēs. (Sl-ta). Symtim symtu kumeļņu siti viná povodá, (Z-dini).

23. Broļa sata.

Es pazynu broļa satu
I tymsá pigojuse:
Pi vortim uzuliņš,
Morgotim zarinim . . .
Tī dzidoja seiku putnu
Pylnas zoru pazarites:
Stradiņš dzid versyunē,
Lakstigola pazarē.

Cerim auga boltas pukes
Boleliņa pogolmā:
Pulkim joja sveiš ļaudis
Boltu puķu skatītis.
Boltu puķu ceri auga
Boleliņa pogolmā;
Tī saulite myglu metia
Voi bej zima, voi vosora.

24. Vactavs.

Vactavs beja palicis gluži naspecigs. Jis navareja vairs logá ni dzerdet ni redzet. Zubi beja izkrituši, rukas treiseja. Edut jam biži vin ediņš laistijos uz golda. Tys napatyka vadaklai un dalam. Ji sóka vactavu sedynot aizkrosnē vinu pašu un deviā tam est nu vacas mola blūdiņas. Daudz reižu jis skumigi verias uz goldu, pi kura agrok beja sedejis.

Reizi gadijos, ka vactavam izkrita blūdiņa ar azaidu nu rukom un sapleisa. Vadakla par tu stypri borias, bet vactavs

tik gryuti nusapyutia. Nu to laika jam edini devia vacā kuka bludīnā.

Reizi dals ar vadaklu iraudzija, ka jus mozajs deliņš grib nu mozim dēlišim kaut ku salikt. „Ku tur taisi?“ Tavs ju vaicoja. „Siliti, nu kuras jyus barošu, kad byusit vaci,“ puisans atbiļdeja. Veirs ar sivu sasaskatīja un nusorka.

Nu to breiža ji otkon vacū tavu sedynoja pi golda un nasacija vairs niko, kad jam izaleja ediņš uz golda.

Parunas. Tavs pabaroj desmit barnu, bet dažureiz desmit barni naspej pabarot vinu pašu tavu. Ko pats nagribi, to utram nadori.

Meikļas. Mozs, mozs ezeriņš, vysapleik zveinicini. (B-da.) Kas it reitā uz četrom, dinā uz divom, vokorā uz trejom kojom? (C—ks.)

25. Tautas dzisma.

Kas var boltu izvelet
Palakū vylnoniti?
Kas var jaunu padarit
Munu vacū momuliņu?

! ,
va

Ka iviņa vėl zidejse,
Vacobeles zorojuse!
Ka muns tavs, momuliņa
Utru myužu dzeivojuši!

26. Slīvas.

Mote nu terga atnesia slīvas un uzlyka uz golda. Jōs iraudzija mozais Ontons un paslepyn vinu apedia.

Pečok mote gribeja slīvas dut barnim un saskaitīja jos, bet redz — vinas tryukst. „Barni,“ jei pavaicoja: voi kaidis nu jums nav apedis vinu slīvu?“

„Tys gon nav labi darijis, kas paslepyn apedia,“ mote sacīja, „bet par tu vėl nav lela nalaime. Ugōs ir kaulīni, un jo kas jus nureitu, tam tyuliņ jomerst.“

Ontons nuboleja un atsasaucia: „Na, mamiņ, es kauliņu izmešu pa lugu orā!“

Vysi skanīgi isasmeja, bet Ontons nu kauna gauži nuraudoja.

Parunas. Naguda omots malot. Malim eisas kojas, dreiz var panokt.

27. Saticiba.

Tai dzeivot mosiņom,
Kai boltom vuškiņom:
Nasaplest, nasabort,

Naturet inaidiņa.
Mes mosiņas nabejom,
Mosiņom saucames;

Ļaudim leli breinumini,
Ka mes meili dzeivojam.
Ni myužam es nabeju
Ar kaiminim inaidā;
Pi kaiminim raūga tekū,

Pi kaiminim uguntiņas.
Lobok maņ daudzi draugu
Nakai daudzi inaidniku:
Draugi maņ roku snedzia,
Naidiniki — zubeniņu.

28. Draudzība.

Tavs ar dalu goja garum meža molai, kur beja plusijuses auka. Daudzi kuki beja nulausti, daudzi gósti ar vysom saknem. Pat rasni uzuli guleja garšļauk. Izlaustu kuku storpā stoveja divi uzuli, kurim auka nabeja niko ļauna padarijuse.

„Kodeļ auka ir izgozuse un nulauzuse lelokus kukus, bet šiti divi uzuli palykuši gluži vasali?“ vaicoja dals.

„Todeļ, dals, ka ji draudzigi, vinotim spakim, beja turejušis pretim uzbrucejam. Redzi, cik ciši ji saauguši kupā, ka nikaida auka jus navar porspet.“

29. Vacoku un barnu milestība.

Nivins putnys tai napyuš,
Kai pyuš meža boluditš;
Nivins mani tai namiļ,
Kai miļ mani tavs, mamiņa.
Sylta, jauka ustobiņa,
Barza molku kurinota;
Vēļ syltoka, vēļ jaukoka,
Kad tavs mote ustobā.

Nu saknites lozda zid
Sorkonim zidininim;
Nu sirsnīņas es miļoju
Sovu tavu, momuliņu.
Myužam saule debesīs,
Na myužam tavs, mamiņa:
Gudri dora ti bernini,
Kas miļoja tavu, moti.

30. Vinotne.

Jakubs: Voi zyni ku, Anit! Tagad nav nivina satā.

Anite: Nu?

Jakubs: Nu, laiks pameklet kaida gorda kimusa.

Anite: Jo tu mani nuvestu taidā vitā, kur myusu nivins naredz, tod gon varbyut es itu.

Jakubs: Isim uz kleti! Tī myusu nivins naredzes. Pameklesim tī ko gorda.

Anite: Tī, Jakub, myus kaimiņš var iraudzit. Jis pogolmā molku školda.

Jakubs: Nu, tod isim keki! Ti stov mada puds. Apsmesim kotrs sev kritnu riku.

Anite: Keki myus iraudzis vacmote. Jei sed pi luga un sprež.

Jakubs: Kaida tu bailiga! Nu tod isim pogrobā, obuļu estu. Tī tak myusu nivins naredzes.

Anite: Ai, milu Jakub! Voi tu dumoj, ka tī nivins myusu naredzes? Voi tu niko nazyni par tū, kas redz pat myurim cauri, nu kura navar ari timsā pasaslept?

Jakubs: Tisa gon. Divs myus redz ari tī, kur nivina cylvaka acis naredz.

Anite: Todeļ Jakub, niko nadarisim timsā, ko nadaritum gaismā.

31. Viņš vysu redz.

Ļaunu nikod nadori,
Tū tu apslept navari:
Diva acis vysu redz,
Ari tū, ku tymšums sedz.

Voi tū dora leli
Voi ar' barni mozi,
Vysu, kas tik nuticis,
Divs nu debess redzejis.

32. Laimes mote.

Laimes mote, pa pasauli staigodama, isagrizia vēļā zimas vokorā vintuļā mojiņā pasasiļditu. Prujom idama jei pasauca saimenicu un sacija: „Par tu, ka mani sasiļdiji, izvēleļ sev treis lobas litas!”

„Ka maņ byutu uz golda cepta dasa!“ saimenica dreizumā atsacija.

Ocumirkli cepta dasa beja uz golda.

Bet saimeniks piskreja klot. „Ak tu vintise! Voi navareji vēletis naudas, bogotības? Lai tei dasa lobok tev pi daguna pisaker!“

Ocumirkli tys, ku saiminiks beja sacijis, nutyka: dasa korojos sīvai daguna golā un nabeja atjemama.

Tagad veirs nusabeida un lyudzia Laimes moti, lai atjem sīvai dasu nu daguna.

Laimes mote atjemia un aizidama sacija tai: Jyus naesit pyrmi, kas viglprotībā munas dovonas ir pazaudejuši. Treis litas jums devu, treis sajemat — ar Divu!“

Sis stostiņš — pasoka. Na vyss tys tisa, kas pasokōs teiktz, bet jimōs ari ir daudz patisibas. Taida Laimes mote nikod nav pa pasauli staigojuse, ni ari dasa pisakoruse pi daguna gola. Bet ka cylvaki daudz kort ikoroj un dzenas pec nikim un ka napiticigam, monta korigam, cylvakam breižim izit ploni, tys piņnigi tisa. Tū ari šei pasaciņa grib rodit mozajim lasitojim.

33. Tisneša spridums.

Beja divi broļi; vins ļuti bogots, utrs ļuti nabogs. Nabogais aizgoja pi bogoto, paleiga lyugtū. Sam otkon tymā breidi beja vina guvs sprodzeja; atdevia lobu protu pussprogušu guvi un pasacija: „Lic nyu mani mirā! Tik odas vin napaturi, tū atdusi maņ atpaka!“

Nabadziņš dumoja: „Še tev! Odu atpakaļ, gaļa maņ, jo nusprogs.“

Bet jis niko; pasateicia par tu pašu, uzvelia pussprogušu guvi uz rogovom, aizvylka uz sovom mojiņom un sōka kupt un zoļot guvi. Atcelia sprogstamū slimibu un kas nyu par slaucamu guvi izataisija: priks vertis.

Bet bogotajam broļam tyka žal brismigi, ka taidu laimi beja aizgryudis cytam. Jis kurcia kotru din naboga broļam: „Atdud munu guvs odu, atdud guvs odu!“

Bet šis ni un ni.

Nu, kad jau ar lobu na — joit pi tisneša. Nuit. Vins broļs soka tai, utrs tai, niko ni saprast.

Tod tisnesis sacija : „Es treis reizes vaicošu ; kas man pareiži atbīdes, tam sprisšu taisnību.“

Labi : Pirmu reizi vaicoja : „Kas ir vysusoldonokais?“

Bogotais atbīdeja : „Mads munūs bišu kukūs!“

„Niko!“ nabogais sacija : „Migs!“

„Pareiži! Bet kas ir vysčaklokais?“

„Tys, kas vysdreižok naudu sakrojis!“

„Niko! nabogs atteicia, skaugja prots ir vysčaklokais pasauli : tys naguļ nikod, ni din, ni nakt, strodoj nusveidis!“

„Pareiži! Bet kas ir vysnalaimigokais?“

„Tys, kas atdud vyslobokū guvi plykotai broļam!“ bogotais atsasauca.

„Niko! nabadziņš pasasmeja : „tys ir vysnalaimigokais, kas tisneša priksā, nagrib pisazeit, ka broļam na vys odu atdevis, bet slaucamū guvi.“

Tisnesis sacija : „Tu, nabogais broļ, atbīdeji pareiži, tev pidar slaucamo guvs!“

34. Mozais maizes kukulits.

1. Vinā apgabali nanuauga labiba, todeļ tur beja bods. Kaidis leidzcitigs tergotōjs saaicynoja pi sevis nabadzigokus ļaužu barnus un sacija : „Te ir peitene ar maizi. Kotram jums tiks pa kukulišam, kuru varit pajemt un nest uz satu.“

Izolkuši barni saskreja ap peiteni un gryustidamis lyukoja kotrs sev dabot leloku maizes kukuliti. Pagivuši sovu daļu, ji aizskreja labdaram i paļdis napasacijuši. Tikai kaida meitenite stoveja mirigi maliņā. Jei pajemia pedigū, vysmzokū maizes kukuliti, pasateicia dovynotojam un tod klusu aizgoja uz satu.

2. Utrā dinā barni darija tai pat, un meiteņai otkon datyka pats mozokais kukulits. Kad meiteņa atnesia ju uz satu un slymō mote porlauzia ju, tod izbyra nu jo daudzi sudobra gobolu.

Naboga sivitei par tū beja lels breinums, un jei sacija meiteņai :

„Ej meitiņ, dreiž atpakaļ pi myusu labdara un atdud jam šu naudu. Tei laikam najauši byus itykuse maizes meiklā.“

Meiteņa izpīdija motes pavēli, bet tergotōjs jai atdevia maizē atrostu naudu un sacija :

„Ar nudumu es lyku šu naudū icept mazokā kukulītī,
jo zynoju, ka tu ju dabosi.“

Meiteņa pricīga aizasteidzia uz satu pi slymos motes.

35. Mote kolpyunite.

Ir nakts, un vatra plusos,
Un kauc, un vaid un skaņ,
Ar lelu varu snigu
Jei augstūs bloķūs dzen.

Brin mote kolpyunite
Pa snigu dziļaju;
Nav bais tai nakts, ni vattras,
Sirds dzen pi dala tū.

„Maņ teicia, ziņu laidia,
Jis esut gryuti šlyms,
Maņ nava mira, — joit . . .
Voi cytaidi sirds rims? . . .“

Un it jei vatrā, naktī,
Lai ari salymtu;
Ai, motes milestiba,
Cik lela, svata tu!

36. Laime.

Beja divi kaimini: vins bogots, utrs nabogs. Bogotajam beja daudzi naudas, nabogam ninika. Kaidā svatdiņas vokorā nabogs staigodams ap teirumu, redz, bogoto teirumā kas pļauņ. Piit klot pi to un vaicoj:

„Ku tod tu svatā dinā strodoj? Kas tu taidis esi?“

„Esu bogoto saimenika Laime, un maņ jam joiplauņ sve-tiba, cikom jis pats vēļ nav pļovis.“

„Nu, jo esi Laime,“ soka nabogs, „kodeļ naej munā teirumā svetibas iplautu?“

„Pi tevis navaru it. Tev nav lykts par zemes kupeju byut. Soc tergotis, tod paliksi bogots.

Labi. Saimeniks dora tai un, pasaver, eisā laikā palik tik bogots, ka nauda jomerej ar siku. Bet pašam sova sika veļ nabeja, todeļ syutija pi bogoto saimenika, lai aizdud uz mozu šaltnu sovu siku.

Bogotais dumoj: „Ku tod jis gon meris?“ gribedams tū izzynot, jis ispiž sika dybynā sveķus.

Nabogs izmerijis naudu, atsyuta siku atpakaļ. Bet vins naudas gobols beja pilipis dybynā pi sveķim, un bogotais kaimiņš tyuliņ nuprota, ka nauda ir merita. Ku jis dora? Skrin tyuliņ pi kaimiņa un vaicoj: kur jis tik eisā laikā esut sapeļnijis tik daudz naudas?

„Kur sapeļniju?“ šis atbild: „tergodamis sapeļneiu“!

Tu sadzerdejis bogotajs kaimiņš tyuliņ ari soka tergotis. Jis pametia saimestibu. Bet kas nutyka? Tergodamis, jis pazaudeja vysu montu un palyka tik nabogs, ka bais beja vertis. Kot ram sova laime.

Ka Laimes mote pa pasauli staigoj un naudu sikim merej, tys tik pasokā. Bet ka vinam lobok veicas ar zemkupibu, utram ar tergošonus, tys piļnigi patisiba.

37. Motes meita un pameita.

1. Kaidai motei beja divi meitas: pašas meita un pameita. Pašas meita slinka un izļutynota; pameita mudra un strodiga. Cikom motes meita pa gultu un myuriņu vortidamos slinkumu lopija, pameita padarija vysus dorbus.

Bet dori, cik labi gribi, pamotei vys slikti. Kaidā dinā jei dzen pameitu, lai ejut dzeivot uz mežu, jo satā jei esut par kaunu eistai meitai.

Ku darit? Nabadzite igoja mežā. Ti jei it, it, cikom nunok pi obuļnicas. Obuļnica lyudz, lai nupurinoj obuļus. Pameita nupurinoj. Dorbs jai pirosta lita. Toļok idama jei irauga maizes cepli. Tys lyudz, lai izvelkut maizi, jo tei jau esut izcepuse. Pameita izvelk. Beidzut jei iit mozā mojiņā, kur dzeivoj kaida vecite. Pameita palik pi vecites un kolpoj jai čakli. Pec kaida laika jei grib tikt mojā. Lai gon dzeive

gryuta, bet tava sata mila. Vecite ari atlaiž — lai ejut, un pavadej. Bet mežā sók leit zalta leits, un pameita nuleist vysa ar zaltu. Tikku jei iit tava pogolmā, gaišs uzlec uz setiņas, sasyt spornus un klidz vysa koklā :

„Kikeriku — Zeļtenite satā !“

2. Irauga pamote zeļteniti, nusabreinoj un sajem ju laipnok, griedama izzynot, kai jei tykuse pi taidas laimes, lai sovu meitu ari varetu apzeļtit. Zeļteniti izvaiņojuse, pamote tyuliņ ved sovu meitu uz mežu.

Motes meita nuit pi obuļnicas. Tei lyudz, lai nupurinoj obuļsus. Ļuteklei protā tik zalta leits, dorbs jai ribiņ ribas. Jei nasaklausa obuļnicas un pait 'garum. „Ai, maizite sadeg; izveļc, meitiņ, orā;“ lyudz maizes ceplis. „Nav maņ vaļas!“ jei lepnigi atsoka un steidzas garum. Nunokuse vecites mojiņā, jei i lobas dinas napādud, bet prosa, lai parodut, kur leistut zalta leits. Vecite ari paroda. Bet tikleidz motes meita izit pa mojiņas vortim, sók leit nu gaisa na vys zalts, bet pyks. Un nuleist jei nu golvas leidz kojom gluži malna. Satā nunokut, gaišs ju irauga, uzlec uz setiņas, sasyt spornus un klidz pylnā bolsā :

„Kikeriku — Pykainite satā !“

Mote izskrin pretim un nusabeist. Jos meita atnok na zeļtenite, bet pykainiņe. Nyu mote sasauca deviņas veces, atvedia deviņus vazumus greišku, nuperka deviņus pudus zipu. Veces deviņas dinas kurinoja perti, saberzia vysus greiškus, izmozgoja vysas zipes, bet pykainite palyka malna, kai bejuse.

Veļ šu boltu dinu redzamas darbigas zeļtenites un slinkas pykainites, nasaverut uz tū, voi zalta un pyka leiti ir kod bejuši, voi na.

38. Motes meita un syurdinite.

Bolta, bolta iva zid,
Veļ boltoka obelite;
Bolta, bolta motes meita,
Veļ boltoka syurdinite.
Motes meitu balynoja
Tava rudzu apcirčniši,
Syurdiniti balynoja
Viņas pašas rukas, kojas.

Bolta nocia tautu meita,
Kai ar snigu nusnyguse...
Nav ar snigu nusnyguse,
Nok ar sovu tykumiņu.
Skaista puke kolnā auga,
Veļ skaistoka lejiņā;
Skaista beja mōtes meita,
Veļ skaistoka syurdinite.

II. Skolā.

39. Ancitis skolā.

Laigon Ancits nīvinam nasacīja, tūmar pyrmu reizi uz skolu jis nugoja nuskumis, jo setniki ju biži beja bidejuši ar skolu, ka ti perut, aiz motim un ausim raustut un bez ediņa atstojut. Bet jau pec pora dinom Ancits porsalicynoja, ka vyss tys beja teiri mali, un ka setniki ju ar skolu tai pat beja bidejuši, kai agrok moziņu ar „bubu“.

Nyu Ancišam skolas dzeive sōka patikt. Skolas bidri jam beja tykuši kritni puisani, izjemut tik kaidu pori palaidņu, ar kurim jis gondreiz pavysam nasagoja. Skolotojs beja lobs, un kotram lābprot izskaidroja, ko tys nasaprotā. Skolā Ancits daboja zynot par dauz litom, ko agrok nasaprotā un nabeja nīmoz dzerdejis. Kotru dinu, kotru stundi skolotojs stostija ku jaunu, un Anciša zynošonas augtiņ auga.

Vaļas šaltis skolotojs ar skolnikim goja orā. Tod vareja izaspelet, izaskraidit un vysaidi izapricot.

Ancits skolā jutos laimīgs.

Tam vin priki gavilej
Vysā plotā pasauli,
Kas ar prota dedzību
Dzenas ikrot gudribu.

40. Povuliņš.

Povuliņš beja slinks puika. Kad cyti puikas mocijos skaitit gromotā, jam patyka lobok orā pasaskraidit

ar suni un posabadit ar ozi. Reizi jis beja atsasedis pogolmā uz bluķa. Jam beja rukōs gromota, bet skaitit jam nasagribeja. Jis aizmyga un golva jam nusleideja uz kryutim. Tu pamanija ozs un dumoja, ka Povuliņš grib ar ju baditis. Jis pasacelia uz pakaļkojom un ar rogim tai stypri isperia Povuliņam par piri, kai tys nusavelia atkortiņ nu bluķa. Pec to Povuliņš ilgi rauvoja.

41. Puisans un sunits.

Puisans: „Klaus, sunit, žigli šurpu steidzis,
Uz divom kojam staigot mocis!”

Sunits: „Ak, voi lai mocus jau? Es veļ tik mozs,
Uz dinom nokamom lai palik tys.”

Puisans: „Na, sunit, lobok agri mocitis,
Jo veļok tev dauz grytok is.”
Un sunits mocos: padums lōbs tam škeit,
Jis druši yudeni vysdzilā kreit,
Un dreiz var ātrast tū, kas pazaudets.
Tu vysu redzut puikai priks ir lels.
Jis ari mocijos un topa gudris veirs.

42. Šaļtiņa.

„Es naspeju izamocit tū, ku skolotojs uzdevia“, sacija Benits sovam draugam Ontonam, atgojis nu skolas uz satū.

„Leidz pušdiņom veļ desmit minutu, soksim tyuliņ mocitis“, atbiļdeja Ontons.

„Desmit minutu ir niks! Es išu orą ar Kranciti paskraiditu“, sacija Benits un izgoja orą

Izaskraidijis pa oru ar suni un paedis pušdiņas, Benits lykos gultą, bet Ontons vėl porskaitija sovų uzdevumu.

Utra reitą, kad ji nugoja uz skolu, cyti puikas aicynoja jus ripalet. Benits tyulinį piskreja pi jim, bet Ontons mocijos sovų uzdevumu.

Isasoka stunde. Ontons sovų uzdevumu zynoja pamatigi, bet Benits namoceja un atsarunoja, ka beijis moz laika.

„Kai tod tu, Onton, vareji izamocit?“ vaicoja skolotojs.

„Es mocijos desmit minutu pyrms pušdiņu, tai pat ari pec pušdiņom, un šureit ari porskaitiju,“ atbiļdeja Ontons.

„Jo tu ari, Benit, byutu izlitojis tos šaltiņas, tod tu znotu sovų uzdevumu“, sacija skolotojs. „Tagad paliksi skolā vinu stundi un izamocisi, ku esi nukavejis. Kas minutas nataupa, pazeudej stundi.“

43. Slinkis un uzcitigais.

Ai, ruciņas, ai, kojiņas,
Kam augot natykušas!
Ruku deļ, koju deļ
Nycyn' vysu augumiņu.

Paļdis soku Diviņam,
Tū darbiņu padariju!
Nyu es išu setiņā
Sev' ruciņu pyutynotū

44. Teiriba loboka par greznību.

Beja rudens. Barni pausias uz skolu. Jim šiva jaunus svorkus un zobokus.

Mortuzs beja nabadzigu vacoku barns. Jam beja joit uz skolu pastaliņos un salopittis svorcipūs.

Daži barni Mortužam skolā par tu pisasmeja. Vysvairok par ju aisija zubus krudzinika dals, kam beja skaisti jauni svorki un speiduši zoboki. Mortuzs nasacija niko.

Bet utrā dinā krudzinika dala jauni svorki jau beja atraipiti un speiduši zoboki sameiditi dubļūs.

„Uja, kaidis tu izaveri!“ sacija skolotojs, ju iraudzijis. „Lobok vacas drebes, kai redzi Mortužam, nakai jaunas, bet satraipitas.“

45. Skolniks.

Saulit mozu gabaliņu
Sudobriņu nusejoj;
Posta puiša badas dzisma
Latviti maņ licynoj.

Otkon dzimtenē es braucu,
Pec daudz godim svešumā,
Vyss, ku redzu, dzeržu, monu,
Dumas, jutas sacyloj.

Kas tī steidzas ceļa molā,
It uz priekšu sparigi?
Draugs, tev nav vys vigla dina
Sestis rotūs — puisiti.

Bosas kojas, rupas drebes,
Sausa maize nastiņā.
Nasakaun' daudz guda veiru
Auguši ir tryukumā!

Redzu, skolā steigtiņ steidzis,
Ozutē tev gromotas,
Tetits groša nataupija,
Kas nu rentes atlyka.

Voi ar' kolpa deliņš esi,
Ibaviša ļuļojums? —
Nasabeist', Divs zyn, ka vajag
Spaka, prota, veiksmes jums!

Gon tu skolā mocisis,
Kai jau, dažs lobs tautitis,
Augsts ir gudā, slavyns protā,
Kas bej agrok gryutdinis.

46. Pa divim celim.

1. Pasasteigsim, ka napalikam par vēļu!" skubynoja
kaidis puisans sovu bidri jaukā pavasara reitā, idams uz skolu.

„Maņ prots nimos nasanes uz tīni,“ atteicia pyrmais. Tī
tik dauzi dorba, vajaga mocitis un klausitis. Isim lobok uz
mežu voi upmolu, pameklesim putnu perekļu. Tu laikam
nazyni, cik tys pateikami!“

„Bet tod jau nadzerdesim, ku skolotojs šudiņ stostis!“

„Kaidis tī priks klausitis! Jo jau gribi, ej vin mocis, tu
jau tai esi lels muļkis!“

Krystcelēs obi bidri izaškeiria.

Tys, kurs vysod beja lobokais un uzcitigokais skolniks
aizasteidzia uz skolu. Utrais aizgoja uz mežu un upmolu
pustit putniņu perekļus. Daudzi jis nukaveja, un mocibas
laikā protā tureja tik narotnibas.

2. Nu to pavasara beja pagojis daudz godu. Orā beja
solta zima. Lauskis spardijos ap satmalim un moju styurim.
Pa ceļu vylkos ubogs, gluži nusalis un izaļcis.

Ceļamolā beja skola. Ubogs tymā igoja un grizias pi
skolotoja:

„Cinejams skolotoja kungs, atļāunit maņ pāsasiļdit un
idudit maņ, lyūdzami, kaidu riciņu maizes!“

Pedigi izarodija, ka šī beja obi agroki skolas bidri.
Centigais puisans beja izamocijis par skolotoju un ijemia lobu
vitu, bet jo palaidnigais bidris beja pinocis pi uboga vazas.

Parunas. Dorbam ryugtas saknes, bet soldoni augli.
Kaidis dorbs, taida olga.

47. Gromotas.

Cinijamas leigaviņas,
Munas milas gromatiņas:
Jyusu runas, jyusu ziņas
Ir maņ skaidras mocibas,

Kas maņ roda, ko nazynu,
Taišni stosta, ko namiņu,
Munu protu apskaidroj
Un maņ sirdi iligsmoj.

III. Dzeivulu valstī.

48. Kakis.

Kakits skani gavileja,
Kanepēs tupedams :
Na vinā diniņā
Taidi meži saauguši.
Sasaskaitiā muns runcits,
Pisajuzia subeniņu ;
Krej'ma ķerne aizkrosnē,
Tū gribeja pušu cerst.
Incišam runčišam
Pylna peļu vocelite ;
Mozajom meiteņom
Pylns pyuriņš dzeipuriņu.

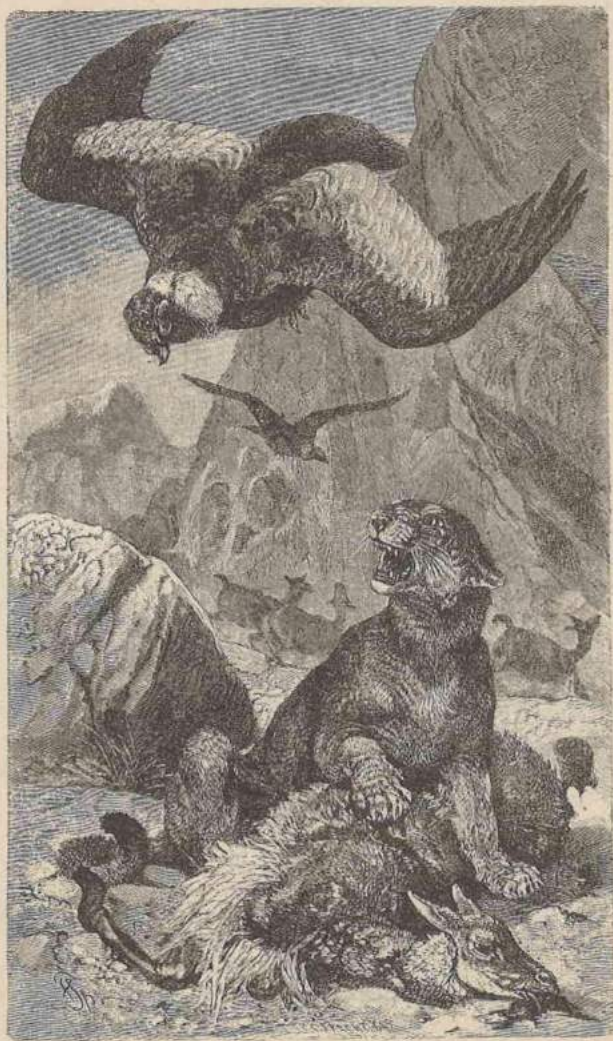
Suņš ar kaki aizkrosnē
Leli ilgi streidejos ;
Kakits soka : maņ myuriņš,
Sunits soka : aizdurvite.
Kakits kurmu dancynoja,
Siksniņā turedams.
Paga, paga tu, kakiti,
Lai paaug tik kurma barni.
Inčam runčam
Palaki audi ;
Zeilei žubei
Rakstītas zekes.

Parunas. Kakis na ar cymdim peles gyun. Kad kakis satā, tod peles olā. Ju kaki glauda, ju kupri ceļ.

49. Kakis un suņš.

Vacīs laikūs kaķam beja joit gonūs un joapsorgoj sata. Suņš beja breivis veirs ; breivibas gromota jam beja rukā. Zimu jis mirigi guleja aizkrosnē, vosor pakresli. Kaķam par tū uznocia skaudība. Jis soka teikot pec suņa breivibas gromotas. Kaidōs korstōs vosoras pušdiņōs kakis atnok nu gonim uz satu un redz — suņš guļ kanepēs ; breivibas gromota jam pagaļvi. Klusiņom kakis pileida pi guletoja, sagrobia jo breivibas gromotu un devias prujom. Suns pasamuda, dzynos pec kaķa, bet jam naizadevia bledi nuyut. Kakis pa pakši uzskreja uz ustobas augšu un ti nugloboja sovu laupijumu. Suņš gon ar lobu, gon ar ļaunu gribeja dabot breivibas gromotu, bet tys jam leidz šai boltai dinai nav izadevis.

Nu to laika suņam jostrodoj vysi agroki kaķa dorbi; un kakis, kai kungs, var vozotis pa satu. Suņam biži uzit dusmas, idumojut par kaķa bledību. Kakis tod pa vacam laižas pa pakši uz ustobas augšu, ka nogi vin nuskrapst.

50. Suņs.

Suņs cylvaka uztycamais un paklausigais kolps. Jis" palīdz ganiņam, medinikam un pa naktim sorgoj satu. Lelūs

suņus izmoca paleidzēt cylvakim nalaimes gadījumūs — globt sleikuņus, meklet aizmaļdijušus, iznest barnus nu degušom mojom. Soltôs zimeļu zemēs, kur zyrgi navar izturet, ar sunim brauc.

Todeļ cylvaks suņus miļoj un kup.

Parunas. Kai suni baroj, tai suņš klausa. Tod vēl suņi baroj, kad vylks lupūs. Kas suņam asti ceļš, jo na pats. Rej, rej, sunit, nakud vin.

Meikļas. Veirs it pa lauku, rogs uz mugoras. Četri taisa vitu, divi rōda guni, vins pats atsagulst.

51. Zyrgs.

Ai, lobū kumeliņ,
Kod maņ tevis navajaga:
Dorba din dryviņā,
Svatu din baznicā!
Saule, saule—zeme, zeme
Bez oroja navareja;
Orojiņš navareja
Bez lobo kumeliņa.
Teci rikšūs, kumeliņ,
Naej, sulūs skaitidams!
Voi es tev auzas devu
Pa vinai skaitidams?

Cyti puisī peickas veja,
Es baroju kumeliņu;
Cyti peickas šmeikstynoja,
Es grūžišus kustynoju.
Bērit, munu kumeliņu,
Porneš mani setiņā!
Es tev dušu teiru auzu,
Myglā plāuta obuļtiņa.
Kumeliņa golvu glaužu
Ar obom ruciņom:
Jis aiznesia augumiņu
Caur devinim zubentinim.

Paruna. Zyrgam četras kojas, tumar paklupst.

Meikļas. Dzeiva gaļa uz dzeļža šķivim. Obi goli dzeivi, vyds nadzeivs. Div golvas, div rukas, četras auss, sešas kojas.

52. Suņš un zyrgs.

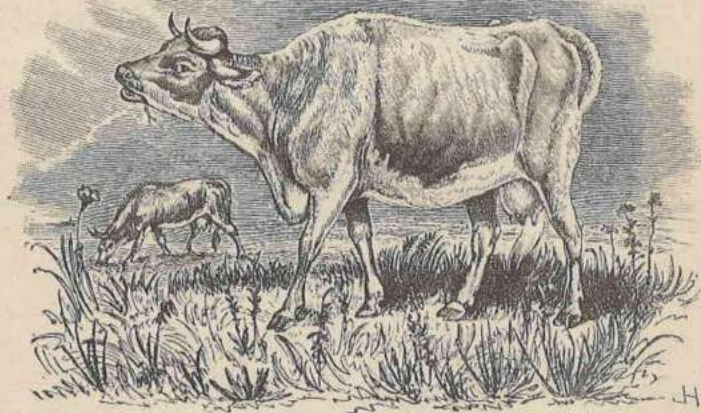
Pi vina saimenika kolpojūt,
Suņš jemies zyrgu nunikot.
„Redz,“ soka Krancis, „kas par lelu kungu!
Es naskumtu, jo tevi padzeitu ar rungu,
Lels nupalns art voi vest!
Par tovu mokslu cyts nikas nav zynoms;
Voi esi tu ar mani saleidzynoms?
Ni šaltis maņ nav vaļas miru mest:
Pa dinu gonoms pulks stov munā uzraudzibā

Un nakti satu sorgoju."
— „Nui“ zyrgs tam atbiļd: „teira patisiba ;
Bet tumar, jo es naortu,
Ku estu tu, ku sorgotu?“

53. Guvs.

Telit, muna raibalite,
Zidaiņom kojiņom :
Pate kópu kaļņiņā,
Zidi byra leiņiņā.
Eđit, guvis, zaļu zoli,
Naminit kojiņom :
Zaļa zole gauži raud,
Kojiņom numynama.

Mauroj guvis, vekš aitiņas
Dzerd jos mani runojut :
Es bej zimu est deveja,
Es vosor ganitoja.
Riti, riti, ritaliņa,
Dud maņ pylnu slauktuviti:
Mozi muni bolelini,
Boltas putras strebejini.

Parunas. Kotra guvs sovu teļu laiza. Verss pi volga, veirs pi vorda. Nu vina verša navar div odas plest.
Meikļas. Zam vina kaļņiņa četri olutini. Desmit lukos, četri staipos. Divi dyureji, divi varojis, vins karuga nosotojs, četri zemes stompotoji, pina kule vydā.

54. Nu kolna.

Pūdņiks vedia uz tergu smogu pūdu vazumu. Jo jaunam zyrgam goja disgon gryuti, seviški velkut pret kolnu.

Ticis kaida leloka kolna golā, zyrgs pricigi nusapyutia.
„Vazums pats nuis leja, ka i namanišu,“ jis dumoja.

„Turet ari gon jo naturešu! Saimeniks aiz najagas mani
tik par veļti numuka, lykdams smogu vazumu pusnesiņ nu-
nest nu kolna leja.“

Gon pūdņiks zyrgu tureja, bet tys devia vazumam sovu
vaļu. Ar lelu spaku vazums laidias leja, gryusdams pašu
zyrgu gon uz prikšu, gon uz sonim. Roti atsasyta pret ak-
mini, un vazums ar vysu zyrgu isagozia grovi. Pūdi beja
beigti, un pats zyrgs tikku koklu nanulauzia.

Apdumoj labi, padori gudri.

55. Gordéde koza.

Koza stoveja tymā pašā kuti, kur guvs. Obas jos saime-
nicai pina devejas, kodel ar saimenica jos vinaidi baroja cysom
un sinu.

Guvei baribas vysod beja disgon, bet koza reti kod na-
stoveja tukšā.

Verdamos uz guvis pylnom redelem, jei smagi nusa
pyutia.

„Kas tev šop?“ guvs vaicoja.

„Ak, esu izolkuse!“ koza atteicia. „Maņ vairs nāv ni
kimusa, bet tev baribas veļ disgon.“

„Tys todel, ka tu esi ikoriga,“ guvs atteica. „Tu, la-
sidama gordokos zoliteš, izveļc un ar kojom samiņ tū baribu.
kuru veļok apestu ar soldonu muti.“

56. Vuška.

Vina pate maņ vuškiņa,
Kuplajom kojiņom;
Es pyuriņu piluciju,
Ar kojiņu pimeidama.

Vuškiņ, sina kapaniņ,
Naguļ ceļa maliņa:
Tovu rātu kungi nesia,
Tovu muni bolelini.

Klavā eju, klavā teku,

Klavā maņ leli priki:

Klavā maņ guvis, verši;

Klavā boltas vylnonites.

Tai dzeivot meiteņom.

Kai boltom vuškiņom:

Nasaplest, nasabort,

Naturet inaidiņa.

Aveniņ, vuciniņ, kai tev klojas?

Tū zyna Diviņš, kai maņ klojas:

Zim maņ siniņš, vosor maņ zolite,

Pavasarsylts yudesniņš.

Parunas. Lena, kai vuška. Vuškas vylka nakuž. Vina vuška vekš, vysas daboj. Voi vucyns nu oža vylnas prasis?

Meiklas. Putpalova tek, mežs kust. Dzerd certut, nadzerd kreitut. Ar vinu ruku pļauņ, ar utru met skaudzē.

57. Jozyna, ar ku var draudzētis.

Pavasār gonu puisans isadraudzija ar mozu vuceniņu, biži ju pabaroja ar maizi, un dažureiz ji obi pat izabadija. Bet na ilgī pastoveja šei draudziba. Auga vuceniņš, auga rogi ari, un ti jam nizet nizeja. Vucynam tik i protā, kai badītis. Dažu lobu reizi gons ju atdzyna ar reiksti nust nu sevis.

Reizi puisans pisalicis lasija ugas. Te gluži najauši daboja taidu beļzini par piri, ka vaimanodams nusavelia pi zemes. Vucyns tik nusaveria vīn, voi ganiņš nasaceļs augšā un nasabadis toļok.

Gons vairok diņu nunosoja punu pirē.

58. Cyuka zam uzula.

Zam symtgadeja uzula
Bej cyuka zeļu pīrejuse
Leidz pašam koklam; paeduse
Vēļ kritni nusnaudia zam to;
Pec to nu mīga muduses,
Ap kuka saknem sōka rakņotis.
„Tys tak ir ļuti kaitīgs kukam,”
Teic krauklis, redzedams tū rukam:
„Jis nukaļss, cikom bujā is.” —
„Lai kolst!” tam cyuka teic: „kas maņ par badu!
Ti lobuma es redzu moz:
Jis bejis, nabejis, par tū nikas!
Kad tikai zeiles: tos es labprot edu.”
— „Tu napateicigo!” tai uzuls isaucias:
„Jo smecerī uz augšu paceļt spetu,
Tōd gon tu saredzētu,
Ka zeiles šos ir munas audzetas.

Parunas. Ni muna cyuka, ni muna drīva. Kad cyuka paeduse, tod apgož sili. Ari bolta cyuka dubļūs vortos. Klusa cyuka ruk dziļu sakni.

Meikla. Saime ed, golds runoj.

59. Satas kustuni.

Zyrgi, guvis, vuškas, kozas, cyukas, suni un kaki dzeivoj satā pi cylvakim, todeļ jus sauc par satas kustunim. Cylvakim šī kustuni na tik vin ir vajadzigi, bet taišni napicišami. Tai zyrgs un suņs paleidz dorbā, vuška paleidz sagodot drebes, guvs, koza un cyuka dud uzturu un aizleju. Todeļ jus ar audzej, baroj un kup.

Ari vystas, peiles un zusis cylvakim darigas, todeļ daži tos tur satā. Jos ir satas putni.

60. Vysta.

Gailits vystu vadynoja :

Leissim mes kanepēs;

Reitu byus leita dina,

Navar toli vozotis.

Kas dzidoja reitā agri,

Kas dzid vēļu vokorā?

Gailits dzid reitā agri,

Meitiņ vēļu vokorā.

Dzidi, dzidi tu, gailiti,

Ar tū kaula daguniņu!

Dzidodams nupeņņiji

Kanepišu voceliti.

Dzid, gailiti vinu reizi,

Gon maņ vina dzidojuma;

Sauc, mamiņa, vinu reizi,

Gon maņ vina saukumīņa.

Parunas. Kur vysta kosa, tī gryudu meklej. Godos, kai oklai vystai gryuds. Lilos kai vysta, ulu nudejuse.

Meikļas. Mozs veiriņš, gaļas borzda, skrin kligdams, bļaudams. Pyrmu reizi pidzymst glums un bolts, kai snigs, utrū reizi vojs kojiniķs, veļok palik par dzidotoju.

61. Vistiņas heres.

Gailits reita dzismas jau beja izdzidojis, un vistiņa ari dinas dorbus padarijuse — ulu nudejuse.

„Isim uz rikstu kolnu!“ vadynoja gailits. „Isim!“ vistiņa atbiļdeja. Un obi ji devias ceļā. Idami ji nurunoja: kad vins atrass kudulu, utram dus pusi.

Vistiņa iraudzija lelu kudulu un ireja tū, nu prika pimersdama nurunu. Bet — ak tovu nalaimi! Kuduls beja tik lels, ka vistiņa navareja jo ni uz prikšu, ni atpakaļ dabot.

„Gailit, skrin, cik vari un atnes maņ yudeņa, cytaidi aizareišu,“ vistiņa lyudzias. Gailits skreja, cik vareja uz satu pi okas, bet jei dziļa, nadaboj yudeņa. Nyu gailits skreja pi upites. Upite devia yudeni. Gailits nesia ju vistiņai, bet jei pa tam jau beja numyruse.

Gailits nu žalobom osoras vin slaucija.

Uz vistinās berem sanocia lobi kaimini — peles, kakis un suņš. Sešas peles taisija beru rotus un pašas jīmūs isajudzia. Gailits ilyka vistinū rotūs, pats pajemia grūzus un sacija uz suni un kaki:

„Sestites še, — bet pakaļā, na prikšā!“

Tai ji braucia, cikom nukliva pi upites. „Kai tod nu nyu pori tiksīm? gailits badojos. Bet tī upmolā iraudzija rudzu cysu. Jei sacija: „Es porsastipšu tylta vitā, tod jyus varit braukt.“ Bet tikleidz peles uzgoja uz tyltu, cysa saleika un porlyuza. Vysas sešas peles ikrita upitē un nusleika.

Pinocia ugle. „Es jyus porceļšu pori!“ jei sacija. Bet tikku ugle nadaudz pisadyuria pi yudeņa, jei izdzysa un numyra.

Tū redzeja akmiņš. Jis lykos upitē par tyltu. Gailits jjudzias pats rotūs un laidias pori. Bet tikku jis tyka ar vistinū utrā krostā, akmiņš nugrima dybynā, un lobi kaimini, kakis un suņš, isavelia upē un nusleika.

Tai palyka gailits vins pi myrušos vistinās. Jis izkosa dubi, ilyka tī vistinū un, kopus uzmetis, pats sedos versā. Tī jis badojos, cikom pats arī numyra.

Un tai vysi beja numyruši.

62. Gaiļš un peile.

Peile goja uz diki. Gaiļš stoveja diķa molā un izasmeja peilei: „Cik greiži tu ej, peilit! Tyuliņ var redzet, ka naesi išonā mocijuses.“ Peile nateicia niko, isalaidia yudeni un mekleja baribas pa dyņom. Gaiļš lepnigi staigoja pa diķa molu un borias ar žogotom un vornom.

Najauši nureibeja sovins. Gaiļš tai sasatryuka, ka palecia uz augšu un ikrita yudeni. Naboga gaiļš! Ar kojom un spornim jis pledereja pa yudeni, bet uz prikšu moz vareja tikt. Tai jis nusamucija lelu laiku. „Redzi nyu, gailit, kai tev pašam it ar maušonu,“ sacija peilē: „likās vēļ slyktok, kai maņ ar išonu.“

63. Zeilites barni.

Zeilite, žubite, kur tovi bernini?

— Daugovas molā, uzula zorā.

Kas jus šyupoja, kas jus aukleja?

— Vejmote šyupoja, vejmote aukleja.

Jo godos vejmotei isasnaust?
— Ku dora reikstite, nasaceluse?
Jo godos reikstitei lyustama dina?
— Ku dora nazits, nadarinojis?
Jo godos nazišam lyustama dina?
— Ku dora kaļvis, nakaldynojs?
Jo godos kaļvam merstama dina?
— Ku daris jauni, nakaldynojuši?
Jauni sacija namokuši,
Aizgoja uz Reigu mocitus.

64. Tautas dzisma.

Oziti, buciti, kur lyki borzdiņu?
— Atdevu krivam par iskaptiņu,
Kama par iskapti? — Ku pļaut siniņu.
Kama siniņu? — Ku dut telitem.
Kama telitem? — Lai dud piniņu.
Kama piniņu? Ku dut berninim.
Kama berninim? — Lai gona cyuciņas.
Kama cyuciņas? — Lai rušinoj kaļniņu.
Kama kaļniņu? — Ku set mizišus.
Kama mizišus? — Aļtiņu darit.
Kama aļtiņu? — Tavami dut.
Kama tavami? — Tavs braucia Reigā.
Ku tys tavs tev atvedia?
Div zalta adatiņas;
Tos ispraužu līpas calmā.
Kur palyka līpas calms?
Jis sadega zylu guni.
Kur palyka zyla guņš?
Ju nudzesia smolki leiti.
Kur palyka smolki leiti?
Sateceja upitē.
Kur palyka tei upite?
Tu izdzeria malni verši.
Kur palyka malni verši?
Tī aizgoja garu ceļu.
Kur palyka garais ceļš?
Tys aizauga smolku berzi.
Kur palyka smolko berze?

Tu nuleida Diva dāli.
Ji uzkopja debesis :
Tī ji edia, tī ji dzeria
Sudobriņa bikerem.

65. Vorna un žogota.

Vorna vaicoja žogotai: „Teic, kodel dzerves, kas tik daudz pa toļom zemem staigoj, nīmoz nav gudrokas par mums?“
— „Tys skaidrs pirodijums,“ atbiļdeja žogota smidamos, „ka muļki nū ceļošonas gudroki napalik.“

66. Putnini.

Teišam goju mežmolā
Putnu dzismu klausitus:
Zeile brečia, žube vylka,
Lakstigola darinoja.

Vysi putni skaisti
dzid,

Dzenits vin nadzi-
doja:

Ku dzidos naba-
dziņš:

Prauli vin vadarā.

Grize grizia ru-
dzišūs

Putpalova pļaviņā;
Grize grizia maizes
klaipu,

Putpalova sīna volu.

Kas guļbiti boltu dora,
Jo na jyuras yudesniņš?
Kas berniņus litā lik,
Jo na tavs. momuliņa?

Vysa muna grezna ruta
Meža putnu mugorā:
Dzenišam raibi svorki,
Dzylnai zaļa vylnonite.

Dzidi, dzidi tu, putniņ,
Kas tovā vadarā?
Treis gryudini, treis kukaini,
Treis malni vogulini.

67. Syksporņs.

Reizi putni karoja ar četrkojnikim. Kars vylkos ilgi.
Uzvvara beja gon vinā, gon utrā pusē. Syksporņs šimā karā
izatureja pavysam apdumigi un viļtigi. Kad uzvareja putni,

Jis pricigs lidynojo ar jim pa gaisu. Kad uzvareja četrkojniki, syksporņš pisabidroja pi jim, ropuļoja uz četrom kojom un saucia sevi par peli.

Beidzut obom pusem apnyka karot un tos saleiga miru. Nyu syksporņa likuliba nocia gaismā. Vysur ju sōka ineist. Nu to laika syksporņus vojoj gon četrkojniki, gon ari putni.

Nakti ju vojoj palada, dinā — kakis.

68. Krauklis par dorziniku.

Kaidā mojā dzeivoja pijaucits krauklis. Jis vysim mojas dzeivotojim beja lobs draugs. Bet jo miloko vita beja dorzā.

Jis zynoja, ka pa naktim nu sovom sleptuvem izlin vasali bori glimežu, kas aprej daudz lopu un, saulei lecūt, kad rosa nuzud, kaut kur pasaslep. Ji dumoja, ka sovūs namiņūs — glimežu vokūs — esut druši. Bet te krauklis klot, nutver ju ar gnezi un aiznes pi lelo akmiņa. Ti krauklis sadauza glimeža voku un pašu ju nurej.

Krauklis ed torpus, dažaidus kukaiņus un peles un caur tū nugaisynoj daudz dorza sakņu un augļu inaidniku.

Krauklis mōk ari dēstīt: Tai rikstu laikā, kad jam baribas disgon, krauklis izruk bedrites un jīmōs nūgloboj rikstus boda laikim, bet dažu lobu reiz jus aizmerst. Un tulaik nokušā godā nu rikstim izaug jauni kucini.

Par una. Krauklis kraukļam aci nakņob.

69. Ceirulits.

Ceirulits mozputniņš
Augsti skreja dzidodams,
Augsti skreja dzidodams,
Zemē sveikdams vasariņu.

Kur tu dzēri, ceiruliti,
Ka tik skani gavileji
— Aiz upites leicitī,
Pašā Diva dorziņā.

70. Naaizticīt putniņu.

Pi kaidas satas beja lels dorzs. Kotru vosor kuki un kryumi beja pyni skaistu zidu, kuru smordu jau nu tolinais vareja saust. Putnini nocia dorzā, dzidoja un veja pereklišus kuku zorūs. Rudenī zori leiktiņ leika nu ugom, obulim un bumberim.

Barnim dorzs beja prika vita. Ji pricojos par tū jauku-

mu, smordu, auglim, ari par putninim, kuru pereklišus zynoja, bet naaiztyka.

Kaidā pavasara dinā pi jīm atnocia cimā kaimiņu puisans, kam barni izrodija sovus prikus. Jīs putniņus nusaucia par labibas un ugu zaglim un sacija, ka perekliši jopustut. Barni paticeja un izpustija sovu agrokus draugu miteklišus.

Aplusa dorzā jautros dzismiņas. Putnini aizbega. Bet jus vitā dreiz vin isaroda jauni dzeivniki — torpi un dažaidi kukaini. Agrok putnini nulasija torpus un kukaiņus un naļovia jīm vairotis, bet tagad nivins jus natrauceja. Dreiz vin lopas un zidi dorzā beja nuesti. Šu god barnim beja jopalik bez ugom un bez obulim.

„Putnini ir myusu draugi un labdari.“ tavs pamocija barnus. „Kotru din jī nulosa syntim kaitigu torpu, kukaiņu, un sagyusta knišļus, laisdamis pa gaisu, kai pimaram bezdeliga un syksporņs. Daudz putnu nu jīm vin porteik. Jo ari dažī, kai zverbuli un vornas, pajem pa gryudiņam, tod tys niks pret tū ļaunumu, ku byutu padarijuši jus apesti torpi un kukaini. Todeļ sorgosim putniņus!“

71. Strōds un boluds.

Slosds aizkrita un isprustoja strodu.
Jīs skraida, raustos, matojas pa slosdu,
Un boludis veļ sōk jam pisasmit:
„Kauns, dinas laikā slosdā skrit!“
Jīs teic uz strodu nycynuši.
„Ēs varu golvot druši,
Ka manis gon tai napivilinos.“
Bet lyuk, te pats jīs cylvā sasapyna.
— „Bedeļs“ par cyta nalaimi tu zvoni,
Bet sovas napamoni.“

72. Kai boluds mocijos perekli taisit.

Agrok boluds perekli taisija zemē. Bet reizi lopsa jam beja izeduse vysas ulas. Par tu boluds beja syudzejis cytim putnim: „Puspyura ulu pideju, pyuru ulu pideju — tukšs!“

Lai utreiz taida nalaieme nanutyktu, putni apsajemia boludi izmocer taisit perekli kukā. Bet tikleidz cyti putni sōka peit zorus kupā, jau boluds teicia: „Prutu, prutu!“

„Labi, kad pruti, ku ti vairok darit!“ pasacija cyti putni un aizalaidia prujom. Bet boluds veļok atsajedzia, ka naprut vys. Nu aicynoja putnus utreiz tolkā. Ši sanocia un sōka taisit perekli toļok.

Tys jau beja gondreiz pusē gotovs, kad boluds otkon saucia: „Prutu, prutu!“

„Kad pruti, pruti!“ Putni aizalaidia otkon prujom. Bet kur nyu šis pratejs! Nyu boluds aicynoja trešu logu putnus sev paleigā, bet ji vairs nanocia, — un tai pe-

tagad boluža pereklis reklis palyka napabeigts. Topec ari vēl ir tik rets, ka tikku ulas nakreit cauri.

73. Lakstigola un Leļs.

Lakstigola un leļs sasastreideja bolsa deļ. Leļs teicia sovu bolsu, lakstigola otkon sovu. Te lakstigolai isasovia lobs padums protā: Kas reitā agrok pisaceļs, tys byus uzvarejis.“ Leļs ar tū beja mirā.

Vokorā leļs goja guletu, bet lakstigola na. Jei pugoja leidz pašai pušnaktei. Pušnaktī drusku pasnauduse, dzidoja otkon toļok. Leļs reitā pasamudia un redzeja, ka jau par vēļu sapicis jis tik aizaklidzia «trrr!»

74. Lakstigola.

Ceļ mamiņ, guvu gonu,
Piceļ guvu slaucejiņu;
Lakstigola mežā dzid,
Piceļ mižu orojiņu.

Es pajemu tū putniņu,
Kas dzid vēļu vokorā:
Tei daiļo lakstigola,
Palakim sporninim.

Ak tu, zalta lakstigola,
Tovu jauku dzidošonu!
Maņ mamiņa maizes devia,
Es tik skaisti navareju.

75. Kai bezdeliga mocijos dzidot.

Kad putni beja, raditi, Divs lyka jim mocitis dzidot. Vysi tyuliņ izkleida kotrs uz sovu molu. Bezdeliga ari laidias plotā pasauli. Jei kai skreja, tai iskreja nomā. Mote pašulaik beja aizgojuse višu pavaditu. Barni vini paši beja satā. Ji beja dabojuši gaļu un cepia ismā uz uglem. Tauki vin čurksteja, guni tecedami. Tū vysu bezdeliga redzeja.

Atnocia mojōs mote. Bezdeliga laidias jai pretim un stostija barnu nadorbus:

„Cikom mote višus voda,
Tikom barni gaļu cep,
Iztek tauki guntiņā,
Vidžu, vidžu — čurrks!“

76. Ceiruļa kozas.

Snidze olu padarija
Ceiruliša koziņom.
Soka snidze ceiruļam:
Kas byus bryutes vedejiņš?
Guļbišam bolti svorki,
Tys ir dyžans vedejiņš?
Čikutam garas kojas,
Tys celiņa minejiņš,
Malnais strods viglys veirs,
Tys byus vortu verejiņš;
Žeiguriņš staļa puiss,
Skutelite pakaklē;
Žogotai gara aste,
Jeļ ustobas slaucitoja;
Vornai svorki pusalaki,
Jeļ katliņa mozgotoja;
Žugurei garas kojas,
Jeļ yudeņa pineseja;
Krauklišam lela gneze

Jis galites kopotojs;
Dzenišam oss cervits,
Jis maļciņas škaļditojs;
Dzervitei gars kakliņš,
Jeļ buteju skolotoja;
Volyudzei zaļas drebes,
Jeļ visišu miļotoja:
Vonogam leiki nogi,
Jis galites pinesejs;
Kuvornai malni svorki,
Teļ potoru skaititoja;
Cilaviņa gludgaļvite,
Jeļ beļ bryutes mičotoja,
Bezdeliga, lakstigola,
Jos dzismiņu teicejiņas.
Starsta beja vigla siva,
Jeļ gaļdiņa klojejiņa;
Dzaguzite zvanitoja,
Teļ visišu lydzejjiņa;

77. Putni.

Vosorā pi mums ir daudz putnu, bet zimā tik reti kaidus varam iraudzit. Kur gon mīyusu draugi pavoda borgu zimu? Šenis soltumu jim gryuti porcist, un baribas ari še

nav, tai kai torpi, voguli pa snigu naropoj un udi, dunduri un taurini zim pa gaisu nalidinej. Tik vornas, zverbuli, žogotas, kuvornas atrun sev baribu labibas palikūs un šaidūs, taidūs atkritumūs; dzenis un dzylna izkaļ torpiņus nu kukim, un plesigi vonogi, paladas un pyuces, uzbryuk dzeivnikim un cytim putnim, todeļ ari ji porzimoj pi mums. Bet dzi-dotoji putni — ceiruli, lakstigolas, dzaguzes, bezdeligas, strodi u. c., kai ari yudeņa putni: raudives, meža zūsis, gulbi un puru putni — dzerves, žugures, čikuti atstoj myusu zemi. Ji, byudami lobi ceļotoji, ruden borūs un verksnēs laižas uz toļom syltom dinvydu zemem, kur zimās nav. Todeļ jus sauc par goju putnim. Ti ji pavoda myusu zimās laiku, bet tikleidz pavasars klot, goju putni steidzas pi mums, uzmeklej vacū dzeives vitu un stosta par toleju ceļu un syltajom dinvydu zemem, kur myužiga vosora.

Parunas. Kur putni skrin, ti spolvas kreit. Kaidas putns, taida dzisma.

Meikla. Ilops uz ilopa, odotas ni dyuruma.

78. Strauss.

Barni. Ak tovu lelu putnu! Voi jis nabyus strauss?
Jis kaidas 8 padas augsts. Teviņš malns, motite bryuna.

Sporni bolti, golva plyka un moziņa; kokls tivs, 3 padas gars, apklots boltom speidušom spolvom, Un kaidas tev lelas dedzigas acis!

Strauss. Ja, barni, maņ briļu navajaga. Jau nu tolines es vysas litas skaidrok redzu, kai cyti putni tyvumā. Truksni ari es jau nu tolines labi dzeržu.

Barni. Pasaver, kaidas jam stypras plykas un bryunas kojas! kojom divi perksti, kai kameļam. Parodi sovu mēli! Jei jau gondreiž taida, kai pokovs. Nu ko tu porteic?

Strauss. Labprot edu zoli un gryudus, bet ari šaidas taidas cytas litas. Bez yudeņa nipavysam navaru pitikt. Sau-

sā godalaikā dudus toļā ceļā, cikom olutu atrunu. Bēt biži maņ vadars sop.

Barni. Tod laikam nu doktora zoles prosi?

Strauss. Pats esu doktors. Voi zynot, kaidas munas zoles.

Barni. Kas zyna, voi strausu storpā pyusļotoju ari nav?

Strauss. Natropejot! Mes, strausi, taidus monus jau seņ esam atmetuši. Kad maņ vadars sop, tod nureju akminus, smiļtis, ugles.

Barni. Tod tu esi lels rejejs. Bet kur tu dzeivoj?

Strauss. Myusu dzimtenē, korstā dinvydu zemē — Afrikā. Soltōs zemēs mes namiļojam dzeivot. Mes miļojam sylvumu. Dažureiz korsto saule mums, dinvydnikim, ari dora raizes.

Barni. Todeļ laikam tev uz mugoras tos plotos spolvas, ka saule nadedzynotu? Pavederē tev spolvu nav, un oda tev cita, kai raūdžeta. Bet kaidi tev, lelam putnam, mozi sporni!

Strauss. Tisa gon. Todeļ pa gaisu navaru laistis, kai muni broli, cyti putni. Bēt, tys moz maņ kaitej. Kojom moku brangi staigot, un prutu žigli skrit.

Barni. Bet inaidnikam tu naspeji pretotis. Kotrs tevi laikam porspes.

Strauss. Kas tū devia! Tikleidz cylvaku nu toliness-iraugu, tod spornus pavacynodams tik dreiz aizskrinu, ka ni zyrgs, ni suņs mani navar panokt. Jo maņ ar begšonu nazadud, tod uzbrucejam veiriški turus pretim, gon ar kojom, gon ar gnezi, gon ar spornim. Ar kojom jau dažu lobu suni esu nusitis. Dažureiz inaidnikam svižu ar akminim un smiļtim.

Barni. Nu tevis byutu brangs jojams zyrgs.

Strauss. Tisa gon. Todeļ ari negeri mani uz jošonu ideida. Ka jo divi veiri maņ sed uz mugoras, tod tik otri skrinu, ka jotniki ni dvašas navar atgyut.

Barni. Nasalilej.

Strauss. Un tumar negeri ar mani nav mirā. Maņ taidis irodums — es vysod rinkī skrinu. Tai nareti jotniki nunok tur pat, nu kurines izjojuši.

Barni. Kaunis, ka tev taidis nalobs irodums! Bet nyu pastosti par sovu perekli un barnim.

Strauss. Slepyna bedre ir muns pereklis. Ti vairokas motites dej. Ulas ir opolas, speidušas, jyusu golvas lelumā. Nu vinas pašas ulas 3 cylvaki var paest. Ulas paši nāperejam. Milo saulite tū izdora. Sovus berniņus ļuti miļojam, aizsorgojam un pamiļojam ar tom ulom, kas orpus perekļa.

Barni. Bet kai cylvaki teik pi jyusu skaistom, boltom spolvom, ar kurom vacūs laikūs bruniniki izrutoja sovas brunu capures, tagad sivites sovas platnales?

Strauss. Mediniki myus gyusta. Ji myus tronkoj ar zyrgim un sunim, cikom pikyustom, tod apmet cylpu ap koklu.

Barni. Ti brismu dorbi! Mes tovi mediniki nabyusim. Jo gribi, atsyuti mums sovas ulas čaulu par dzeramū trauku. Ardivu, miļzu kungs! Mums lobs prots, ka ar tevi varejam ipasazeit. Dzeivoj vasals!

79. Putni — amatniki.

Putni ir miļģoki par kukainim — likežim: ji ir amatniki. Bezdelīga lobs myuriniks. Jei samaisa zemi ar yudeni un ar sovom lipigom slikom. Kaidā pajumtē jei lypynoju vinu picinū pi utra un sovu myuru taisa opolu un gludu pec vysim namdara lykumim. Gneze jai ir lopstas, kelles un gludynojuamo dzelža vitā.

Satā un laukā strodoj oroji un dorziniki. Gaiļs un vysta izkašņoj zemi, kotram deļ to ir divi grobekli ar četrim zorim. Boda-dzaguze uzmanigi aplyukoj un izrušinoj maslu gubu. Kraukli, vornas un seili stoda zemē zeiles un rikstus. Zuisis un peiles eistos revetojas.

Sorkonsporņs (flamingo) lobs pudniks. Jis sakraun tuklu zemi augstā skaudzē ar šauru golu, uzasež uz jos raitu un lepni izstip kojas garum skaudzes obom pusem.

Lada putns un zire — zemrači. Ji izruk stovōs pakalnēs un krostūs olas un dej tymōs ulas.

Ergli un dzaltoni vonogi — mediniki. Motes dzonoj nu kryumim bailigus meža putnus, bet tikleidz ji paspejuši izskrit, tevinš zibšņa dreizumā metas jim versā. Veļok obi medijumu izdola.

Ir ari putni zveiniki. Sveteli vasalom stundem stov nasakustedami krostmolā un makšerej. Jyuras žogota krost-

molā meklej glimežu. Pelikans smeļ nauzmanigos zivtinas ar sovu teikliņu, kas jam pīaudzis pī gnezēs. Bet vyslobok prut zivi kert Kinas jyras krauklis. Jis gyun zivis tik pat veikli, kai medinika suņs zaki.

Mežā klandzinoj namdaris. Dzeņs cert kukā caurumu, pec cauruma, ka skaidas vin jyuk. Izkoltūs caurumūs gon pats dzeņs, gon veļok cyti putni taisa perekļus.

Indišu ļaukis — skruders. Tys lukona zora golā izmeklej sev lelu stypru lopu un ar gnezi izboda jimā caurumiņus. Caurumiņūs jis ivelk digus — augu škiznas un pišyūn vinu lopu pī utras, tai ka iznok palels maciņš. Šu maciņu jis izkļoj meikstom spolvom, un tai barnim meiksta guļtiņa gotova.

Afrikā dzeivoj putni — veveri, kuri smolki auž. Ji iztaisa nu zolem ap kuka stymbynu lelu jumtu un pakar zam jo sovus perekļus, kuri pec izskota leidzigi maciņam ar caurumu augšgolā. Veveri tik citi sapyņ sovus audus, ka ni leits ni vatra nateik šim audumim cauri.

Popagaiļi ir leli runotoji. Daudz vordus ji izamoca izrunot gluži tai kai cylvaks. Ar ļokojom un leiku gnezi ji breinigi veikli kopelej pa kuku zoriņ. Pyuces sludynoj stundes, kai nakts vaktniks, un gaiļs mudynoj strodnikus — gryutdiņus. Boluds, kai postiniks, atnes vysaidas ziņas. Beidzut putnu storpā ir ari doktors. Afrikas kopuru edejs, glob vitejus meža veršus nu napanesamim torpim, kuri isametuši jim mugorā zam odas, korstā vosoras laikā, ciši muka naboga lupiņus.

80. Dzeivniku vaļsts.

1. Ļuti pateikami jaukā vosoras dinā atsapyust meža vydā uz klajumiņa. Sylts vejiņš te šyupoj kuku zorus. Klusi pa akmenim čaloj narimstušais strautiņš. Zivtiņas skraida pa tū uz prikšu un atpakaļ, mekledamas sev baribas. Pa yudeņa versu grižas dažaidi kukaini. Nu pukēs uz puki laižas raiši taurini. Putnu dzismas skaņ vysapkort. Storp akminim un kuku saknem ļužņoj veikli škerzloti. Skudra namitiģi strodoj ap sovu pyulini. Pa pukēs lopu lin glimezis ar sovu sagristu namiņu uz mugoras. Varde, tū jau pamanijuse, taisos ju gyut un reit . . . Mežā var satikt gon garausi zaki, gon jo inaidnicu, lopsu, voi ari vēļ pašu loci — Mikili.

Korstôs „zemês storp miļzu kukim un lelom nidrem dzeivoj ašņakorigais tigers, zveru keniņš — ļovs un miļzu veirs zilunis jeb elefants. Pa kukim, kupâ ar raibajim putnim, kopelej merkaķis un brismigas mežu čyuskas, sasaritynojušas, syldos saulê.

Soltôs zimeļa zemês, kuras leloku goda daļu porklotas ar snigu un ladu, ir arī sovi kustuni. Myusu bryuno loča vitâ tî dzeivoj jo radiniks — boltais locs, jis augumā leloks un brismigoks, na kai myusejais. Ap lada jyuras krostim, storp lada blokim, maudojas naveikli rūni un jyuras zyrgi, bet toļok okeanâ — miļzigos valzivis, kuras ir vysleloki kustuni pasaulê.

Bet yudeni un gaisâ ir arī tik mozi dzeivnicini, ka jus bez palelynošonas styklâ navar saredzet. Jo caur palelynošonas styklu apskatīsim pura yudeņa lasi, tod tymâ iraudzīsim daudz dzeivu radījumu dažaidūs veidūs. Ji maun, lekoj, lin, dzonoj un rej vins utru. Tî ir infuzoriji. Vysa jus misa sastov nu gļutas picīņa, porklota ar plonu pleviti.

2. Nasaverut uz lelu dažaidību dzeivniku valstī, daudzim dzeivnikim, ār nanulidzamas vinaidibas. Tai suņam, vylkam, lopsai, laigon ji atsašķir vins nu utra, ir daudz vinaidību: vysim jim stypri, osi zubi, vysim pi kojom naosi nogi. Apskotut ļovu un tigeri, redzim, ka ji ir pileidzynomaji myusu žurku un peļu keniņam — kaķam: jim taidis pat lukons misas stovs ar garu asti un taidas pat depes ar osim ivelkamim nogim. Lai dzeivnikus varetu lobok apskatit, jus sadola grupôs voi škirôs, pi ko ir iverojamas misas stova vinaidibas. Tai vuškom, kozom un guvim pi kotras kojas pa divi nogi, todeļ jos piskaita pi vinas grupas un sauc par divnadžim. Bez divnadžim ir vēl vinnadži, kai zyrgs, daudznadži, kai cyuka, elefants un cyti.

Žurkas un peles, sovas vinaidibas deļ, piskaita pi cytas grupas. Kai jom, tai pat arī zaķam, voverei, trušam un daudzim cytim kustunim osi un gari prikšas zubi. Šaidus kustunus sauc par grauzejim.

Kai grauzeji, tai vinnadži, divnadži un daudz cyti kustuni uztur sovus barnus isokumā ar motes pinu, kuru mozi zeiž. Todeļ šus kustunus sauc par zeiditojim. Pi jim pidar gon lelais elefants, gon mozo pele, gon myusu satas lupini un meža zveri.

Bez zeiditojim ir vēl putni, ropuli (vardes, rupuči, škerzloti, čyuškas un t. t.) un zivis.

Vysim zeiditojim, putnim, ropulim un zivim ir kaulu gindenis (skelets), kodel jus sauc par kaulu dzeivnikim. Vysus cytus, kam nav gindeņa, kai torpus, leles, vežus, bites, dundurus, taurinus un daudz cytus sauc par bezkaulu dzeivnikim.

81. Tautas dzismas.

Vysim labi, vysim labi
Muna tava zemite:
Zakam labi cyļu mest,
Rubynam rubynot.

Caune mežu pordevuse,
Voveritei nazynut.
I šudīņ caunes barni
Ar voveri inaidā.
Ai caunite, voverite,
Kas tev koria šyupeliti?
Pride, egle šyupelits,
Veja mote — šyupotoja.

Vylkam lels breinumiņš:
Lopsai zeida kažuciņš.

— „Kas tev kaiš, jaru zagli,
Tys maņ motes dovynots!“

Vylks ar kozu sadareja,
Myužam naida naturet . .
Nav saulite uzlekuse —
Vylks kozai pakausi.
Ar vilciņu mežā brauču,
Lelu krovu vazumiņu:
Veļc vilciņ, raudodams,
Kam apedi kumeliņu!

82. Zakis un lopsa.

Tymsā nakti zakis un lopsa goja pa mežu. Te ji izdzerd lelu brekšonu. Bailīgais zakis dumoja, ka kaidis nazvers nok pretim, gribedams jus apreit. Topec laidia kojas vaļā un muka pa calmim, pa sikstom prujom. Turpreti, gudrinica lopsa druši goja tyvok, skatitus, kas ti brec? Jei atroda, ka brecejs beja—varde.

83. Vovere un vylks.

Vovere mekleja rikstu. Nu zora zorā lekodama, jei uzkrita vylkam versā, kūs guleja zam kuka. Vylks ju sagrobīa un gribeja saplusit. Vovere sōka lyugtis, lai laižut ju vaļā.

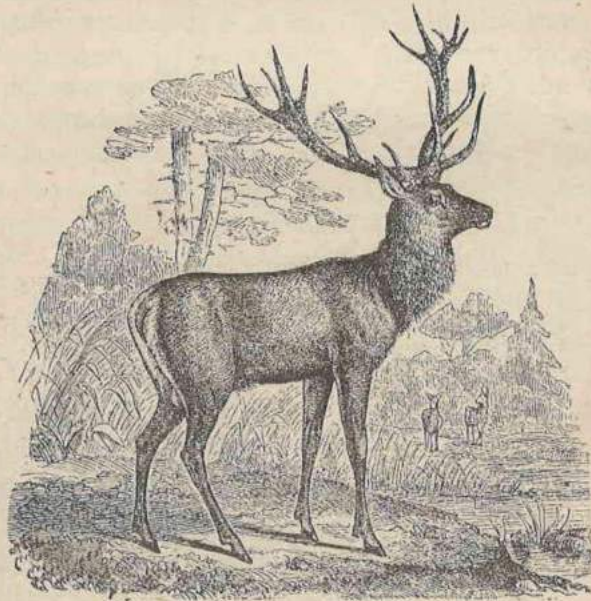
„Labi, palaiššu,“ vylks teicia, „tik pasoki maņ, kodel jys, voveres, esit tik jautras? Maņ prots vinmar taidis igns.“
„Laid paprikšu mani kukā, tod pateikšu,“ vovere atbiļdeja.

Vylks palaidia voveri. Jei uzskreja kukā un teicia: „Ignums tevi todel muka, ka esi ļauns. Ļaunums tev sirdi grauž. Bet mes esam jautras par tū, ka nivinam niko ļauna nadoram.“

Parunas. Nu vylka beg, uz loča kreit. Vovere nais cerkužu perktu.

84. Brides.

Brids dzeria pi upes un yudenī iraudzija sovu atspeidumu. „Cik skaisti muni rogi!“ jis sacija. „Ji puškoj munu

golvu. Jo kojas maņ bytu skaistokas, tod es bytu pats daiļokais dzeivniks pasaulē.“

Jam tai sprīžut, atskaneja medinika taure un suņu rišona. Brides devias par laukim prujom. Nupeļotos kojas ju aiznesia toli nu medinikim. Bet tod jis nocia meža bizumā. Žuburaini rogi te aizvinam aizakeria zōrūs un kaveja skrišo-

nu. Suni bridī panocia un pagozia pi zemes. Dreīž ari medinīks pisasteidzia un ju nusovia.

Merdams brids nusapyutia un sacija: „Oplom es dumòju sovā muļķa protā! Kojas, kuras es nycynoju, mani byutu izglobušas, jo rogi, ar kurim lepojus, nabyutu igryuduši pustā!“

85. Tautas dzismas.

Kas brižam, kas ločam
Mežā koria šyupeliti?
Leli veiri izauguši,
Našyupoti, naaukleti.
Bridīts pyutia vara tauri
Dyža meža maliņā.
Kai bridīts napyutis,
Ka jam barni Voczemē.

Locits kopia uzulā,
Bite kudia kojiņā.
Voi bitite napazyņi
Sova vaca dravinika?
Locits edia munas auzas,
Veigriznites dumodams.
Noc, lociti, setiņā,
Dabos pylnu mugoriņu.

86. Locs un zemniks.

Sepok locs ar zemniku beja leli draugi. Reizi ji nurunoja kupā setrocenus. Tus isejuši, ji sōka sprist, kai augļus dalit.

„Klaus, kaimiņ,“ teicia zemniks, „jem tu lokstus, es pitikšu ar saknem.“
Locs tam pikrita.

Izauga leli rocenī. Zemniks pajemia saknes, locs lokstus.

Mikeļs redz, ka pisakropis, nuryucia, bet niko darit—apsamirinoja.

Pinocia otkon sējas laiks. „Nu, kas byus, Mikeļ?“

zemniks vaicoj loča. „Voi otkon ku sesim?“ — Sesim gon, šis atsoka. „Bet tagad es jemšu saknes, tev lai palik loksti.“ — „Labi“, zemniks atteicia un iseja auzas. Rudenī izdalija ražu pec nurunas. Locs redz, ka otkon ir pisakropis, sapika un nu to laika vairs nasadraudzeja ar zemniku. Bet auzu gon jis nataupa, idumodams vacu pusgrydu.

87. Divi draugi un locs.

Divi draugi, Joņs un Piters, goja pa mežu. Najauši ji satyka loci. Joņs ikopia kuká, bet Piters vairs napagiva, jis pakrita pi zemes un pisametia par numyrušu, par tū ka beja dzerdejis, ka locs numyrušu naplešut. Locs pigoja jam klot, apušņoja. Piters aiztureja dvašu. Locs paticeja, ka Piters esut numiris, un aizgoja. „Ku tev locs ausi ičyuksteja?“ Joņs sméjas, nu kuka nukopis.

„Jis maņ sacija, lai uz prišku nasadraudzeju ar taidu cylvaku, kas utru pamet brismôs“, atteicia Piters.

88. Lopsa un zūsis.

Lopsa vilņinica irāudzija uz pļovas zusu pulku. Šei smidamos teceja klot un dumoja tuklokū pajemt deļ sevis.

„Saimeniks maņ lyka, lai es vinu nu jums pajemut leidza un parodut jai meža jaukumus“, maloja lopsa.

Bet zūsis zynoja, ku tys nuzeimoj, un vaimanoj un badojas, kai izasorgot nu lopsas nogim. Te vins jauns zusu teviņš teicia uz lopsu: „Kas jodora, jodora, bet atļauņ, lai mes paprikšu nudzidim vinu dzismu pa zusyskam. Kad byusim beigūšas, nusastosim rindā, tod varesi pate vinu nu mums izlasit, kuru gribesi.“

Lopsa tam pikrita un priciga tik laizos vin, ka tik vigli tiks pi zusu cepeča. „Dzidit vin, jei teicia“, es pagaidišu, cikom byusit nubeigūšas.“

Nyu isoka vina zuss garu dzismu: „Ga, ga, ga, ga, ga!“ Kad navareja gola sagaidit, utra ari laidia vaļā: „Ga, ga, ga, ga, ga!“ Tai pat darija treša un caturta zuss, beidzut vysas kupā dzidoja: „Ga, ga, ga, ga, ga!“

Kad jos byus izdzidojušas, tod sovu pasaciņu toļok stostišu. Bet tagad veļ jos vysas dzid pylnā koklā: „Ga, ga, ga, ga, ga!“

89. Lopsa pi ļova olas.

Ļovs, vacs palicis, ņaspeja vairs it meditu. Jis izdumoja gudru padumu, lai uztūretu sovu dzeivibu. Jis apsagula olā un izalyka par slymu. Tod saaicynoja vysus zverus, lai nokut pi laika ceļt jauņu keniņu. Bet kad zveri atnociā un iģoja olā, ļovs jus vinu pec utra saplesia. Pedigi olas prikšā atnociā lopsa, apsaveria un nagribeja it vydā.

„Ku kavejis, kumiņ?“ sacija ļovs: „Pasasteidz, cikom veļ naesu gora izlaidis!“

Lopsa gudrinica atteicia: „Verus, ka daudz padu olā iit, bet nivins naizit nu olas atpakaļ. Maņ bais it vyda, jo padi mani baida.“

P a r u n a. Sveša nalaime dora gudru.

90. Ziluņš un skruders.

Kaidā pilsatā pa ilom staigoja ziluņš. Jis kolpoja tergotojam nostas iznosodams. Garum valejim lugim idams, ziluņš aizvinam ilaidia garu lukonu smeceri ikšā, gaididams, voi kaidš napa-snegs cukra gaba-liņa voi cyta gor-duma.

Reizi ziluņam gadijos ibost snuki pi skrudera, kurs pi luga šiva. Skruders gribeja paju-kot un idyuria ar odotu snuki. Ziluņš nateicia niko un mirigi aizgoja toļok.

Pilsatas molā beja opors. Tī pi-goja ziluņš un sa-jaucia yudeni vinōs dyuņōs. Tagad jis pivylka yudeni so-

vā snuki grizias atpakaļ — pi skrudera. [Skruders nadaboja atsajegt, kad ziluņš ju apleja nu golvas leidz kojom ar du-bļotu yudeni.

91. Orangutangs.

Barni. Skot, tī ir merkakis! Nocit, apskatisim ju! Jis bez mozko gluži taidš, kai cylvaks. Golva opola, purņš eiss un seja plyka. Acis tymši bryunas. Bet kad tyvok šu zveri apskotom, tod jis nav vys taidš, kai cylvaks. Jam nav myusu gaišus ocu un skaistos mutes. Rukas jam leidz celim snedzas un kojom nav pada, uz ko uzmeit. Nu kuri-nes tu esi, draugs?

Merkakis. Aiz-Indijā ir muma dzimtene. Tur lelōs bidribōs kupā dzeivojam. Pret saules korstumu sev budi-ņas nu kuka zorim taisom un veikli pa kuku zorim kopele-

jam. Uzaturam vysvairok nu dažaidom saknem un auglim,
nu zolem un putnu ulom.

Barni. Voi ar cytim zverim ari draudzibu turit?

Merkakis. To
gon labprot nadorom.
Kad elefanti voi cyti
zveri myus apmeklej,
tod nu kukim laužam
lelus zorus un ar jim
nalyugtus visus kritni
nuperam. Spaka mums
natryukst. Mes, orangu-
angi, nasabeistam ni
nu vysstyroka cylvaka.
Dažu reizi sovus inaid-
nikus ar akmenim aiz-
dzenam prujom.

Barni. Jyus gon
esit nykni un dsmigi
zveri;

Merkakis. Na-
varu ligitis, ka labprot
atsaribam. Tū pidzeivoja kaidis jyusu broļs, par kuru pasto-
stšu. Jyuriniki braucia ar laivu pa upi. Lels pulks munu rodu
kopeleja pa kukim upmolā. Te kaidis laiviniks paceļ blisi un
laiž vajā; skrotes, kai biteš, dzid ap ausim. Bet muni broli
ari nabeja kyutri. Ji nulauzija lelus zorus, pajemia kritnus
akmeņus un ar tim apberia naželigus cylvakus, tai ka dažam
lobam rukas un kojas tyka saberstas.

Barni. Bet tu, atnociš myusu zemē, esi palicis ro-
moks.

Merkakis. Tai gon! Kad ar cylvakim kupā dzeivo-
jam, tod nagribam sev kaunu darit. Mes ari varam piklojigi
byut. Sovu mitekli vinmar turam teiru. Pec kotras
esšonas izteirejam. Misu ari apkupam un kotru dinu muti
ar rukom kai pisanok numozgojam.

Barni. Par tū ari jau esam dzerdejuši, ka jyus leli
gudriniki esat. Daži velkut korkus nu butelem, cyti lejut
čaju glozē un cukru pilikut klot. Kaidis merkakis ar nazi,
dakšom un zubu teirejamū esut reikojis, kai daždin kungs,
un veļ pec esšonas napimersis pat muti nuslaucit.

Cyts otkon apsagerbis, kai cylvaks, sitis bungas un doncojis pa vervi. Cyts atveris gromotu un izaliciš kai kad byutu lels lasitojs un gromotniks.

Merkakis. Tys veļ nikas. Mes ari prutam eisti darigus dorbus pastrodot. Mes pinesam keki yudeņa un molkas, drožam ismus un mozgojam traukus. Mes kopam kukūs un paleidzam nulasiť augļus. Ari kugeniku dorbus prutam un, aukai par speiti, kopam pašā masta golā. Kaidš nu munim brolim beja lels draugs matrosim un edia ar tim pi vina golda.

Barni. Jums laikam uz cylvakim lobs prots?

Merkakis. Jō cylvaki laipni pret mums, tod jus miļojam, bet kas myus izzuboj, tus ineistam. Vakar kaidš kungs maņ idevia papeira tutiti. Pricigi tu sajemu, dumodams, ka vyda byus cukrs. Bet nu tos iznocia bite un maņ ikudia dagunā. Voi tys gon pisakloj, guda merkaki tai zubot? To kunga labprot nagribu vairs ni redzet. — Agrok beju uz kugja. Vysi kugja ļaudis maņ beja mili, bet tam teviņam ar boltu prikšautu es lobprot krautu par ausi. Itam cylvakam, beja lels tutyns, ar kuru bez žēlastibas lupus kova un sagriziā gobolūs.

Barni. Tys jau byus lupu kovejs bejis! Tev jis ļauna nadaritu.

Merkakis. Sovu saiminiku es ļuti miļoju. Kad jis palik slyms, raužu, kai izperts barns.

Barni. Mes esam redzejuši mozus merkaķus ari. Ti ir jautri un veikli doncotoji.

Merkakis. Ku nu par taidim nikim runot. Eistyns orangutangs taidus ermus par rodim napizeist un nikaidas bidribas ar jim natur!

Barni. Redz, redz! Cik jyus lepni. Te pajem veļ vinu skaistu, sorkonu obuli. Še, jem un ed!

92. Vojoti labdari.

Pļovā un dorzā aug zole un cyti zaļumi. Jus saknes stipas zemē un izsyuc mitru baribu. Zemē mojoj torpi un kopuri, nu kurim veļok izit vabales. Ji porteik nu stodu saknem. Bet stodi ar nugraustom saknem dzeļtej un neikst.

Pa zemi ļužņoj ari malns veirs — kurmuļš. Jis rukās na vys pec stodu saknem, bet pec torpim un vogulim, sakņu

grauzejim. Kurmuļš kotru din šus nališu numaitoj miļzigu daudzumu. Laigon medidams, jis vitom izcyloj zemi un zemkupjam dora mozas napatikšonas, bet tys niks vin ir, saleidzinojot ar tū lobumu, ku kurmuļš padora caur sovu medišonu.

Reizi kurmuļš apsaviļcis sovūs malnūs svorkūs, verias pa olas lugu uz pasauli. Kur bejis, nabejis, klot — ezits.

„Labdin, kaimiņ, kai klojas?“ — ezis uzrunoj.

„Kai tu mani sabideji! Dumoju, ka cylvaks nok! [Labdin, labdin, ezit.“

„Voi tev arī jis nalik mira? Tu jau orpus sovas olas moz kod pasarodi.“

„Cylvaks mums arī zemē taisa gryutibas,“ žalojos kurmuļš.

„Munu tavu un vactavu jis nubeidzia, un nazynu, kas byus ar mani. Soka gon, ka cylvaki padejā laikā sōkut pizeit, ka veļtigi esut myus vojojuši, bet ej nu, sazyni.“

„Tys var gon byut tisa,“ apstyprinoja ezis. „Es šuvosor arī pyrmu reizi tū pidzeivoju. Suni maņ uzbruka. Es sasarovu komulī un badiju tus, kad ji pi manis pisadyuria. Dagoja gonu puisans. Dumtōju, ka nyu maņ slykti klosis. Agroks jis maņ²syta ar vazū un darija sopes, bet šureizi aizdzyna suņus prujom, pasabreinoja par munu odotu kažuku, un mani palaidia vaļā gluži sveiku un vasalu. Par tū es mediju peles, čyuskas un cytus cylvaku naidinikus. Sveiks, kurmit! Moz vaļas, stosimes otkon pi dorba!“

93. Vylks un suņs.

Nulisojis vylks ļužņoja ap cimu un satyka nusabarojušu suni.

Vylks vaicoja nu suņa:

„Soki, sunit, kur un kai jyus dabojat portyku?“

„Ļaudis mums tū dud,“ suņs atbiļdeja.

„Jyus laikam cylvaku lobā gryuti strodojat?“ Vylks sacija.

„Na,“ suņs atbiļdeja, „mums nav gryuti jostrodoj. Vyss myusu dorbs — pa naktim apsorgot satu.“

„Tod tik par tū jyus tai baroj?“ isasaucia vylks. „Tod es gotovs tyuliņ it jyusu dorbā. Mums, vylkim, gryuti sadabot portyku.“

„Noc, pasaver.“ Suņš sacija. „Sai meniks tevi edynos tai pat, kai mani.“

Vylks beja ļuti pricigs un goja kupā ar suni cylvakim kolpot.

Vylks jau gribeja pa vortim it satā, kad iraudzija, ka suņam uz kokla spolvas tryukst. Jis vai-
coja :

„Bet kas tev, sunit, tī uz kokla?—Nu ko tys?“

„Nu tai,“ suņš atteicia.

„Kai tod tai?“

„Nu tai—nu važom. Din stovu pisits pi važom, un važas maņ drusciņ nutrinušas spolvu“.

„Nū, tod ar Divu, sunit!“ vylks isasaucia. „Ni par ku naišu pi cylvakim

kolpotu. Naešu gon tik tukls, kai tu, be dzeivoju breivibā“.

94. Vardive.

Payasar barni morka molā iraudzija vardives krecekļus — mozas caurspeidigas uliņas, ar malnumiņu vydā. Tavš barnim stostija, ka nu šom uliņom iznokšut vardivites. Barnim tys izalyka natycami, un ji kotru din goja uz morka molu ver-
tus, kod nu kreceklim iznoks vardives.

Uliņas nu saules sašiļditas yudenī palyka aizvinam lelo-
kas un tod porsavertia par astainim dzeivnicinim, kas sōka pa morka molu manigi maut.

„Kaidas tos vardives, jos jau dreizok varetu byut zivti-
ņas!“ spridia barni.

„Gon redzesit, ka iznoks vardives,“ teicia tavs. Un bar-
ni aizvinam goja uz morka molu. Mozi kustuniši ar kotru dinu
izauga leluki. Dreizi vin rodos pakaļkojas, tod prišķojas
astites sasariova, krosa ari porsameja. Nyu vairs nabeja ku
šaubitis, ka mozi kustuniši — vardivites. Pec dažom dinom
vardivites ropias uz sausuma un lekoja.

Barni nusaveria, ka jos manigi gyustija udus, myusas un cytus mozus kukainišus sev baribai, tai pat, kai lelos vardives un jus radiniks — rupucis.

Paruna. I vardive spidz, kad versā myn.

95. Zemniks un udze.

Reiz udze pilin zemnikam.	„Lai oda tev gon jauna.
„Klaus, kaimiņ,“ viņa soka tam :	Betsirdsaizvin tei pate ļauna.“
„Uz priksu dzeivosim kai draugi!	Un izsyt kaiminīcai dzeivjbu.
Te v nav ku beitis vairs, jo raugi,	* * *
Maņ tagad ir pavysam cytaids	Jo nauzticibai tu imesli reiz
veids:	[devis,
Nu pavasara esu jaunā odā.“	Cik pateik, vari mainīt izskotu,
Tik zemniks moz tai uzticibas	Tu tumar naizglobsi sevis;
roda.	Reiz gadisis,
Jis cervi satvert steidz un teic:	Ka tev tai pat kai udzei is.

96. Zivis.

Keisits braucia pa azaru	Guli, guli, leidaciņa,
Rakstitom komonom;	Ezeriņa maliņā,
Asarits zyrgu dzyna,	Cikom muni belelini
Raudiņa tur kamaniņas.	Žabarkliņu kaldynoja.

Vezi, vezi, sukoj golvu,
Sorgi sovu cakuliņu!
Jau vakar leidaciņa
Ladu vin breiškinoja.

Meiķļas. Moza, moza mosiņa, symts dalderu mugorā.
Koku nav, spornu nav, na gaisā, na zemē, bet skrin kai lude.
Augsts noms, ploti vorti, symtu symtu ludziņu, kas ti iit, tys vairs orā nateik. (T—s.)

97. Yudeņa dzeivniki.

Yudenī dzeivoj yudeņa zveri, zives un dažī bezkaula dzeivniki. Yudeņa zveri: somi, vaļzives, jyuras zyrgi, krokodili u. c. uzatur tik lelokūs yudeņūs un pec izskota un dobas daudz naatsāšķir nu zivim; krokodils leidzigs ir miļzigam škerzlotam. Yudeņa zveri ļuti rejigi un nuterej daudz zyvu un cytu

dzeivniku. Baribu ji, tai pat kai ropuli, irej vasalu, nasakuditu. Krokodili uzbryuk pat cylvakim un zverim un ari uz sausuma dreizi dzenas pakal medijumam.

Zivis ari rej vina utru, voi cytus mozokus dzeivnikus. Pi mums vairok pazeistamas zivis: leidakas, asari, zuši, vezeles, leini, raudas, kugras, plauži un siļkas.

Nu bezkaula dzeivnikim yudenī mojoj: veži, glimeži un yudeņa voguli.

Bez to, yudenī ir miļzigi daudz kustunišu, kurus ar vin-koršu aci nimos navar saredzet. Jo caur palelynošonas styklu apskotom pura yudeņa lasi, tod jimā iraudzisim daudz dzeivu radijumu dažaidūs veidūs. Daži nu jim opoli kai ludites, cyti taidi kai ulas, cyti kai trubīņas, cyti ar garu koju, kuras gols spolvainš. Ji maun, lekoī, lin, dzonoj un rej vins utru. Tī ir infuzoriji. Vyša jus misa sastov nu gļutas picīņa, porklota ar plonu pleviti. Yudeņa lase ir deļ jim lelu le-lais azars.

Šom mozajom radibiņom ari tos pašas dzeives ryupes, kas cytim dzeivnikim. Jim jorauga, kai sagodot portyku, kai itikt gaišokā, syltokā vitā un kai izasorgot nu inaidnikim. Ari ji sajut sopes, prikus un badas.

Vinigi oluta yudeņš ir teirs nu dzeivnikim.

98. Draugi.

(Posaciņa.)

— Eistynu draugu jau pasaulē nava
Un nabyus! — Maņ sacija Gabris,
Kuram par draugu bej Lauris.
Tam beja saimeste sova, tam sova,
Vins utru miļoja, saucia par kumu,
Vina bej prota, vinaidu dumu;
Byudami draugi un kaimini abi
Ilgus jau godus ji dzeivoja labi,
Un dzeivotu ilgok, bet . . . nalaime taida
Kaimiņūs gadijos kristobu guds.

Tys gon beja laime,
Ka piauga kaimiņam saime,
Bet nalaime beja, ka obeji draugi
Palyugti beja uz gudu.

Kai div ocu-raugi
Ji, runojut ceļā par draudzības svoru
Un sirsnigim vordim cylojut goru,
Pa mežu nukleist nu stygas . . .
Pi loča mygas!

Uz reizi draudzīga saruna beidzas,
Un globt sovu dzeivību obei steidzas.
Pasaver: Gabris jau uzula zorā,
Bet Lauris, kam kojas bej' vojas,
Pi uzula, draugam lyugdāmis, stojis:
— Kumiņ, dud' ruku! . . . Un locis jau klotu.
Vēl divi-trejs suli . . . Bet Lauris ar protu:
Jis pakreit kai blukis pi zemes.
Locis dagoja, paudia Lauri,
Bet atrosdams myruni, aizgoja cauri.
Lauris tod pacelia golvu un veras:
Un Gabris jau zemē, un koklā jam keras:
— Ek' laime, ka dzeivs esi, draudziņ!
bet klausī,

Ku locis tev sacija ausī,
Kad guleji kritis pi zemes?
— Maņ Pynkainis sacija aizidams garam,
Ka draugu tik nalaimē pazeit mes varam.

99. Kaidas myusas dzeives gojums.

Myusu myusas mote dzeivoja klavā. Tī jei deĶa uliņas. Jo vysta kotru dinu deĶ vinu ulu, tod ju slavej par lobu deĶeju. Bet vaco myusa deĶa vinu pec utras 80 uliņu un pi to vairok reizes dinā. Jau pec 24 stundem nu uliņom izleida mozi torpini — myusu kopuri. Kopuri beĶa ļuti edigi. Maslūs ji reĶa vysaidus putekļus un auga sparigi. Pec kaidom 14 dinom kopuri porsavertia par kyuniņom, kaš palyka guļut, ni edia, ni kusteĶa, vysleidza kai byutu beĶušaš bez dzeivibas. Pec treĶom nedeļom nu kyuniņas izleida myūsu myusa.

Kaidu šaltiņu jei sedeĶa miriga un siļdiĶos pisaulē, tod sōka cylot spornus un dyukdama laidias prujom, cikom nukliva ustobā, kur atroda uz golda cukru. Tai kai myusai nav zubu, tod jei laidia uz cukru caur snukiti slikas, kuras beĶa soldonas nu iskusuša cukra. Tod myusa veļ pasyucia

nu pina skruzites un maizes riciņas, bet dreiz inocia saimenica un iztrenchia nalyugtu visņu orā. Vysur kur vin myusa-skreja, jei atroda baribas pa pylnam. Na par ilgu jei pate sōka det uliņas. Veļ tū pašu vosor izauga jos barni un barnu barni tik leļā skaitā, ka jo jus vysus salasitu, tod ar jim varetu pipiļdit 2—4 spaņus. Bet tagad jau gondreiz vysa jos leļo saime pagolam: daudz nu jom iznycynoja putni un cyti kustuni, bet veļ vairok nunyka rudenī, kad atsametia solts laiks. Nu vysas leļos saimes tik myūsu myusa un veļ kaidas 5—6 pi laika ileida syltā vitiņā, lai varetu tī dziļā migā zimu pavadit. Myūsu myusa pasaslepia klava sejas škerbā. Tī jei laimigi pavadija zimu un tikku pavasara saulite aizdzyna snigu, jei otkon dyukdama vin skraidija apkort un dēja uliņas maslūs, pyvumūs, gaļā, votis u. t. pr. Šu pavasar ari jei izapyrvoja daudzi meitu nu tom uliņom, kas beja parnrudeņ veli detas klava maslūs. Todeļ jos saime šuvosor ari tik kritna.

Mei kļā. Kas ed nu vinas bļudas ar zemniku un ar keizeri?

100. Tautas dzismas.

Wysas pļcvas aiz upites
Pylnas zeida pavadiņu:
Zerneklits sadlas audia
Myusiņom mosiņom.

Moza moza vabalite,
Zamta svorki mugorā;
Maņ bej guvis, maņ bej vuš-
kas,

Maņ nabeja zamta svorku.
Kas tī speid, kas tī mirdz
Viņā meža malīņā?
Torpiņš verpia zeida digu
Ar zeļtiti rateniti.

Udiņš syta sovu tavu,
Dundurs sovu momuliņu;
Maņ bej gauži nuraudot,
Aiz smiklim navareju.

Dzidi, dzidi, siseniti,
Ni tev tava, ni mamiņas;
Suņš nukudia tovu tavu,
Lusis moti-momuliņu.

Ejit, barni, verites,
Kaidi jūki aizkrosnē:
Blusa kyulia cerceniti
Aiz cakula turedama.

Uds nukrita nu uzula
Uz uzula saknitem;
Nu to uda kritumiņa
Vysa zeme nureibeja.

101. Zeida torpiņš un zerneklis.

Zeida torpiņš leni stīpia sovu pavadīni, pats tīmā isatei-dams. Tū nusaveria zerneklis un jemias torpiņu izzubot:

„Kaidš tu naveikls strodņiks! Un kas par priku pašam sevi saistit? Pasaver uz mani: es eisā laikā izstipu plotu plotus teiklus un gyustu ar jim sev baribu. Jo gribi, noc pi manis mocitus medinika omotu.“

„Tovi pavadini dar tik myusu un knišļu gyušonai,* at-teica zeida torpiņš, „bet dreiz it bujā un palik par kojmyņu; bet muni gauši spresti pavadini ir stypri un skaisti; nu jim taisa vysdorgokos drebes. Par mediniku ari mocitis nagribu, todeļ ka kotram sova dzeiviba ir dorga.

102. Aizmersta Dzimtene.

Pasoki, brolit, kur syltoka saule,
Kur pučites skaiستokas zid,
Kur sirsņibas vairok, kur meiloki vordi,
Kur meiteņas skanigok dzid?
Pasok', kur gordoka maizite malna,
Kur osorom ryuktuma nav?
Kur skaidrokas sirdis, kur teirokas jutas,
Pasok', es aizmersu jau?! — — — —

— Voi aizmersi brolit, kā dzimtenes saulei,
Ka eistynai motei vysmeiloks ir vords,
Ka dzimtenes dzaltonem teirokas sirdis,
Jus pučem vysgordokais smords!

Voi aizmersi, brolit, ka dzimtenes klepi
Tev badas kai jyuriņōs grimst,
Ka dzimtenes maizite vinumar gorda,
Ka sirds tik vin dzimtenē rimst.

Latgalis.

103. Bite.

Nivinam nasacišu,
Kas uzula dubumā:
Bite šiva mada kori
Jaunokai mosiņai.
Bitit, tovu šivumiņu
Baznicā dedzynoja;
Mamiņ, tovu auklejumu
Sveši ļaudis maldynoja.

Goni klidzia, goni brečia:
„Bite driķu driviņā!“
— „Naklidzit, nabrecit:
Nava slides pakaļā.
Skrin, bitite tai zemē,
Kur maņ tavs, momuliņa:
Atnes maņ milu vordu,
Zam sporniņa pasytuse.

104. Udi, vylks un kumeļš.

Kryumūs ganibas molā vylks leisdams un slepdamis glu-
neja uz kumeļu. Jam ap golvu grizias udi un raudoja :

„Kas tod jums tai kait?“ vylks vaicoja. Taidš tukls ku-
meļš zam paša daguna, bet jyus vēl raudit kai barni.“

„Ni-i-iks! ni-i-iks!“ žalojos udi. Vylks pasasmeja par udu
bailem un apsalaizija. Taidš lels, tukls kumeļš, un divas dinas
jis ni ko nabeja baudijis! Kaidš pavacs uds nusametia vylkam
uz paša purņa, lai draudzigi izateiktu :

„Ku, voi tu vins pats dumoj ju uzvaret?!“ uds teicia :
„Tys nikad navar nutikt. Mes uz jo uzbrukom ar lelu boru,
bet izgoja gluži ploni. Tikku mes klot—jis pavelk ar asti, un
mes gar zemi! jis pavelk ar asti, mes gar zemi! Mes nugo-
ziam gon ju beidzut, bet pi to jis pusi nu mums nuspidia un
tyuliņ pats pisacelia. Tev gon ari ir kupla aste, bet pi jo ni
tyvu.“

„Aste!“ vylks lepnī nuteicia : „Tu, niks, nimos nazyni,
ku nuzeimoj vylka zubi! Ku jis maņ var ar asti?“ vylks sevi
mirinoja, bet bailes beja gon. Nyule jis idumoja vactava vor-
dus, ka lelim kumeliņ⁶ lels spaks esut. Bet nu lopsas kumas
jis beja nusaklausijis, ka, ko navarut ar spaku, tū varut ar
viļtibu. Par tu lopsai gaļas moz kod tryukstut. Vylks pigoja
pi kumeļa un uzrunoja :

„Labdin, draudzīņ! Kaidš tu nunicis! Laikam naesi va-
sals. Maņ tevis gluži žal; jauns byudams, pats sev paleiga na-
atrassi. Es esu slavyns doktors, kuru vysi daudzynoņ par lobu.
Paleidzešu tev; nagribu, ka tev tik jaunam jomerst. Tici mu-
nam vordam, dreiz paliksi vasals. Tev joatlaiž asnis. Lauņ es
pasaveršu, kur iznoks lobok.“

Kumeļš atteica : „Ak tu munu boltu diniņ! Laimes
mamiņa tevī ir atsytijuse pašā laikā. Jau vasalu nedeļu maņ
sop kreiso pakaļkoja. Esi tik lobs,“ apraugi ju; tovus pyuliņus
labi samoksošu.“ — Vylks paticeja un goja druši klot, lai uz-
bruktu nu mugoras puses. Bet kumeļš labi atvylka koju un
tai sperja vylkam par purni, ka vysi prikšas zubi saskreja
reiklē.

„Gribeji mani zoļot, bet nyu parodi, kai pats tiksī va-
sals!“ tecia kumeļš un aizskreja uz satu.

Bet vylks, nu sitiņa nureibis, ilgi nazynoja, kas nuticis.
Atsperdzis, jis protoja : „Tī udi nav gluži muļki veiri! Kad
astei taidš spaks, ku tod veļ, jo zam sonim tiksī!“

105. Puisans un slika.

Beja miligs sylts leitīņš. Puisans izgoja orā pasaskraidītu. Uz celiņa jis iraudzija sliku un sōka ju uzmanīgi apskatīt.

„Kaidš tu nagleits kustūņš!“ puisans pedīgi sacija: „Tev nav ni spolvu, ni koju, ari ocu naredz.“

„Ku lai doru, taida esu dzymuse!“ slika albiļdeja. „Tumar dzeivoju gluži laimīgi un izpyldu sovu uzdevumu na slyktok par cytim.“

„Voi tod tu ari mōki ku strodot? Zveri skrin, putni lidinej un dzid, bet tu tak to navari?“

„Navaru,“ slika atteicia.

„Bet es, lyuk, vysu varu,“ puisans lilijos: „Es mōku ari ļasit un rakstit.“

„Tys maņ nav vajadzigs,“ slika teicia. „Bet voi tu mōki pataisit sev dzeivukli? Voi vari pats vin sevi uzturet, pasaglobt nu nagaisa un soltuma? Voi mōki dzeivot vins pats bez apgodnikim?“

„Ēsu veļ mozs,“ puisans teicia un jutos drusku pazamynots.

„Bet es esu veļ mozoka, pār tevi un pavodu vina pate sovu myžu pasaulē. Un ari noves nasabeistu: jem sovu lopstu un porcert mani pušu!“

„Na, tys nav labi; tu tulaik nusabeigsi!“

„Nimoz na,“ slika atbiļdeja: „kotra daļa tod dzeivos pa sevīm. — Bet tys maņ patēik, ka naesi ļauns. Ar Divu lobais puisit! Tagad maņ vairok nav vaļas.“

„Ar Divu, gudrais torpiņ! Paļdis par pamocibu!“

IV. Goda laiki.

106. Gona puisans pec pavasara.

Zimeliti, zimeliti,
Bedz nu myusu zemites,
Kađ ar sovu stabuliti
Zaļā maurā teiku es.

Lupiņus tu labprot dzeitu,
Viņos zoļu ilejōs,
Tur jus labi paganitu,
Padzidotu dzismiņas.

Kur pa zaļu pakaļņiņu
Saulite meita kruņus pyn,
Putnini ar pricibiņu
Pavasara svatkus zviņ.

Diviņ, syuti pavasaru
Dreiž uz myusu zemiti;
Lai dzerd jauku putnu boru,
Lai it gonūs lupini.

107. Pavasars.

Pavasaram atnokut, dinas sōk palikt garokas, naktis eisokas. Saulite uzlec aizvinam agrok, nurit veļok un pasaceļ augšok pi debesim. Jos stori taisnok kreit uz zemi un caur

tū vairok sylda. Laiks palik syltoks. Snigs un lads kyust. Strautini burbuļodami satek upēs, azarūs, pļovōs un ilejōs. Zamokos vītas izaskota kai azari. Upes porplyust un nes tik daudz yudeņa, ka jus špokšona toli dzerdama. Vyss tys sludynoņ, ka pavasars jau klotu.

Nuzud zīmas uzvolks, aiztek yudeni uz jyuru, saulīte sylda aizvīnam styprok. Zeme sōk apsagerbt zaļā zolē un lopu uzvolkā. Zīd īvas, obulņicas, kirši, cerīni. Dorzi, meži un lauki smaržot smaržoj. Pasamust pukītes un vīna par utru uzvalk košoku zīdu rutu.

Zveri izlīn nu mīdzenīm, pasaroda kukaiņi. Gojuputnicytspeccyta atsagrīž nu syltom zemem un skandynoņ sovas jautros pavasara dzīsmas.

Ganiņš jautri voda sovu gonomu pulku ganiņā un leidz ar putnīm pyuš sovu stabulīti. Zemkupis apkup dorbus un apsej teirumus.

Laigon pavasara dorbi oroļam gryuti, tumar īīs īr jautrs, ceredams, ka vosōra jam dūs lobu ražu, un rudenī vares pīļdit kletī un pogrobu.

Par un a. Ku sesi, tū pļausi.

Meiķļa. Div mosas: — vīna bolta, utra zaļa; kad vīna nok, tod utra beg.

108. Tautas dzīsmas.

Ejīt, barnī, verītes:
Vasariņa zīmu kova;
Zīmai vortus aizverīt,
Vosorai atverīt.

Noci, noci, vasariņa,
Jau zīmiņa koļas aun;
Jau zīmiņa koļas aun,
Uz akmiņa sededama.

Lai bej' lobs, kas bej' lobs,
Pavasaris tys bej' lobs:
Kumeļam zaļa zole,
Maņ pašam piguliņa.
Vaca mot, vaca mot,
Lic maņ svīstu cībiņā:
Pavasars ganiņam,
Vajags svīsta dīneškom.

109. Polūs. (Plyudus).

Poli uznocia peški. Zam vokoru sōka styprī kust; vysu nakti leja styprs leits, un zam reitu upē sōka it lads. Yudeņs plyuda par krostim un upmolu, pļovas leidzynojoš azaram. Sasacelia styprs vejs, upe sōka trokot, yudeņs putojos un krocia. Leli lada goboli sleideja uz leju naredzetā dreizumā, jī gryudias cyts uz cyta un šaurokōš vitōš pīsasprīdia un sasagryudia kolnūs.

Krostmolā uz pļovas stoveja vintuļa mojiņa, kurā dzeivoja zveiniks ar sovu saimi. Ļaudis pasamuduši nasaprota, ku

darit, kad ustobā iraudzīja yudeni, kas ar kotru minutu pasacelia augstok un augstok. Nu lada gobolim, kuri goja caur mojiņas lūgim, nocia bailīgs trucksnis. Daži goboli breikšedami atsasyta pī mojiņas sinas un sacelia dzeivotojim lelas izbailēs. Zveiniks ar sīvu un barnim uzkopīa uz mojiņas jumta. Tavs paceļīa rukas uz augšu, izmīsumā klīdzīa un lyudzīa paleīga. Barnī pīasprīdia pī motēs un kupā ar jū raudoja. Yudeņs jau aiznesīa

satmali un nuteirīja pogolmu. Ari vortī taisījos ceļā. Ustobīņa nudrebeja, kotram lada gobolam pīzasytut.

Uz upēs utra krosta beja cīms. Vysī cīma dzeivotojī beja saskrejuši uz krosta; jī verīas uz polīm un uz aplyudušu zveinīka mojiņa. Ļutī nusabeīduši, jī dūmoja: dreīž vīn mojiņa sabruks un ļaudīs īs bujā. Vīns runoja šū, utrs tū, daži klīdzīa, nusapyutīa un raudoja. Uz krosta beja gon laīvas, atnesīa arī erklus, bet nīvīns nīasadrušīnoja dutīs paredzamā novē. Pīpēsī atskaneja nabogu cylvaku saucīnī. Vysus sagrobia šaušolas. Vysī apklusā. Šīmā breīdī kaīds plecīgs veselīgs jauneklīs īzskreja nu pulka, atgryudia laīvu nu molas, īlecia pats vydā un devīas trokojušūs vīļņūs. Ļaužu pulks sastynga un nanuverzīa ocu nu laīvas. Laīva matojos nu vīļņa

uz vīļņi, nu vinas puses uz utru. Kotru oca mirkli jei vareja apsagost un drusū airetoju iveļt yudenī. Bet namitigi jei goja uz prikšu, izagruzidama nu lelajim lada gobolim. Jei jau klot pi mojiņom. Nalaimigi sakopia ikšā. Pec kaidas minutas lada goboli sajaucia mojiņu, bet laiva laimigi nunocia pi krosta.

Lelu priku sataisija vysim drusais jauneklis.

110. Uz laukim.

Andriivs izauga piļsatā. Par laukim un lauciniku dzeivi jis nazynoja niko.

Reizi Andriivs nubraucia pi tava-broļa uz laukim, pasacimotu. Ti jis staigoja pa teirumu un nusaveria, kai lauciniki strodoj. Jo krysttavš ora zemi.

„Divš paleidz!“ Andriivs ju uzrunoja.

„Paļdis!“ vecits atteicia.

„Kamdeļ tu zemi tai uzar?“

„Lai tei tyktu erdyna. Citā nu naizstrodotā zemē nikas kritni naaug.“

„Ku te sesi?“

„Klingerus.“

„Klingerus?“ Maņ likās, krysttav, tu jukoj; taidas sāklas nimož nav.“

„Kai nav? Klingerus cep nu kvišu myltim, bet kviši izaug teirumā.“

„Kas tī utrā teirumā isets?“

„Kraqli.“

„Kai — kraqli?“

„Nu ja! Nu isetas sāklas izaug lyni. Nu lynim verp dzijas un auž audaklus. Nu audakla šyun kraklus.“

„Voi terumā ari svorki naaug?“

„Teirumā gon na, bet ji staigoj pa ganibom.“

„Tys gon nav tycams“.

„Vyss gluži patisiba. Svorkus šyun nu vodmolas; vodmolu auž nu vušku vylnas, un vuškas gonos pa ganibom.“

„Tu, varbyut, teiksi, ka ari zoboki tepat kaut kur aug?“

„Ari zoboki te pat aug. Vokorā aizej uz laidaru, tod redzesi, kai jus baroj un kup.“

Tū teicis, vecits dzyna sovu zirdziņu pa vogu toļok, bet

Andrīvs goja dumīgs uz satu atpakaļ. Jo golvā beja atsa-
veruse jauna pasaule. Tagad jis zynoja daudz vairok, na kai
agrok.

III. Oroja dzisma.

Dzidi, skani, ceirulit,
Syltai saulei atspeidot!
Suļoj naiģi, kumeliņ,
Tava drivu izarut!
Lai veļas veleniņas,
Kai viļņiņi azarā,
Lai raunas muna voga,
Kai gaismiņa vokorā.

Dreiži, dreiži sagaidisim
Palaunadzi atnokut,
Dreiž mosiņu meiluliti,
Kai putniņu attekut.
Manim vinu svista maizi —
Tev auziņas atnesis, —
Manim sacis milus vordus,
Tevi mili paglaudis.

Meikļas. Malns lokots, zaļas molas. Vins broļits
rikas grīzia, utrs berzia drupaniņas. Zemē svists, aprokts,
nucersts, aizsvists, ibosts, sasysts, kaulini salausti un pedigi
kotram jonulaiza. Rudeņ dzimis, vosor audzis. (R-dzi.)

II2. Spridejs.

Sējejs pylņom saujom
kaisa
Graudus teirumā un maisa.
Lai tus volga zeme segtu
Lai ti saulē naiždegtu,
Lai ti spetu lobok brist,
Uzdeigdami osnus rist,
Jis tus iecej, kai klojas,
Un tod tikai dadas mojōs,
Divam vysu uzticejis,
Ku jis vaiga svīdrim sejis.
Te dreiž gailis tuklu
misu —
Tikai laiskys lobu tisu —

Taidis, kam moz teik
kašņotis,
Pinok gryudus mekletis.
Todeļ te un tur kad reizi
Jis uz laimi icert gnezi,
Prutam, smiļtis, cyts ni-
kas —
Vyss, ku tai jis igyustas.
„Ku gon eistyn kaisijis,
Te tys muļka tavainis,“
Gailis jemas spridelet,
„Kad kai sacit ni par
naudu
Navari te uzit graudu?
Kai nu cylvaks tai var set!“

II3. Majā.

Jau zīdim rutotas pļovas
Jau dzismom viļņojas gaišs,
Gaišs zaļums kolnūs un
lejōs

Un lopoti meži tik kūši,
Un ligsmi pukst cylvaka
sirds.
Nu puteklim orā, nu dyumim

Klot majmeness debeškigais
 Jau saule tik mili, tik
 spuži
 Pi skaidro zyluma mirdz,

Myus zidušais pavasars sauc;
 Gols badom un sirdsestim
 dryumim,
 Vēl pasaulē priku ir daudz.

114. Vosoras dsismas.

Noc, nokdama, vasariņa,
 Kur tik ilgi kavejis?
 Tevis gaida atnokut,
 Manis lelu izaugut.
 Kuši, kuši, jauki, jauki,
 Kad Divs devia vasariņu:
 Dzid putnini, dzid ganini,
 Daili joja piguļniki.
 Dzidit, meitas, dzidit mei-
 tas,
 Priki nocia šai zemē:
 Divi laivas zalta nocia,
 Treša teira sudabriņa.

Saule danci dancynoja
 Zyla meža maliņa;
 Juz mamiņ zalta justu,
 Lai es teku raudzitus.
 Vasariņa, zidu mote,
 Dud tu maņ vysu lobu: —
 Vysupyrms nuzidet
 Labibiņas teirumim.
 Bite lela mads neseja
 Na vysim madu devia;
 Vasariņa loba siva —
 Tei vysim maizi devia.

115. Uz garšas pļovu.

I.

Jo gaiši maņ stov atmiņā sinalaika dina, kur maņ apsu-
 lits, ka varešu ar Andra tavu braukt leidz uz leičim, uz gar-
 šas upi, kur jau isokts pļaut. Šei garšas upe seņdinom beja
 tei, pi kuras es gribeju byut, kuru redzet es ilgot ilgojus.
 Bet nikod maņ vēl nabeja izadevis garšu redzet cytaidi, kai
 nu tolines. Tod jei maņ padebešu pamolā izarodija, kai zyla
 apluka sata, aiz kuras saulite kotru vokoru nugrima, un aiz
 kuras dažureiz varaveiksna nu upes dzeria yudeni.

Tagad varešu redzet garšas upi pašā klotumā. Kai par
 tū pricōjus! Jodumoj, ka ari muns apakšniku bors tik pat
 napatitigi ilgojos pec satas. Tys kvicia un ryukaleja bez
 mitešonos. Itys nutyka voi todeļ, ka tagad jus napaklausibu
 borgok roju nakai cytom reizem, voi ari, ka tos jo dreizok
 gribeja tikt pi pylnas siles, pi meikstom kopustu lopom, kur
 jom daudz pateikamok, nakai še izrakņotā un nuesta zolē.
 Beidzut tumar uz satu dzenamais laiks sagaidits! Dreiz

vin sesšus pi Andra tava rotūs un braukšu uz upi. Par reitdinas gonim maņ nav badas, tus Andra mote jemas izpildit.

Saule jau beja nuritejuse, kad iraudziju garšas upi ar leičim. Andra tavs nu rotim izcelia teceiglu, dzeriņa muciču un vakariņas. Iskaptis jis pakoria lelas prides zorūs, nuras molā, un grobekļus pisleja pi pašas prides. Cikom Andra tavs pyulejos ap rotim un zyrgu, tikom maņ beja vaļa apskatit garšu.

Pyrmais apsveicinojums garšai, pyrmo prika parodišona nu munas puses beja styprs klidzins, cik vin spaka. Un redzi! garša atjem munu vokora sveicynojumu ar tik pat stypru atbaļsi. Tumar maņ izalyka, ka atbaļss atrunoj na vysai dziļi garšā, vairok tik molā. Andra tavs skubynoj, lai klidzu styprok, bet maņ nav vairok spaka, un atbaļss atsasauc na dziļok, kai pyrmu reizi. Tod Andra tavs pats klidz. Un breinums! Cik toļi, cik dziļi nyu atbaļss garšā atskaņ! Un kad jis sók dzidot, kai tod skaņa pec skaņas dzenas un veidamos vejas un jaucas!

II.

Breinumi maņ leli par zubotom egļu golutnem, nu kumor daža snidzas pori par vysu garšu. Un breinodamis prosu Andra tavam: „Voi tei, Andra tav, nav baznica?“ Bet Andra tavs atbiļd: Na deliņ, tei tik egle.“ Otkon verus uz cytu verisyuni un prosu Andra tavam: „Bet voi tei te nav baznica?“ Un Andra tavs pasasmej un soka: „Te, deliņ, nav nivinas baznicas, te vyss ir tik mežs, mežs vin. Lai ari vyss tik mežs vin, tumar maņ pateik golutnes iztelot par baznicas turnim, iztelot vysu garšu par baznicu.

— Un cik sovaida, cik breiniška šei ploto baznica! Te lyudzejim nikod natryuktu vitas, te vysur tik svats klusums un plota breiviba! Klusa teišam šei baznica; dzidotoji jau vysi nugojuši uz atpyutu, nav ni mozoko trukšņa, ni leņokos vesmiņas; tik slaiķi tymžizali turni, vokorblozmas applyudynoti, snidzas romi un slaiķi gaisā.

Uz upes jau mygla sók ceļtis, izalucijuse taidūs pat leikumūs, kai pate upe. Leli taurini, mekledami atpyutas vitas, laižas pa stibrim un greisli. . . Andra tavs jau sakyuris pi prides guni. Es paleidzu jam tū kurinot leloku un syldus, laigon maņ nav nimoz solts. Andra tavs sók tacynot iskap-

tis, es grižu teceiglu, gon ar vinu, gon ar utru ruku, cikom obas nukyust un kaidis nu pļovejim nok mani atlaist nu šo dorba.

Kad tys beja padarits, tod sōkom vysi est vakariņas. Ap-sasedom vysi ap spaniti, kai zveiniki ap ezeriņu. Vakariņu paeduši, vysi taisos uz miru, jō reitā jau pyrms saules vajaga byut pļovā. Gulešonai Andra tavs izjem nu rotim maisiņu un iroda maņ vitu caur guņš pusi, lai maņ byutu syltok, pats guļ caur orsmolu.

Maņ acis vēļ aizvinam stov uz garšas golutnem, nu ku-rom ritruma krasla jau nuzuduse, tai ka tos tagad tymsas, gondreiž malnas stipas gaisā. Cytaidi vyss klusu, tik vin udi spikdami dzid maņ ap ausim un dagunu . . .

Veļok, nu garšas pi sova gonoma pulka atnokušam, maņ daudz dinu beja ku sapņot par tū, ku beju redzejis.

116. Vokors.

Vejiņš lopōs čabynoj
klusu.
Pukes gurdoni gal-
viņas lic.
Mygla bolta ilejōs
veļas
Nuboļ kvelsortais
blozmas zids.
Zvaigznites atnok
vina pec utras,
Svecitem rueiņōs sto-
jas uz vakts;
Mila un lena, kai
mote pi barna.
Nesdama miru, tyvo-
jas nakts.

117. Rudzu laukā.

Beja rudzu pļāunamais laiks. Teirumā strodniki citigi pļovia labi nuaugušus rudzus. Nu cima iznokia vecits sudob-
ra boltim motim. Ari jis devias uz teirumu, apsavertu rudzu pļoveju.

Laigon jis beja pileidzinojams pibridušai vorpai, tumar

jo gors beja styngrs; jis biži vin jukoja un smejas ar strodnikim.

Daudz beja ku stostit par sovu garu myužu. Na mozok kai sešdesmit godu beja pats rudzus pļovis. Saleidzinojut pļovejus ar veciti, ji vysi vareja byut jo barni.

Te kaidis pļovejs pasnedzia sermgaļvjam iskapti. Vecits tū pajemia un nupļovia volu kai specīgs jauneklis, leidz go-lam. Pļovejim beja lels priks. Tī nazyna, kai veciti apbrei-not un slavet. Pļoveju pulkā atsaroda ari veciša dala-dals, kurs vaicoja nu sova vactava:

„Kai tu, vactav, esi spejis uzglobot taidu spaku, jautribu un izveicibu?”

„Redzit, barni,” vecits atsaucia, „jau nu pašas jaunibas esu bejis uzcitīgs strodniks un caur tū esu imontojis misas spaku un izveicibu: Vysā sovā myužā esu bejis marons pri-kūs un saticīgs ar sovīm kaiminim. Šos ipašības uz daudzi godim vēl ir misu styprinojušas.”

„Dorit ari jyus, barni, tai pat,” vecits beidzut pamocija, „tod jyusu vacums, tai pat kai muns, leidzynosis nubridušai vorpai, kuru ar priku nulik škyuni.”

118. Tautas dzismas.

Div pļaviņas es nupļovu
Sorkonbolta obuļtiņa:
Dud, Diviņ syltu sauli,
Lobu veju kaļtejut.

Pate mōku sinu pļaut,
Pat' iskapti asynot;
Tik vin lyudžu boleliņu,
Lai samet skaudzītē.
Cytu sinu pļautiņ pļovu,
Cytu mešu skaudzītē:

Mosiņai symts telišu,
Maņ devini kumelini.

Lej, leitiņ, kur leidams,
Še maņ tevis navajaga:
Še vajaga syltas saules
Zaļš siniņš jokaļtej.

Meikļas. Leidaka skrin, meži gožas. Zyla guvs zemi laiza. Utram kuž, pats klidz. Zubi ir, mutēs nav (Gr—lis.)

Asi gar stavs, ulekti gara mote, pusulekti gari barni. Parņ-
goda kauli, šogoda misa.

119. Piguļniki.

Stradiņš joja piguļā
Sešus barus kumeliņus;
Lakstigola suņus saucia,
Iviņā sededama.

Apleik kolnim saule tek,
Piguļniku mekledama;
Piguļniki gudri veiri,
Naguļ kolna galiņā.

120. Rudeņs nok.

Navin ziduņš un bridigo vosora myusu sirdis ikustynojo,
bet arī rudeņs ar skaistuma iznikšonu. Rudeņs nav tik jautrs
kai pavasars un vosora, bet jis tumar ir dziļš un nupitns.

Rudeņa atnokošna ir roma, lena, klusa. Pamazitiņam
pasaroda teirumūs dzaltona labiba un iskaps bolss sók atska-
net molu molós. Labibas kyuli guļ cyts pi cyta garós rin-
dós, un dreiz vin pasaceļ teirumūs labibas zordi. Pec na-
daudz dinom — uz teiruma redzim tikai rugojus.

Jau apkļusušas ligsmos putnu dzismās. Goju putni tai-
sos jau skrit prujom, todeļ cylvaks vaicoj:

„Kur braucit, seiki putni,
Ratiņūs saseduši?“
„Mes brauksim tai zemē,
Kur sylto vasariņa.“

Ari žugure, šis pateikamais viss, veikstos uz ceļu. Dreiz̄ ari dzerves kļaiģodamas aizalāiss pa plotū debeša zylumu. Gon ceirulits vēl pi mums palicis, bet jis bez dzismom gulstos pa orumim un ežmalim. Tik strodu bori breižam sacel̄ truksni pa pļovam un ganibom. Bezdeliģas pastovigi vingroj sovus sporniņus, taisidamos uz aizceļoģonu; jus priciģu vidģinoģonu dabojam dzerdet arvinu retok. Jom aizeģut, rudenģs top iverojami borgoks.

Rudeņam nokut, vēl laukūs zaļoj dažas pukēs, kai: rudzu pukēs, biģu kreslini, saulģrizes un kozu meles. Dobula otvolā lidineģ vēl kaidi taurini; te redzi ari kaidu vardivi lekoģam, kam nu žuģures vairs nav josabeist.

Ari meģūs monomas rudeņa zeimes. Tī lopas boleģ un kreit zemē uz sovu padeģu mira vitu. Stypram veģam pyuģut, tos teik ar spaku rautas zemē, un kuki top ar kotru breidi kailoki. Tāģ veģs storp kailim kuku zorim tai sovaiģi šolc. Tys stostā, ka doba it dusetu un atsavoda nu vinim ar nuskumuģu bolsu.

Vyss, vyss it uz beigom un sasataisa uz garu migu. Nu vysim brangumim nav cyta niko atlicis, kai nuveituģi, nuboleģuģi stodini. Bet ceriba mums palik tumar: pec dryumo rudeņa un borgos zimās noks otkon jaukais ziduģs.

121. Bezdeliģom aizeģut.

Daudz laimes bezdeliģom
Es vēģu aizeģut,
Uz zemem syltom, jaukom
Priciģi lidoģut.
Es ari labprot itū
Jums leidz uz sveģumu,

Lai redzētu tū vitu,
Kur tik daudz breinumu.
Bet lai cik jauki byutu,
Tur sveģā zemitē,
Es atpakaģ dreiz̄ noktu
Pats sovā dzimtenē.

122. Tautas dzismas.

Drivā eģu, drivā teku,
Drivas ceģus darinoģu:
Vysi muni drivas ceģi
Sudabriņģu vyzynoģa.

Rudeņ ryukti roceniģi,
Rudeņ kviģu ploceniģi;
Pavasār dveselite
Didziņģā karoģas.

123. Bryuklenojs.

Ruzes seņ jau nuveitušas,
Nav rudenā saudzetas,
Eisu breidi zidejušas,
Gryuti, gryuti audzetas.

Nakupts, klusā meža
molā,

Bryuklenojs aug vinmolā,
Vosorā voi zimas solā
Redz tū vinmar izaļu.

„Teic', ar kaidu pricu varī
Zaļot vintuļs, bryuklenoj?
Kam tu leidz ar ruzem ari
Zaļošonas naatstoj?“

„Pastovīgi zaļot raugu
Nanuskarstai vaidzibai;
Kopu vaiņagim es augu
Dažai ružu kupejai.“

124. Zima.

Zim' saulite lec vēļu un rīt agri. Todeļ dinas eisas,
naktis garas. Saulite pasaceļ tikai zamu pi debeša molas.

Todeļ saules stori kreit
sleipi uz zemi un sylda
moz. Laiks solts, biži
snig snigs un putnoņ
veputni. Biza sniga korta
sedz zemi un aizsorgoj
augu sāklas un saknes
nu izsaļšonas. Yudeni
porsoluši ar ladu. Kuki
stov kaili un tik dažreiz
redz zaļu lopu vitā bol-
tos sniga lekšas un sor-
mu. Tikai prides, egles
un paegles zaļoj, niko
nabadodamas par zimas
soltumu. Leloka daļa

zveru pavoda zimu imyguši sovūs midzeņūs. Vysi dzidotoji
putni jau seņ aizalaiduši uz syltom zemem. Tikai vornas,
žogotas, kuvornas un zverbuli ir par zimu palykuši pi mums
un, sev baribas mekledami, skraida ap cylvaku dzeivuklim.

Cylvaki zim' valkas syltōs drebēs un kurinoj dzeivukļus,
lai nasoltu. Veiriši pa garim reitim kulsta lynus, par dinu
mežā cert molku, žogorus, bolkas, kortis un ved jus uz satu.
Sivites verp, oda, auž, šyun, gatavoj ediņus, kup lupus. Bar-
nim zima ir mocišonōs laiks. Leloki it uz skolu, mozoki

mocos satā pi vacokim. Vaļas breižūs barni vyzynoņas ar
ragaviņom un sleidom.

125. Tauts dzismas.

Zima nok, na vosora,
Nazid vaira pureniši ;
Zima kova vasariņu
Ar sudobra zubentiņu.

Zima nocia raudodama,
Cymdu, zeķu gribedama ;
Noc vosora smaididama,
Zaļu sagšu uzseguse.

126. Zimeļs.

Kaidu reizi zimeļs beja izgojis pasaskraiditu un darija
lelu pustu. Dorzūs jis saplusija puķu zidus, nutraucia nukor-
sušus augļus un salauzija kukus. Drivōs jis labibu sagozia
kai klojini un sagrizia tū varpotōs. Topēc cylvaki goja pi
veja-tava žalotus. Veja-tavs lyka tyuliņ zimeli aicynot un
vaicoja: „Voi tys tisa, ku cylvaki stosta?“ Narotnis, zynoms,
navareja sovu nadorbu nuligt, bet aizabiļdynoja, ka gribejis
tik izapricot un nadumojis niko ļauna darit.

Lai tu ari nabyutu niko ļauna dumojis,“ veja-tavs sa-
cija, „bet jo tovs nagontums cylvakim kaitej, tod uz prikšu
vosoras laikā tevis vairs orā nalaisšu. Tik zim, kad nav
daudz ku pustit, varesi skraidit un grist snigu koponōs.

Laigon nū to laika veja-tavs zimeli vaļdit volda, tumar
tys breižim spryuk vaļā un padora pustu.

Paruna. Kai vejs skrin, kai mits atsadur.

Meikļa. Kas var tava zyrgu saturet, motes jūstu sa-
lucit. (v—js un ce—š.)

127. Meikļa.

Pa zemi otkon vacais sējejs it ;
Tam placūs palaks maiss, kas vinmar pyls,
Lai ari ruka nagurdama sej.
Un vysš tam: drivas, pļovas, mežs un kolns ;
Tur vysur nadeigstuša sākla kreit.
Un klusi vacais sējejs sovu dorbu kup.
Es viņā skotus. Bolts es nuberstu
Ar boltos sāklas soltū svetibu.

128. Slavyni ceļotoji.

T a v s. Stostišu jums, barni, par četriem ceļotojīm, kas ceļoj pa vysu pasauli, kas it pa kolnim un lejom, upem, azarim un jyurom nu vinas zemes uz utru.

I n d r i k s. Voi tī ceļotoji ari uz šejini nok?

T a v s. Ji vysī četri jau daudz reižu še ir bejuši un vēl daudz reižu noks. Vins nu jīm vēl tagad ir te.

Z e p s. Tī gon eisti ceļotoji nabyus.

T a v s. Lai jjus nadumotu, ka jums stostu tukšus nikus, tod jums sacišu, ka vins nu ceļotojīm ir biļžu zeimetojs un dzidotojs.

M o d a. Tod tī teišam ir eisti dzidotoji.

I n d r i k s. Nui, es ari soku, tī ir cylvaki.

T a v s. Namoku eisti pateikt, kuru omotu minetajs celiniks lobok prut, voi dzidošonu, voi biļžu zeimešonu. Bet tū varu sacit, ka jis zeimej vysskaistokas biļdes, tik skaistas, ka vysī biļžu zeimetoji pi jo it mocītus. Vysī cylvaki slavej jo dorba skaistumu.

Z e p s. Kad jis uz myusu pusi noks, tod lyudzams milu tetit, pasoki maņ. Maņ ļuti gribis redzet skaistas biļdes! Tu jau zyni, ka es labprot zeimeju.

T a v s. Pukes, kukus, kolnus, upes — ar vordu sokut, vysu tys tik skaisti mok uzzeimet, ka skaistok nivins navar.

M o d a. Bet tu, tetit, saciji, ka jis esut dzidotojs.

T a v s. Nui, jis tys lobokais dzidotojs, ku es sovā laikā esu dzerdejis. Nivins tik skaisti nadzid, kai jis.

Z e p s. Kur tod jis dzid?

T a v s. Lai kur. Dažu reizi mežā, dažu reizi uz teiruma. Bet vyslobok jis miļoj dzidot upmalēs.

M o d a. Laikam todeļ, ka tī lobok atskaņ. Gonūs idama es ari dzižu, un tod nu utra krosta var dzerdet skaistu atbaļsi.

T a v s. Jis tai nadora, kai mokslas dzidotoji, kas par moksū dzid tik lelam ļaužu pulkam. Jis kotru reizi dzid par breivu un kotrs, kam pateik, var klausitis.

I n d r i k s. Tys gon byus kaidis putns?

Z e p s. Bet putni jau namok zeimet.

Tavs. Jis labprot ceļoj ar putnim kupā. Ceiruli, bezdelīgas, dzaguzes, lakstīgas ir jo miloki ceļa bidri.

Indriks. Tod tys ir cylvaks!

Tavs. Jis vinmar nes zaļu uzvolku un pukus pispauž pi capures. Ar zemkupim jis labprot sasarunoj un pamudynoj uz aršonu un ecešonu.

Moda. Bet kamdeļ tod jis vinmar ceļoj pa svešom zemem?

Indriks. Cyti dzidotoji jau ari ceļoj pa toļom molom lai ļaudis dabotu dzerdet jus dzidošonu.

Zeps. Ceļodams tys ari var uzmeklet jaukas vitas un tos uzzeimet.

Moda. Ceļodams tys tod laikam pordud sovas skais-tas biļdes?

Tavs. Utrs ceļotojs ir mudra meitene, kas labprot dorzūs kup pukus. Ju sauksim par dorzinicu; bet jei ari labprot kup labibas laukus un gona lupus.

Indriks. Tod jau jei navar ceļot.

Tavs. Ikdinas tei ari naceļoj. Kur jei nunokuse, ti palik vinā vitā disgon ilgi. Kad laiks ļuti korsts, tod pakresli atsapyuš un ed ugas.

Moda. Es ari miļu garas dinas un kupu pukus. Es ari labprot eju gonūs.

Tavs. Trešais celiniks ir nupitns veirs, dzaltonūs svorkūs. Šis labprot ceļoj kupā ar bezdelīgom un žugurem.

Indriks. Tod laikam ari šis byus dzidotojs?

Tavs. Na. Jis mediniks, kas saun zaķus, brižus, kozas un cytus medijamus kustuņus. Pa mežim un kryumim staigodams, tys kukim nupurinoj lopas, augļus un nupusta vysus zaļumus. Medišona un suņu rišona tam pateik lobok, na kai puķu smarža un putnu dzidošona.

Moda. Taidis lai lobok pi mums nimos nanok, kad zaļumus un puķes iznycynoj.

Tavs. Jis barnim lels draugs un tim nes obuļus un slivas. Ļaudim jis mils, jo nes maizi un labibu, lai nav jo-ciš tryukums.

Moda. Tod ir cyta lita. Tod es labprot gribetum redzet ju otnokut.

Tavs. Caturtais celiniks ir serma vecene, ar ikritušim, bolim vaigim. Biži vin jei ir dusmīga. Drebes un moti bolti.

Indriks. Kas tod jei tada ir?

Tavs. Jei ir rejas kyuleja, spredeja un audeja. Dažu reizi jei nusapyulej ar gryutim dorbim un taisa tyltus. Bet ji napastov ilgi. Napait ni pusgods, kad ti jau izjukuši.

Zeps. Tod lobok jai nu taida dorba vajadzetu atsastot.

Indriks. Jei lobok varetu sedet ustobā un sprest vylnu.

Tavs. Jei ari labprot sed uz myuriņa un syldos. Ari garas naktis jai ļuti pa protam.

Moda. Tod tei gon ir tik taida slinka un miga maiss.

Tavs. Nimoz na. Vyzynotis un ar sleidom pa ladu skrit tai ir vysulelokais priks. Biži jei apsavalk lelā kažukā un brin pa snigu. Bet vokorus sed aizkrosnē un stosta barnim posokas.

Moda. Tū es labprot gribetu dzerdet.

Zeps. Es socu tagad saprast, kas tei vecene taida ir. Tet, tei vecene tak puķu namiļoj un nakup, voi nav tai?

Tavs. Ja, jei kup ari puķes.

Zeps. Tod tei nav, par kuru es dumoju.

Tavs. Bet jos kuptos puķes nasmaržoj un cylvaki tus namiļoj un nu jom moz pricojas.

Zeps. Voi ji vysi kupā ceļoj?

Tavs. Ji vysi sovā storpā ir broli un mosas, bet kupā naceļoj; ji nasateik vins ar utru; tik ku vins pasaroda, utrs jau beg. Papriķšu nok jaunokais, kas zeimej biļdes, tod jaunoko mosa, kas gona lupus, tod vacokais broļs, kas saun zaķus, un beidzut vacoko mosa ar kažuku.

Zeps. Cik biži ji nok pi mums?

Tavs. Kotru godu vinu reizi.

Vysi barni. Nyu mes zynom, kas ir ti ceļotoji.

Tavs. Kas tod?

Vysi barni. Četri goda laiki!

Tavs. Pareži! Kurs tod ir tys zeimetojs?

Fricis. Pavasars.

Tavs. Un lupu ganitoja?

Zeps. Tei ir vosora, un mediniks ir rudens.

Moda. Un vecene ar kažuku, kas vylnu sprež, ir zima.

V. Stodu valsti.

129. Treis dobas valstis.

1.

Uz golda treis priksmeti: akmeņs, mirta puķu puđā un kanarejas putniņš buriti. Jo tagad izitumem nu šos ustobas, aizsleguši durovas, un atsagristumem atpakaļ uz tū ustobu tik par godu, kas tod byutu nuticis ar šim trejim priksmetim?

Kotrs pasacis, ka putniņš byutu nusabeidzis, todeļ ka nivins tam nadevia est un dzert. Puke byutu nukoltuse, todeļ ka jos nivins naaplaistija. Tik akmiņš byutu palicis taidš pat, kaidš bejis, jo tys nadzeivoj un jam navajaga ni est, ni dzert. Tai redzim, ka dzeivi priksmeti, voi byutes, atsašķir nu nadezivim caur tū, ka tim joed un jodzer, jo cytaidi jim vajadzetu numert.

Apsaversim, kai ir puke celuses. Puķu puđā isēja sekliņu, un nu tos izdeiga osnys un saknites. Osnys izastipia par stubriņu, pasarodija lopas un beigōš zidi. Nu zidim izauga augli ar sākļom, nu kurom var izaudzet otkon taidus pat stodus. Lai mirta varetu augt, tai ir napicisami vajadzigs yudeņš un zeme. Tumar beigu beigōš mirta, tai pat kai kotra cyta puke, nukolst un izneikst.

Putniņam ari tys pats likteņš. Tys izašķiļ nu ulas. Isokumā kanarejas putniņš beja mozs, bet ar laiku izauga un palyka tik pat lels, kai jo mote. Mes varam putniņu kupt, cik labi vin spejam, tumar tys beidzut vairs naess, sabuzš spaļviņas, nukriss nu kuciņa un byus beigts.

Kai redzim, tod pukēs un kanarejas putniņa likteni vīnaidi: ji rūnas, dzeivoj un nusabeidz. Par akmini nav ko beitis. Kaidu tū tagad redzim, taidš tys byus ari pec nasaskai-

tomim godim, jo tik kaidis sevišks spaks to nasaškaļdis. Akmeņš nikod nadzymst: vēl nivins nav redzejis, ka akmeņš byutu izaudzis nu sākļas voi ari izašķilis nu ulas.

Tai redzim, ka vysi kermeni, kas atsarun dobā, sasadola dzeivūs un nadzeivūs prikšmetūs.

II.

Bet voi ir mirta un kanarejas putniņš gluži vinaidas byutes?

Kotrs teiks, ka mirta stods, bet kanarejas putniņš — kustunš. Bet kai tod stodi atsašķir nu kustunim? Jo kas sacitu, ka stodim ir saknes, lopas, zidi un augli un caur tū jis atsašķir nu dzeivnikim, tod tys maļditus. Senei nav ni lopu, ni zidu, ni sakņu, un kotrs ju sauc par stodu.

Mirta, senes, zoles un kuki — vysi ti atsašķir cyts nu cyta gon sovā izskotā, gon augumā, gon zidūs; tumar vysim jim pidar kaida kupiga ipašiba: ti navar kustet nu sovas vitas. Kur sēkliņa nukreit, tur pat jei ari izdeigst.

Kur stods izaug, tur pat jis ari nusabeidz, jo tik cylvaks jo naporstoda cytur.

Kanarejas putniņš pastovigri kust'; ni minutas jis napalik gluži mirā, izjemut tik tus breižus, kad guļ. Kakis, kas kļusom gluņ uz putniņu, daudz ir mirigoks par jū. Muša vēl dzeivoka par kanarejas putniņu. Ari zivis yudenī vysod kust'. Bet glimezis? Laigon tys na vīsai dreizi var dutis uz prikšu, tumar ari tam sova kustešonos. Vysi ji saucas kustuni. Vysi ji kust', lec, skrin, lidinej, maun. Stods nikod nakust' nu sovas vitas. Tai tod kustunū kupiga ipašiba — ir kustešonos.

Bet kodeļ tod kustunim ir jokust'?

Stods syuc ar saknem nu zemes baribu; jis jem tū ari nu gaisa. Tam navajaga kustet', jo vyss jam ir ti pat pi rukas.

Kustunū sastovs ir sovaidoks. Moga tam atsarun mišā, bet na sakņu golūs, kai stodim; topec kustunš navar palikt vysu laiku uz vinas vitas, jam vajaga baribu meklet. Zivs skrin pec torpiņa, bezdeliga pec mušas, kakis pec peles. Jo kanarejas putniņš pats napiis pi baribas, tod jis numers bodā. Kad glimezis aped vinu lapiņu, tod aizavelk pi utras. Kustunam ir jokust', todeļ ka tam vajaga meklet baribu.

Bet kustuni ari kust' vēl deļ cytas imesles. Jo atsavezisin suņam sist, tod jis aizbegs, voi gribes kust. Jo sauksim

kaki, tod jis noks; jo tū paglaudisim, tod soks berstis ap myūsu kojom. Jo attaisisim buriša duroviņas, tod kanarejas putniņš nu to izskris. Zivis aizmaun, jo mes tyvojames pi yudeņa; torpiņš beg, kad redz, ka gribim ju gyut; žogota jau pi laika aizskrin, kad irauga mediniku ar blisi placis; zakis aizlec, izdzerdis cylvaka suļus. Leņais glimezis slykti redz un vēl slyktok dzerd, bet tikleidz pisadursim pi jo radzinim, tod tys dreži sasavelk un pasaslep zam sova voka.

Bet voi stodi jut? Voi mirta beistas trukšņa? Voi senei pateik, kad ju glauda? Voi kuki dusmojos, kad jus cert? Voi ji tyvojas, kad jus saucam? Zynoms ka na! — Stodi nadzerd, naredz, najut un nadumoj; ji navar byut ni pricigi, ni dusmigi; kad jus certam, ji nasažaloj. Stodim nav ni jusšonas, ni prota, ni gribas — nav to, ar ku kustuni apdovynoti.

Vysi kermenī dobā dolos trejōs škirōs:

1) kustunūs, kas kust', jut un dumoj;

2) stodūs, kam ir dzeiviba, bet kas nakust', najut un nadumoj;

3) akmeņūs, kam nav nikaidas dzeivibas.

Šos treis šķiras saucas par trejom dobas vaļstim: dzeivniku vaļsts, stodu vaļsts un mineralu (akmeņu) vaļsts.

130. Obuļnicas jaunība.

Mežmolā auga lela obuļnica. Rudeni nu jos byra mozi ryugti obuliši. Ji beja tik nagordi, ka Mateisiņš jus nimoz naedia, bet tik salasija un atdevia sovim syveninim. Daži obuliši sapyva tī pat, kur beja nukrituši. Atskreja putnini un izkņobia jus sēkliņas. Paeduši, cytas aznesia vēl vakariņom.

Kaidam putniņam skrinut izkrita sēkliņa nu gnezēs un pasaslepiea zemē. Pavasar, kad saulite sasiļdija volgonū zemī, sēkliņa sōka deigt: ilaidia zemē saknites un izdzyna uz augšu pyrmos divi lapiņas. Storp lapiņom pasarodija kotīņš ar pumpurišim golā, un nu pumpurišim iznocia zaļas lapiņas. Nyu sōka nokt pumpurits pec pumpuriša, lapiņa pec lapiņas, zariņš pec zariņa. Pec četrīm godim izauga jau kritna skaista obelite tymā vitā, kur beja nukrituse sēkliņa.

Mateisiņš, lupus ganidams, iraudzija mozu obeliti un pats sev sacija: „Eku, gleits kuciņš; rudeni jis byus joporstoda dorzā.“ Kad ruden obelitei apbyra lopus, Mateisiņš tū izroka ar vysom saknem, atnesia uz dorzu un idestija lobā zemē.

Jis beja redzejis, kai putej jaunas obelites. Pec divim godim pavasar jis nunocia ar nazi uz dorzu, nugrizia obelei golutni, atstodams viniģi stumburiņu, un tū pašu vēl golā išķelia. Šķeļumā Mateisiņš ispraudia jaunu atvasiti nu putetas dorza obeles, pivoskoja igrizumu, apseja ar lupatiņu un pilyka jaunajam kuciņam atspaidus.

Obelite saslyma, bet jei beja jauna un speciga, topec dreizi atsperga un saauga ar svešu zariņu. Zariņš syucia nu obeles sulu un otri auga: pasarodija pumpuriņš pec pumpuriņa, lapiņa pec lapiņas, zariņš pec zariņa, atvasite pec atvasites. Pec kaidim trejim godim obelite sōka jau zidet smarģigim sortboltim zidim. Bolti zidi dreizi nubyra, palyka tik zali kotini. Pa vosoru nu šim kotinim izauga leli, skaisti, soldī, sulaini obuli. Dažs, redzedams gleitu dorza obeli un ģsdams tos gordus obuļus, nimos naticetu, jo tam kas pasacitu, ka skaisto dorza obelite ir najaukos leikzoraiņos meža obeles meita.

Parunas. Obuļs nu obeles toli nakreit. Dažam sorkonam obuļam torps vydā.

Meikļas. Moza, moza mojiņa, nivina ludziņa; pici mozi kambariši, kotrā divi maliņi veiri. Mote kai eceža, barni kai seipuli.

131. Tautas dzismas.

Iva auga ar obeli
Vinā dorza styuritī;
Iviņai bolti zidi,
Obelei sudabriņa.

Teicias iva ar obeli
Zidet vinu boltumiņu;
Jau iviņa bolti zid,
Vēļ obele pumpurūs.

132. Kai rudzu vorpa izaug.

Labibas gryudu rukā sajemis, tu nadumoj, ka tymā ir dzeiviba. Pilic gryudiņu pi ausis, jis naizdud nikaidas skaņas. Uzlic tū uz golda, jis nakust. Tys nav ni sylts, ni solts, un tumar viņā ir dzeiviba. Ti slepas cysa ar garu vorpu, kurā daudz mozu gryudiņu. Tai pat ari putna ulā naredzi ni spolvu, ni spornu, ni gnezes, bet tumar jimā slepas vasals putns. Ari gryudiņš ir taida ula, ku zeme var izperet. Deiglis gryudiņā druši slepas. Kai ula, tai ari gryudiņš ir apklots ar rupu, citu čaulu, kas kai bruņa sorgoj meikstū, gryudiņu. Storp šu rupū čaulu un gryudiņu atsarun vēl plona. meiksta odiņa, lai čaula gryudiņu nasaspīstu.

Kad sākļas gryudiņš jau ir nugulejis kaidas dinas zemē, tod saules stori tū mudynoj nu miga; deiglis gryudiņā sōk rodit spaku. Jis syuc tū boltū pinu, kas ap ju atsarun. Caur tū jis tai sasastyprinoj, ka čaulu porplēš un izdzen sakniti nu asniņa. Saknite lin zemē, kur atrun baribu un volgonumu. Tai izaug vēl daudz cytu saknišu klot. Vysas šos saknites syuc nu zemes baribu. Asniņš, nu kura joizaug lopom un cysai, dudas uz augšu; jis meklej gaismas un gaisa.

Saknites izlūžņoj pa zemi, cysa dudas uz augšu. Napait nicik ilgi, kad pasaroda jaunoss vorpiņas t. i., rudzi sōk plaukt. Vorpiņa izlin nu lopom, jei ryupigi beja isatynuse. Gon cysa, kuras golā ir vorpa, ir tiva un lukona, bet jai ir stypri trupeni, lai vejs ju nasalaustu. Šim trupenim ir daudz mozu caurumiņu, pa kurim kop uz augšu sula, kuru saknites ir isyukušas. Garas, šauras lapiņas šyupojas leidz ar cysu teirajā gaisā un isyuc leitu un rosu, ari uzjem saules sylvumu un gaisu, jo stodiņam ari ir joelpoj tai pat, kai cylvakim un lupim. Tikledz vorpa ir pibriduse, lapiņas dzejtej un veist.

Apskatisim tyvok vorpu. Jei sastov nu daudz seviškom vorpiņom, kuras pi vinas cysas turis tai, ka ikkotrom divom vorpiņom stov pretim vēl divi. Pi kotras taidas vorpiņas iznok divi zidi, kas saticigi dzeivoj kupā vinā bikeritī. Bikerišam ir div lapiņas. Orejai lapiņai golā ir okuts. Byutu jodumoj, ka šis ir nulykts par sorgu, lai putni natyktu pi gryudiņa. Labibu kuļut okuts nuberst.

Bet kai izacelia gryudiņš? Rudzim zidut, zidu dzaltoni putekļu traucini izkaiša tyukstušom mozu gryudiņu, zidu puteklišu, kas ikreit auglinicā, nu kuras veļok izaug gryuds. Reitūs rudzu zidā var nuverot, kai zidu putekliši par rudzu lauku viļņoj. Nu putekliša, kas iticis auglinicā, atsateista gryuds. Tai nu sākļas gryudiņa izaug jam leidzigs gryudiņš, bet nu vina gryudiņa, ku zemē isej, izaug daudz taidu gryudiņu.

133. Tautas dzismas.

Orojs ar kaļniņā,
Oluts tek lejiņā...
Natryukst maizes orojam,
Ni yudeņa olutam.

Mok rudzitis viļni mest
Lelajā teirumā...
Ar priciņu nusavēru
Maliņā stovedams,

Sēju rudzus, sēju mižus,
Auzas sēju vairumā:
Rudzi, miži klaipu glauda,
Auzas glauda kumeliņu.

Gauži raud miža vorpa,
Uz celiņa guledama:
Nī sajemia orojiņš,
Nī oroja leigaviņa.
Kanepite garaudzīte
Gara auga vosorā;
Maņ mosiņa naizauga
Deviņōs vosorōs.

Ai, pupiņa malnacīte,
Tovu kušu vaiņadziņu!
Es bej' meita, maņ nabeja
Tik dyžana vaiņadziņa.
Zīdi muna lynu drīva,
Zylajim zīdinim:
Doncos Reigas namnicīni
Zyla zamta biksītem.

Tīsa, tīsa, na malīni,
Vacu ļaužu voludīņa:
Zernīts auga kosītī,
Kanepīte cakulā.

134. Kai zemi kupsi, tāf zeme tevi kups.

Vitniks un Uzuliņš beja kaimīni.

Vitniks beja sapratīgs un uzcītīgs saimenīks, kas ryupīgi kupia un apstrodoja sovus laukus. Jam beja kritns, labi iz-

kupts augļu dorzs un tam leidza — sakņu dorzs. Lauki aizvīnam devia lobu ražu, augļu un sakņu dorzs arī atnesia kritnu peļņu. Todeļ turība beja Vitnīka satā.

Uzuliņa mojas un zeme atsaroda suplok ar Vitnīka teirumim. Jis moz sajēdzia zemes kupšonā un apstrodošonā un beja pakyutrs pī dorba. Topec jo teirumūs auga voja labība; sakņu dorzs arī inesia pavysam moz un augļu dorza jam nīmoz nabeja. Uzuliņš vinmar citia tryukumu. Jis skaudīgi verias uz kaimiņa laukim un dažureiz sacīja: „Munam kaimi-

ņam varbyut ir kaidš pyukis, kas munu labibiņu savelk jo laukūs. Todeļ jam vyss aug tik lobs, bet mņ tikai nazoles".

Tū nusaklausija kaidš sapratigs veirs. Jis pamocija Uzuliņu: „Nadumoj taidu niku un naapskaud sova kaimiņa. Ej mocis pi jo zemi apkupt un dori tai kai jis, tod ari uz tova teiruma pyukis viļks labibu.

Uzuliņš iveroja šu pamocibu un sōka darit Vitnikam paķaļ. Jis napisakropia: dorzā auga lobokas saknes, teirumā loboka labiba, laigon par pyuki nabeja ni vests.

135. Uss.

Pavasars jau beja ceļā. Sylto saules momuļiņa strodoja nusveiduse. Jei aizdzyna soltū zimu unpuškoja ar kušim vaiņadzinim zylū vizbuliti, dzaltonū pureni, kai ari cytas pavasara pūkes. Kuki redzedami pukes tai puškojamis, nurunoja sovā storpā ari lyugt nu milos saulites kaidas dovonas, lai leidz ar pukem varetu terptis svatku drebēs.

Saulite paklausija kuku lyugumam un kotram dovynoja pa zaļam uzvolkam. Turklot jei piteicia, ka kotrs sovu uzvolku pec patikšonas izrutotu un izrakstitu.

Čaklo lipa jau utrā dinā izarutia zaļā zeida spotinī. Sovas lopas jei beja izauduse sirds izskotā. Šmuidrais barzs, redzedams lipu jauki izpuškotu, sōka ari sovas lopas izrutot.

Dreiž vysi kuki beja terpušis zaļūs uzvolkūs. Tik uss vēl stoveja plyks. Kad cyti kuki vaicoja, kodeļ jis nasagerbut, tys atbiļdeja: „Esu okls, todeļ vēl nazynoju, voi zimēš patiši jau ir prujom, voi vēl na. Beistus, ka tys nasaplestu maņ dovyntos drebēs.

Tagad uss pamudynots nu cytim kukim, sōka dreiž vin plaukt. Bet steidzutis lopas palyka napylnas. Kad cyti kuki par jo ermigu uzvolku smējas, jis nusakauneja un citia klusu. Jis apsajema rudenī pi laika pasarunot ar bidrim, lai otkon napalyktu beidzamaiš pi svatku drebu nuviļkšonas.

Tai ari nutyka. Tikku zimēš sōka pyust, te uss jau vaicoj: „Kaimiņ, voi nav jau rudenš klot?“. Dabojis zynot, ka jau rudenš te pat aiz vortim esut, jis tyuliņ: byrr! byrr! nubyra pyrmais. Topec vēl šu boltu dinu usi sauc par oklu kuku.

136. Tautas dzīsmas.

Usišam bryuni svorki,
Barzam bolti kamzuliši,
Uzulam zamzaram
Trejom kortom zeida justa.

Uzuliņš gon gribeja
Seiku zoru, plotu lopu;
Berziņam seiki zori,
Kļaviņam plotas lopus.
Vysi kuki želi raud
Vosorai nuejut;
Pride, egle viņ naraud,
Tai palyka zali svorki.

Vysi kuki numu devia,
Pride, egle viņ nadevia:
Pride, egle, tei bogota,
Tei atdevia pavasar.

Zid iviņa, zid lazdiņa
Daugaviņas maliņā;
Ivai byra bolti zidi,
Lozdai vara vyzuliši.
Līpa zid, līpa zid
Boltajim zidinim:
Stodisim lipu mežu
Apkort myusu pogolmam.

137. Kuku kilda.

Reizi kuki sasakildoja, kurs nu jīm loboks.

Uzuls sacīja: „Es vysu kuku valdiniks. Munas saknes stypras zemē. Muns stumburs rasns un nalukoms. Muna golutne pasaceļ augsti gaisā. Lopas ir izrubotas, zori kai nu dzeļža izlīti. Aukā es nasaluku, nagaisā natreisu.“

„Tisa, tu esi lels un rasns,“ līpa teicia. Bet pasaver ari uz mani: Voi muns stovs nāv slaikoks par tovu? Munas lopus ari daudz kušokas, milīgokas. Un muni dzaltoni zidi smaržoj ļuti teicami. Jīmūs pastovīgi saņ bites, krōdamas soldonu madu. Tev to pavysam tryukst!

Barzs, kurs tī pat tyvumā auga, ari nanucītia. Jīs teicia: „Muns stumburs ļuti bolts, zori lukoni, lopus meikstas. Mes, barzi, saticīgi augam kupā berstalōs. Vyss muns augums cylvakam ļuti nudarīgs. Nu manis daboj litas kukus, styproku molku, slutas un tosis. Pat muna sula dud gordu dzerīni. Kai tod ļaudīs iztyktu bez manis!“

Obuļnica dzerdeja meža kuku līlibu un isasaucīa: „Jyus vysī augat mežā un tik reti kaidis dreikst rodītis pī mojas. Bet es dzeivoju jaukūs dorzūs. Pavasar mani rutoj sorkonbolti zidi un rudeņ — sorti obuļi. Ar mani jyus nivīns navarit sasalsidzynot.

Pride nusaklausījuse jīs sarunōs teicia: Līlejites, līleji-tes! Atnoks zīma, jyus vysī stovesit kaili un saļsit, bet maņ

Stodi ir gondreiž vinigais dzeivniku uzturas oluts. Ji myus apgodoj ar maizi un svorkim. Jo nabyutu stodu, tod navaretu dzeivot ni kustuni, ni cylvaki. Ari priks vysaidom slimibom nu stodim daboj dažaidas zoles.

143. Lyni.

Lynu lauku poridams,
Nusajemu capuriti:
Tē guļ muni bolti krakli,
Tē kungim seika nauda.
Audzit lobi, muni lyni,
Par sudobru nabadoju:
Es apvyliku boltu kraklu,
Speid sudobra spužumiņu.
Kur, lynini, jyus palyktu,

Jo meiteņas naizaugtu?
Kas jyus plyuktu, kas jyus
verptu,
Kas jyus daili darinotu?
Lai bej gryuti kam bej
gryuti,
Lyniņam tam bej gryuti:
Plēš matiņus, cert gaļviņu,
Met kauliņus yudenī.

144. Kukvylna. (Vata).

Reti kaids rassis, kas nabyus redzejis katuna drebes, bet na kotrs zyna, nu ko ju pagatavoj. Nav gryuti nujejt, ka tei nav nu vylnas voi lynim. Jei ir pagatavota nu vylnas, kura aug uz kukim, nu kukvylnas.

Kukvylnas kuks aug toli, toli nu mums, Amerikas syltūs vydūs. Ti ar jir apstoditi leli lauki, kurus sauc par pļantacijom. Pļantatori izstrodoj lelus laukus un sej mitrā zemē seiku kukvylnas sāklū.

Sēkliņa laiž zemē saknes un dreiz vin uz zemes versa pasaroda nalels stodiņš ar zorim un lopom.

Pļantatorim napateik kuka garais augums. Ji apgrīž golutni tai, ka kuks vairok aug plotumā. Tai viglok var nujemt augļus.

Zorūs, lopu storpōs,, plaukst leli, idzaltoni voi purpur-sorkoni zidi. Nu zida izaug auglis, kas ir leidzigs mogonas gaļviņai. Kad auglis ir nukorsis un izkaļtis, tod jis porpleist. Nu jo izaveļ nalels vylnas piciņš, kurs ir bolts kai snigs, moza obuļa lelumā. Šimā vylnā, kai meikstā guļtiņā, ir iteita jauna sākla. Pļantatoram ir ļuti jouszmona, jo cytadi var pazaudet vysu, ku ir panocis ar lelim pyuliniņ. Jo tik papyuš vejs, tod viglo vylņa ar jaunajom sāklom aizceļoj uz vysom pusem.

Plāntatorim ir jopasasteidz savokt kukvylnu un izlasīt nu tos sākļas.

Vysu savoktu kukvylnu saspīž ar mašīnas spaku un pēc to sasin pakōs. Kukvylnas pakom pilodej kugjus un izvodoj uz vysom pasaules zemem un piļsatom un pordud fabrikantim. Fabrikōs nu kukvylnas pagatavoj dažaidas drēbes.

Kukvylnas kuks nav vinīgais, kas ityn sovu sākļu bol-tā vylnā. Taidi stodi aug ari pi mums, pīmaram: malngalvi voi spylva, dadži, veituli u. c. Bet šus stodu vylnas šķizņas nav tik stypras un izturīgas, meikstas un garas kai kukvyl-nas šķizņas.

Kukvylnu audzej navin Amerikā, bet ari dažōs cytōs valstīs, kai: Kinā, Indijā, Egiptā, ari Krivijas Vyds-Azijas daļā nn cytur, bet pa lelakai daļai gon — Amerikā.

145. Papeirs.

Vacūs laikūs ļaudis papeira napazyna. Pymos rokstu zeimes icerta akmeni voi igrīzja kukā. Veļok rakstišoni izgatavoja odas, kuras sauc par pergamentu. Veļ veļok sōka rakstit uz „papisus“ stoda lopom, kas aug Nīla upē. Nu tom papirusa lopom ari myusu papeirs ir dabojis sovu vordu.

Prutams, ka rakstišona uz akmeņa, kuka, odas un lo-pom nabeja vigla un lata lita. Pi nalela rokstu dorba vai-dzeja strodot godim. Gromotas iznocio ļut lelas un smogas un aizjemia daudz vitas. Topec gromotu beja moz, un pi jom vareja tikt tik bogoti ļaudis.

Kaidus 500 godus atpakaļ izgudroja, ka papeiru var iz-gatavot nu lynu drebu lupotom, Myusu laikūs šis izgudro-jums ir ļuti papyldynots, taī ka mes sateikam smolkas un skaistas papeira šķiras, un lobu papeiru un lelas gromotas igyunam par nicigu moksū.

Priķš papeira izgatavošonas lynu lupotas samaļ smaļki, samaisa ar yudeni un nu šos lupotu putras izspīž plonas papeira lopas.

Myusu dinōs papeiru izgatavoj nu kuka. Nu lynu dre-bu lupotom izgatavoj tik lobokos un smolkokos papeira šķiras.

146. Divi cukra gryudini.

Puisans daboja no motes divi gryudinus cukra. Ti beja tik bolti un teiri, kai tikku izsnygušais snigs. Nu kurines ji? Kaidi ti beja senok? Laigon ji beja izjemti nu vina trauka, tumar likteņš jim beja dažāids.

Vins nu jim beja radis myusu zemē. Jis beja dzimis tī, kur audzej cukra svikļus (batviņus). Zemniks imetia tuklā, izstrodotā zemē uz kotra pussuļa pa vinai svikļa sākļai. Mitrā zemē nu sākļas izauga lelas, zaļas lopas un rasna sakne. Pa laikam zemniks izraveja nazoles un svikļu saknes apkašņoja ar zemi. Rudeņ zemniks izroka svikļus un atgrizia lopas nu saknem. Ar lopom baroja lupus, bet saknes pordevia cukra fabrikā.

Fabrikā svikļus vyspyrms labi numozgoja, tod saberzia skidrā putrā. Ar šu putru pildija maisus un tus lyka styprōs spistovōs. Svikļu izpisto sula palyka fabrikā, bet ar bizajim atlykumim baroja cyukas un veršus.

Nu reizes cukra sula beja tymsa un naskaidra. Veļok ju laidia caur ugļu smeļti — nateirums palyka smeļtē. Šu sulu uzleja uz pannas un vorija, cikom jei sabizeja. Tod pannu nujemia nu gūņš un nulyka soltā vitā, lai sula atdzystu.

Nu sulas dzistut, atsadola citos daļas — cukrs. Bet jis vēļ ir tymss un nateirs. Ju izkausej yudenī un laiž nu jauna caur ugļu smeļti un vorej uz pannom. Cukrs tagad palik skaidrs un lobs. Bizū siropu izlej jau ipriķš pagatavotā formā, kur tys atdzist un — pec nalela laiciņa ir gotova bolta, speiduša cukra golva. Taidu golvu jyus laikam vysi byusit redzejuši.

Utrs gabaliņš atnokia pi mums nu tolines, nu Amerikas syltim vydīm. Tī plašūs laukūs, kas vysapkort apauguši dažaidim paļmu kukim, malni negerī stoda cukra nidras atvases. Korsto saule un mitro zeme tos izaudzej lelas. Atvases aug otri. Jos stipas aizvinam garokas, cikom izaug divreiz tik garas, kai piadzis cylvaks.

Kad jau nidras ir pibridušas, negerī boru borim sanok teirumā. Ar osim nažim ji nugriž garūs stibrus pi pašas saknes un tus samet skaudzē. Uz teirumu aiztek arī malni, sprugaini negeru barni un miļojos pi cukra nidrom, izsyukdami nu tom soldonu cukra sulu.

Sasitas cukra nidras pordud fabrikā. Tī puteirej nu jom

lopas un lik spistovôs. Dabotù nu nidrom sulu vairok reižu vorej un laiž caur ugļu smeļti. Ari še nu malnas un nateiras sulas pagatavoj gordu boltu cukru.

Un redzi, te nyu obi gryudini kupà: myusu zemes cukrs un tolais Amerikas visis. Ji vinaidi bolti un teiri, vinaidi gordi un soldoni.

147. Maizes kuks.

Ka klingeri un ploceni naaug uz kukim, tū jyus, barni labi zynot. Bet ku dumosit, kad jums stostišu, ka pa dinvydu jyuras solom maize un capures teišam aug uz kukim? Tī ļautini na tik vin zemi strodoj, ar, ecej, labibu sej un pļāun, bet sev ari itaisa kuku dorzus, kur maize aug. Sus kukus nusauc par maizes kukim.

Naizes kuks ir videja leluma, kuplim zorim un lelom lopom. Rudeņ, kad lopas berst, kuks ir seviški skaists. Laiģon tymôs zemês nav ni zīmas, ni sniga, ni solnas, tod tumar taidis kuks nulyktā goda laikā numet lopas. Šitymā laikā maizes kuka lopas laistos dažaidôs krosôs. Tī natryukst ni zaļas, ni dzaltonas, ni sorkonas, ni purpura krosas. Biži ir vins lopas gols vēļ zaļš, bet utrs jau speid, kai zalts. Nu šom skaistkrosainom lopom saliniki sev taisa capures.

Zynoms, kuka augli ir vairok jemami veribā, nakai lopas. Nu zylgonim zidim, kuri pļaukst uz zorim un uz paša kuka, iznok augli, barnu golvas lelumā, ar osu, naleidzonu myzu. Kai mes edam pupas, un zernus, tai saliniki labprot ed maizes kuka nagotcvus augļus, tus cepdami korstūs palnūs kai kartupeļus. Ceput myza palik bryuna un pleist pušu, nu kuras izaveļ bolts caurispeidušs, soldons kuduls. Saliniki kudulu sagryuž, un jam pimaisa klot kokosa riksta sulu. Tai sataisits maizes kuka auglis vyslelokam gordežam labi smekej.

Laiģon ari zaļi maizes kuka augli ir ļuti gordi, tumar saliniki jus vysvairok tulaik nujem, kad ji ir piņnigi nukorusuši. Ap tū laiku ļautini borim steidzas uz ilejom, kur maizes kuku mežini teik audzynoti un kupti. Nujemtus augļus saliniki numyzoj un sagryuz lelūs kuka traukūs, cikom ti palik kai meikļa. Meikļu sadola kukulišūs, aptyn ar lopom un stypri ar lyuku nusin. Tai sataisitu meikļu pogrobūs vasalus godus var uzglobot, un meikļa aļ laiku palik vēļ gordoka.

Kad meikļu grib est, tod tū cep, kai ploceņus. Ši plo-
ceni ir dzaltoni un gondreiž tai pat smekej, kai loba bolt-
maize.

Pilidams pi meikļas yudeni, var nu jos izvorit lobu
putru.

Maizes kuks nu rudeņa leidz vosorai bez nustošonas nes
augļus. Tikleidz vacūs nujem, tyuliņ rūnas jauni. Maizes ku-
kam ir tik daudz augļu, ka vins cylvaks nu trejim kukim
gluži labi var portikt vīsu godu. Kad saimes tavs istoda
kaidus 12 maizes kukus, tod tys sovu saimi apdrušinoj ar
maīzi uz ilgim godim, jo tys kuks 70 godu laikā nanustos
augļus nest. Un kad šis maizes devejs beidzut ir nukaļtis, tod
stoditoja dals voi dala-dals var vēļ sev izcerst nu calma
laivu.

Redzit, barni, ka tymōs molōs, kur porok lela korstuma
deļ naaug ni rudzi, ni kviši, kur ari myusu obuli, bumberi
un plyumes lagā naizadud, meilo maizite aug uz kukim un
ļautini tū var dabot bez svidrim, bez aršonas, bez ecešonas,
bez pļaušonas un bez kuļšonas. Maizes kuks piņnigi izpylda
myusu labibas vitu.

pakaļné un laiduses strautiņā uz leju. Sasatykuse ar utra, treša strautiņa bidrim, lase jau atsarodos upē. Namitigi jei ceļoja toļok uz leju, leidz nunocia jjurā. Tī straumē un vilņūs jei redžeja zimeļa ladakolnus un muyžigi zaļus divnyda zemju krostus; redzeja, kai dzeivoj jjuras kustuni, zivis un zveri, kaidi puķoti lauki un meži ir jjuras dybynā. Veļok jei sasatyka ar syltu saules storu, sasadalija daudz mozôs lasitēs, pasacelia augsti, augsti gaisā, laidias toli, toli par dažaidom zemem un piļsatom un beidzut otkon sasavylka lelā lasē un nusalaidia zemē, lai remdetu stodu un dzeivniku slopes, lai nu jauna uzsoktu ceļojumu caur zemi, olutu, pa upi, jyuru un gaisu.

Yudeņs vysporigi ļuti darbigs, spergts un jauks. Reti kod jis ari nusadud slinkumam un apsaguļ purā, paļti, morkā oporā voi grova dybynā. Nu slinkuma yudeņs sōk maitotis, pyut un smirdet. Taidis yudeņs ir natik nadarigs litošanai, bet veļ ļuti kaitigs. Jis ar sevi leidz samaitoj gaisu ari. Bet saulite naļauņ yudeņam ilgi slinkot un mudynoj ju uz toļoku ceļošanu.

Yudeņa pasaulē ir ļuti daudz. Jis apjem gondreiž treis caturtdaļas nu myūsu zemes lūdes. Sausas zemes ir tik drusku vairok par vinu caturtu daļu. Mozus yudeņus sauc par oporim, azarim, lelus par jyurom, vyslelokus par okeanim. Jyuru un okeanu yudeņs ir soleji-ryugts; kugjotoji, laigon ji brauc pa yudeni, navar jo dzert, bet jem nu zemes leidza upes voi oluta yudeni. Ari dažūs azarūs solejs yudeņs, jo tī zemē ir soļs.

Miļzigs pulks upju nu citzemes aiztek uz jyuru. Dažas upes ir ļuti lelas, tai ka pa tom var braukt ar vyslelokim kugim jyudzem toli uz augšu. Amazonas upe, Dinvydu-Amerikā, jjurā itekut, ir kaidas 40 verstes plota. Un tumar jjura šus miļzigus yudeņus uzjem sovā klepi jau godu tyukstušus, bet pate nateik pylnoka. Kur gon tys yudeņs palik, kas itek jjurā? Jo jis vyšš palyktu tī pat, tod jjura jau seņ byutu izplyduse pori par molom.

Yudeņam taida ipašiba, ka syltumā jis sasadola ļuti mozôs daliņōs, palik vigls, viglōks pat par gaisu un uzkop gaisā. Kurs gon nabyus iverojis, ka kotlā ilits yudeņs, ilgoku laiku voridamis, izzud nu kotla. Tod mēs sokom, ka yudeņs izvira. Bet kur gon jis ir palicis? Jis ir sasadalijis mozōs viglōs daliņōs un laidis gaisā. Šos yudeņa daliņas saucam par sutu, tvaiķu voi garainim.

✓ **Rosa.** Ustobas sylvá gaisá suts staigoj apleik, bet tikku jis pisadur pi vasokas sinas, seviški pi luga styklím, tod uz jim pasaroda mozas yudeņa lases, kas sasavinoj un tek uz leju. Tys todeļ, ka garaini atdzist, palik smogoki un otkon sasavinoj.

Breivá dobá rosa ceļas taipat, kai ustobá luga svidru lases.

Orá gaisá aizvinam atsarun yudeņa tvaiki, kas ceļas caur yudeņa iztvaikošonu t. i. izgorošonu. Saulei nurítut gaisš atdzist un nyu uz zoles, labibas un kuku lopom sasakroj aizvinam vairók yudeņa daliņu, kas pamozam sasavinoj lasés. Akmeni, kas tik dreiz naatdzist, vysmozok nurosoj. Pavasara un rudeņa naktis, kad storp dinas un nakts sylvtumu lela starpiba, rosa aizvinam leloka. Tod pļovas porklotas naskaitomom rosas lasitem, kas mirdz uzlekušos saules storús. Jo nakts apsamokuse, tod padebeši, leidzigi apsegai, porkloj zemi, gaisš tik dreiz naatdzist un rosas tod mozok. Jo rosa rudenús un dažureiz vosorá sasolst, tod tū sauc par solnu.

Zim biži vin yudeņa tvaiki sasolst pi kukim, tod tū saucam par sormu.

Mygla. Vosoras vokorús dažureiz redzim, ka strautini, upes un azāri porsakloj ar boltu myglu. Saulei nurítut atdzist gaisš un garaini, kas ceļas nu yudeņa, tyuliņ sabizej un pasaroda kai mygla. Kad sylvtu dvašu pyušam soltá gaisá, tod tei teik redzama, jo sylvtajá dvašá atsarun yudeņa tvaiki, kuri soltumá sabizej un dvašu padora myglaiņu. Pa nakti sasacelušo mygla dažu reizi reitús, vasa gaisa deļ, sabizej un nuleist.

Mokuni. Na kotru reizi mygla nuleist. Dažu reizi jei pasaceļ uz augšu. Kad ju redzim gaisá lidojut, tod saucam par mokunim. Mokuni jo vairók ceļas caur tū, ka yudeņa tvaiki pasaceļ nu zemes uz augšu un ti gaisá atdzysdami porsaverš par myglu. Kopeji augstús kolnús un gaisa kugjotoji ir porsalicynojuši, ka mokuni nav cyts nikas, kai tik mygla.

Leits. Yudeņa tvaiki, kas atsarun mokuņús, sastov nu mozim yudeņa pyuslišim. Kad ši pyusliši sasadur cyts ar cytu, tod ti satek kupá, un nu jim rúnas mozas yudeņa lases. Yudeņa lases smogokas par gaisu, kodeļ gaisš jus vairs naspej nest un jom jokreit zemē. Kreitut jos sasavinoj cyta ar cytu, gon ar gaisá esušim yudeņa tvaikim un pisajem aiz-

vinam lelumā. Tai ceļas leits, kas sovom lasem slacynoĵ zemi un dzyrdynoĵ zoli pļovōs, labibu laukūs un kukus mežā. Myūsu drivas slacynoĵ leita mokuni, kas pa lelokai daļai celušis nu Atlantijas jyuras: dinvydu-vokora veĵs ir myūsu lelokais leita neseĵs.

Snigs. Kad mokuņūs yudeņa tvaiki sasolst un sasaker kupā, tod rūnas snigs. Jis sastov nu smolkom lada adatiņom. Šos adatiņas tai sasaker, ka izaceļ kuša sniga zvaigznite, ku sauc par porslu. Taidas sniga zvaigznites redzam tik tod, jo tos nukreit uz malnas drebes un nok romā laikā. Kad veĵs porslas dzonoĵ pa gaisu un dauza vinu pi utras, tod jos sadrup voi izerst. Todeļ vejputņu laikā nu gaisa berst smolks, sabirzis snigs.

Krusa. Dažureiz leita lases gaisā dreiži sasaļ par goles gryudiņu. Kreitut šis gryudiņš apsaļ ar yudeņa garainim aizvinam vairok, un tai izaceļ provs krusas gryuds. Zimas soltā laikā krusas gryudi seiki, bet korstōs vosoras dinōs ti zerna, pupas voi ari mežobuļa lelumā. Vosor krusa ļuti kaitīga laukim.

Gole. Lelā soltumā yudeņs pijem citu veidu, sasaļ par goli, t. i. ladu. Lads pec izskotā leidzigs styklam, bet ir meikstoks par styklu. Jis zim porkloĵ vysus zimeļu yudeņus un izpylda styprokū tyltu un voku vitu. Uz augstu kolnu versyunem lads miļoj vinmar moĵot.

Tai redzam, ka rosa, solna, mygla, sorma, mokuni, leits, snigs un krusa ceļas nu yudeņa tvaikim, kas kop nu zemes, upem, azarim un jyurom uz augšu.

Meikļas. Iels, lels pyurs, ikgodu jauns vokš. Dyumi kyup palejā. (M—ā). Vysi manis gaida, bet kad noku, vysi nu manis beg. (L—s). Putns skrin, tauki tek. Zim sylda, pavasar neikst, vosor zud, rudenĵ atsadzeivynoĵ (—gš). Rudenĵ pidzymst, pavasar numerst, izaskota kai stykls. (—le). Zim aug, vosor neiktiņ neikst.

159. Tautas dzismas.

Myglas mote dambi dora
Leidz uzula galiņam;
Leigojīs, uzuliņ,
Lai natyka galiņā.
Vysi puri vokorā

Myglu laidia pasaulē;
Lec, saulite, šureit agri,
Nujem myglai vaiņadziņu.
Sudobriņa leitīņš leja
Boltu barzu kaļņiņā,

Lai izauga lelas lōpas,
Lai vareja slutas grīst.
Lej, leitīņ, lej, leitīņ,
Lai es dreizi lela augu:
Byus munai mamiņai
Tod dreizok vigla dina.
Sniga mote, sniga mote,

Purin sovus spilveniņus,
Lai nok snigi vers zemites,
Lai bolini mežā brauc.
Ej guletu, veja mote,
Sausas egles gāliņā!
Voi tev golva nasopeja,
Din un nakti aurejut.

160. Varaveiksna.

Senūs laikūs dumoja, ka varaveiksna stovut tyvā sakorā ar divibu. Tai Greki ticeja, ka varaveiksna — ceļš, pa kuru braucut divu syutne Irida. Seni Latviši ari dumoja, ka varaveiksna divite, kas godoj lai mokuņus natryuktu yudeņa dri-vu slacynošonai. Tai myūsu laikūs daži, redzedami varaveiksnu pi debesim, teic, ka tei dzerut yudeni nu upem, azarim un jyurom. Taidas dumas tukši moni: varaveiksna ceļas nu saules storu lausšonos leita lasēs. Kotru saules din varam dabot redzet varaveiksnu, jo ipakaļ saulei gaisā smolki ispricejam yudeni. Yudeņa lasitēs pasarodis varaveiksna.

Saules bolto gaisma caur lausšonus sasadola septiņōs krosōs. Šos septiņas krosas pasaroda briljantūs, sleipētūs styklūs un yudeņa lasēs, jō ti naļauņ gaismas storim speidet taišni uz prišku, bet met jus atpakaļ voi uz sonim. Varaveiksna caur apakšas molu ir vijoleta, t. i. bryuni zyļa krosa, tod nok tymši zyļa, zyļa, zaļa, dzaltoni oranža t. i. sorkon-dzaltona un caur pašu augšmolu — sorkona krosa.

Varaveiksna aizvinam ir pusriņča t. i. luka izskots. Dažureiz varaveiksna leloka, dažureiz mozoka; tys atsakoroj nu saules augstuma. Kad saule stov augsti, tod varaveiksna moza; turpretim, saulei zamu stovut, varaveiksna lela. Saulei lecūt un nuejut, varaveiksna redzama vyslelokā marā. Varaveiksna var izacelt tik tod, kad leita mokuņš stov saulei pretim. Todeļ prikspušdiņā jei redzama pi debess vokora puses, bet pecpušdiņā pi reita puses.

Dažureiz godos redzet div varaveiksna: vinu mozoku, spulgotom, kušom krosom, utru leloku, boloku. Padejo ceļas caur divkorteju storu lausšonus. Jos krosas nav tik gaišas un atsarun utraidā kortibā: apakšmolā sorkono un augšmolā — vijoleto krosa.

Dorzs ap menesi ceļas caur meneša storu lausšonus.

Saulei lecūt pasaroda reita blozma, nuritūt — vokora blozma. Ari meness lecūt dažureiz pasaroda ļūti-sorts. Skai-stos purpura krosas reita un vokora blozmā ceļas nu to, ka saules stori it caur yudeņa tvaikim, kas atsarun gaisā. Yudeņa tvaiki sadola saules un meneša gaismu, aiztur vysas cytas krosas un ļaun speidet tik sorkonai krosai.

Meikļas. Leiks kai luks, nav luks; zid kai puke, nav puke. Pate staigoi sorkon-bolta, osoras berst kai pupas,

161. Parkyūņs.

Romi, romi patopdamis
Nok par jyuru parkyunits, —
Ni maitoja ivas zidu,
Ni oroja gojumiņu.

Parkyūņam seši dāli,
Vysi seši amatniki:
Divi speria, divi graudia,
Divi goja zibšņodami.

162. Zimeļa, blozma t. i. kavi.

Pi mums zimeļa blozma t. i. kavi pasaroda ļūti reti. Jei vinmar burvigi pi sevis ir saistijuse seviški namocitu un vinkoršu ļaužu uzmanību.

Jos nagaidito pasarodišona, jos dreizo kustešonos, jos izskota mainišonos un krosu laistišonos, — vyss tys ļau-dis atstojis dziļu ispaidu. Monticigi, treisedami un drebedami nusaver nuslepumaiņā blozmā un tū nutur par kara, me-ra, voi cytas kaidas nalaimes pareguni, pasludynotoju. Bet tumar zimeļa blozma ir tik pat navainiga dobas parodība, kai varaveiksna.

Zimeļa blozma pasaroda navin ap zemes zimeļa, bet ari ap dinvyda poļu, kodel jaunokā laikā tū sauc par poļaru blozmu. Pi mums redzama tik zimeļa blozma. Jei atspeid daždažaidūs veidūs un krosos. Naktīs pipeši pasaroda lels, spužs luks, un bola lisma ļūti dreiz kai čyuska lucidamos izapleš. Tik pat dreizi, kai izaceluse, jei otkon nuzud. Na cik ilgi vysu debesi porjem sorkona gaisma. Dažureiz šauras sorkonas šveitras brismigi dreiz izasaun, aizskrin par debess veļvi un nuzud.

Pi mums zimeļa blozma pasaroda luka un storu izsko-tā. Luks aizvinam pasaroda zimeļu pusē augstok voi zamok pi debess molas. Jo luks nav nikaidis plotais, tod jo gaisma ir aizvinam stypra un jo molas ciši apzeimotas; plotokim lu-

kim augšmolai nav redzami rubeži, un luka gaišums pamozam un namonut porit debess tymsā veļvē un nuzud.

Bet nu ko gon zimeļa blozma ceļas? Te dažaidas dumas. Atstodami pi molas vysus vacokus izskaidrojumus, kam nav nikaidas nuzēimes, padejā laikā ir meginojuši jos celšonus izskaidrot divejadā ceļā.

Vīni izskaidroj zimeļa blozmas celšonus tāi: Zeme sovā ceļā ejut cauri kaidim dzelža putekļu slonim; šī dzelža putekli, zemes pivilkšonas spakam dorbojutis, sasastojut, kupojutis zynomūs veidūs un tāi rodut dažaidas zimeļa blozmas.

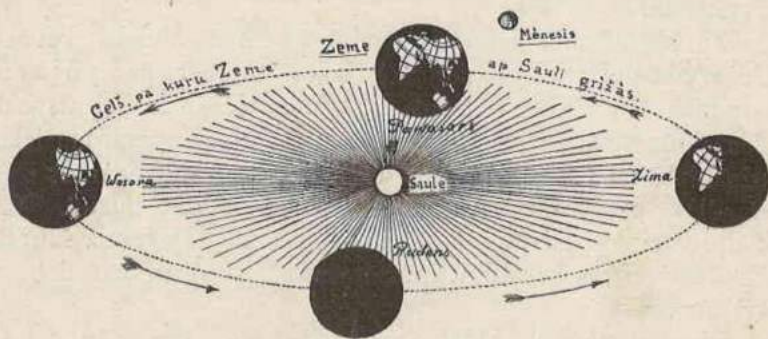
Utri nustoda zimeļa blozmu kai elektrisku parodību, taidu pat parodību, kai zibsnis parkyūņa mokuņūs. Un teisām, jo elektrību laiž cauri ļuti plonam gazam, tod daboj tik leidzigu parodību, kaida ir zimeļa blozma. Taii tod šam pirodijumam var vairok ticet, nakai pyrmam.

Zimeļa blozma ceļas nu to, ka caur retu, plonu gaisu, kaidis ir debess augstumūs, it cauri elektrība. Šei elektrības caurplyusšona nasaleidzynojas vys elektriskai dzerkstelei, kas it dreizi, bet gon leidzynojas leņom strovom, kas bez apsastošonos velkas vinā gobolā.

Tik daudz, kai nyu pat minejam, mums tagad ir zynoms par zimeļa blozmu.

163. Saule un zeme.

Vacūs laikūs, kad vēļ nazynoja saules eistyno sakora ar zemi, ļaudis par sauli dumoja un spridia dažaidi. Tymā ziņā

gon vysī beja vinōs dumōs, ka saule dora zemei lobu. Ikvins numanija, ka saule zemei dud gaismu un syltumu, un ka šom divom ipašibom ir lels svors pi zemes auglības. Bet kai sau-

le izdora šu audzešonas dorbu, par tū beja dažaidas dumas. Saule pasarodija tumar naizprutama, kodel ju pogonu tautas skaitija par divu. Pi senejim latvišim saule beja divite. Jei dzer ar menesi kozas. Saules meitas reitūs, saules pogolma durovas atverdamas, apgaismoj pasauli un pasludynoj jai jau nu dinu.

Tautom atteistutis, cēlias veiri, kas sōka pirodīt, ka saule nav divite, bet miļzigs pasaules speideklis. Protņiku uzskoti par sauli beja ļuti dažaidi. Cikom vēl nazynoja, ka zeme grīžas, tikmar par saules gaitu navareja nokt nikaidā skaidribā. Pi pareižim uzskotim nocia vēl tik protņiki Koperniks un Keplers. Ti izskaidroja, ka saule, uz vitas stovedama, grīžas ap sovu asi un zeme ap ju riņķoj. Dobas petņiku Galileju, kas pikrita Kopernika un Keplera dumom, saucia pi tisas, kur jam beja jopizverej, ka zeme nasagrižut.

Prikšejus petņiku dumom pikrita ari Ņutons un tai nudybinoja mocību par sauli un myūsu zemi. Saule ar sovu piviļkšonas spaku irōda vysom goju zvaigznem sovu ceļu. Tos korojas ap sauli, kai digā; jos tek ap sauli un grīžas ap sovu asi. Tū pašu dora ari myūsu zeme. Nyu nocia skaidribā, ka zeme ap sauli apskrin 365 dinōs, caur ku ceļas myūsu goda laiki: pavasars, vosora, rudenš un zima. Bet apsagrisdama 24 stundēs ap sovu asi, jei rōda tuma pašā laikā dinu un nakti.

Petņiki ir izrekinojuši, ka saule atsarun nu myūsu zemes 20,000,000 jyudžu toļu (meness 50 000 jyudžu). Jei pastov nu taidom pašom vilom, kai myūsu zeme, un tys ari cytaidi navar byut, jo myusu zeme ir celuses nu saules. Saulē valdej bezgaligs korstums, jo jei nav nikas cyts, kai miļziga, kvelejuša lude. Šei saules ipašiba dud myūsu zemei gaismu un sylvtumu, nu ko atsakoroj vysa dzeiviba zemes versā.

Kermenī aba litas, kas atsarun vers myūsu zemes, ir divejadi: pyrmkort taidi, kas nav celušis caur augšonu, kai: yudeņš, gais, akmeni u. t. t., utrkort taidi, kas celušis augdami, kai: kustuni un augi. Nikas navar atteistitis bez gaismas un sylvtuma. Navar puki audzet tumsā pogrobā; jei drusciņu augs, bet byus gluži bola un nuneikuse. Tai pat ruden, kad saule mozok speid un sylda, zole, pukes un kuku lopas nubolej un nuneikst. Še redzim, ka nikas navar augt bez piteikuša sylvtuma un gaismas. Kad isastoj jaukais pavasars, kai tod daba breiniški porsaverš. Tū dora saule ar

sovu gaismu un sylvtumu. Saule ir myūsu zemes dezivibas oluts.

Jo apskotom un iverojam leņu, syltu vosoras vesmiņu, kas myūs vosoras korstajā laikā tik pateikami atdzysynoļ, jo raugames otkon uz lelos vavras krokšonu, tod mums najauši saunas protā jautojums: kur cēlias šei vesmiņa un šei vatra? Kaida vara gaisu tai sakustynojuse? Šu izdora vinigi saule. Gaisa jei vysōs vitōs nasasylda vinaidi, todeļ tys dažā vitā plonoks, dažā bizoks. Navinaidais gaisš rauga izaleidzynot, sōk tecet un viļņot, caur ku ceļas vesmiņa, veji un vavras.

Tai pat tys nuteik ar yudeni. Ari yudeņa tecešona ir saules dorbs. Saule sasylda yudeni, tys izgoroj, pasaceļ augsti gaisā un tī sabizejis, nukreit par leitu zemē, kur tys sasakroj strautiņūs un upēs, un aiztek otkon steigšūs jyurā, lai nu jauna saulei syldut varetu izgorot un nuleit. Tai tod redzim, ka gaisu un yudeni kustynoj tik saules sylvtums. Saule ir tei, kas griž yudeņa un veja dzernovas un aiznes kugjus par plotajom jyurom uz svešom zemem.

Bet vēļ vairok. Saule mums dud sylvtumu navin vosor, bet ari zim. Nu jos nok gaisma dinai, kai ari naktei. Saule sylda ari zim, jo bez jos zima byutu napanesami solta. Caur saules darbibu ari myūsu ceplis daboj sovu sylvtumu, jo kurinamo molka nok nu kuka, un kuks aug saules sylvtumam dorbojutis. Jo ari kurinotu ar akmeņa uglem voi kyudru (torfu), tod ari te saule par pamotu, jo kyudra un akmeņu ugles ir celušos nu augim, kas auguši daudz tyukstušu godu atpakaļ un ar laiku tik tai porsavertuši. Tai tod ari jimōs snauž saules storu spaks, kuru tik tagad sōkom izlitot voi nu sļdišonai, voi mašinu dzeišonai.

Taidā kortā saule dzen ari vysas garaiņu mašinas. Kai jau minets, ari myūsu apgaismošona nok nu saules, jo gazu daboj nu akmeņu uglem, sveces nu taukim voi voskim, kas otkon celušis saulei dorbojutis. Ari petrolejai un jos gaismai ir saule par pamotu.

164. Tautas dzismas.

Saulit, muna kristamote,
Par upiti ruku devia:
Pylni perksti obu ruku

Zalta koltu gredzeniņu...
Pasaraugu saulitē,
Kai sovā mamiņā;

Gona sylta, gona jauka —

Voludiņas vin nabeja.

Menesnica zvaigznes skaita,

Voi ir vysas vokorā;

Vysas beja vokorā,

Auseklites vin nabeja;

Auseklite aizgojuse

Saules meitai ponoksnūs:

Saules meitai kozas dzeria,

Parkyuņš joja vedejūs.

165. Vejs un saule.

Kaidu reizi vejs un saule sasalilija spakim. Ji nudareja un apsajemia izmeginot sovus spakus. Vejs sacija: „Pasaskoti, kai es jam meteli nuraušu!“ Tū sacijis, jis devias ar juni celinikam versā un ar vysim spakim sagrobia jo meteli. Bet celiniks vēl vairok isatyna meteli un tū ciši aizpugoja. Vejs saskaitia un sōka pyust vēl styprok. Kad tys niko naleidzeja, jis gryudia celinikam leitu un snigu versā. Bet celiniks tik cišok sasajuzia. Tagad vejs atzyna pats, ka meteļa nanuviļks, un topec lyka miru. Nyu saule jemias rodit sovu spaku. Jei sōka smaidit caur mokunim. Pamozam jei nususyvoja zemi un sasīdīja celiniku. Dreiz jis atsajuzia un atpugoja meteli.

Sylti saules stori izspidia celinikam jau svidrus, un jis izvylka rukas nu pidurknem. Bet saulite aizvinam milok pisa-glaudia celinikam.

Pec kaida laiciņa tys nūvylka meteli, pormetia ju par placū un turpyvoja sovu ceļu. Tod saulite sacija uz veju: „Voj nyu redzi, ka ar laipnibu var panokt vairok, nakai ar bardzību.

166. Guņš.

Guņtiņa bej gudra siva,

Jotur ciši ruciņā,

Kad palaidia vejiņā,

Daudzim byra asariņas.

Uguntiņas dzerkstelite

Saujiņā globojama:

Kad palaidia klajumā,

Dažu lobu ryudynoja.

167. Ceļojums uz menesi.

Lai pasaklausom, ku pidzeivotu, jo ispetu aizceļot uz menesi. Šis ceļš gon nabyutu nuejams tik dreiz, jo 50 tyukstušu jjudžu — cik toli meness atsarun nu zemes — nav vys mozs gobols. Jo mes ar tvaika rotim uz turini dutus un nubrauktu 100 verstu par stundi, tod, dinu un nakti braukdam, sasnegtu menesi 150 diņos.

Picas dinas ceļojuši, pasaversim atpakaļ uz myūsu zemi. Mums zeme izalīk jau daudz mozoka; likās, ka jei iteita tvaiku sagā. Šei saga ir gaisss, kas pec mocitu veiru dumom zemi apjem vysapleik vairok kai desmit jjudžu toļumā. Jo šu sagu varetu atjemt nust, tod mes zemi tyuliņ saredzētu daudz lobok. Mes redzim vinu zemes pusi speiģuļojut saules spužumā; tī ir dina, cikom utro zemes puse atsarun nakts tymsibā. Tumar šei zemes puse nav piņnigi tymša, jo meness, uz kurini mes braucam, tū apspeid ar tū gaismu, ku jis daboj nu saules. Bet ar vinu meneša gaismu napiteik, jo nu 100 gaismas daļam, ku tys daboj nu saules, jis pats patur sev 83 daļas un tik 17 daļas atdud zemei.

Tymsū zemes pusi apskotut, mes vēl iraugom ku sevišķu, ko zemes versā byudami namanijom. Obūs zemes ass golūs aba poļūs, vers gaisa redzams spužums, kas pa laikim jo gaiši atspeid un, kai likās, izaceļ pi zemes ass golim. Kai rōdos, tod šī spužumi vins utru pivelk; ji dudas uz ekvatora pusi un tī sasatykuši pazud. Šis ir tys pat gaišums, ku reizem redz ari zemes versā un ku ļaudis sauc par zimeļblozmu aba kavim. Cylvaki gon dumoj, ka šis spužums pasaroda tik reti, bet tys speid vinaidi, tiklab dinu, kai nakti; jis ceļas nu elektribas. Vysa zeme ir kai kaidis lels magnīts, kura obūs golūs izplyust elektriba; pa gaisa versu šos obas elektribas straumes izaleidzītoļ.

Mes dudames uz prišku un apskotom dabasu izplatijumu. Šis nyu izaskota cytaids, nakai tū zemes versā byudami redzejam. Jo skaistais zylums ir nuzudis un to vitā isastojuse malna krosa; šimā tymšā redzim nsaskaitamu pulku zvaigžņu, kas vysas miligi speiģuļoj. Šei malno krosa pasaroda vysur tī, kur gaisa vairs nav, un mes nu gaisa apgobola jau seņ laukā. Ar kotrom tyukstušom jjudzem, ku nuceļojam uz prišku, zemes lude top iverojami mozoka un meness lelōks. Pusceļā myusu zeme speid kai kaida zvaigzne un izaskota desmit reizu tik lela, kai saule. Kad mes tagad nu rukom izmestu kaidu prikšmetu, teiksim — akmeni, lai tys kristu uz zemi, tod mes, tū nu rukom izlaiduši, varētu išņaukt tabaku, kaidas treis reizes nusašķaudot, un tod vēl izmestū akmeni paspetu nutvert, jo tys vēl nabyutu nukritis nicik toļi. Zemes versā kotrs prikšmets kreit pyrmā sekundā 15 padu, bet te, 25 tyukstušas jjudžu toli nu zemes, pec Ņutona aprekina, zemes pivilkšonas spaks ir tik 900 daļa nu to pi-

viļķšonas spaka, kas zemei jos tyvumā. Todeļ tod priķšmeti te kriss pyrmā sekundā tik 900 daļu nu 15 padim. Nučeļojuši vēļ kaidas 12 tyukstušas jjudžu uz prišķu, redzim zemi un menesi obus vinā lelumā. Kaidas 4 voi 5 tyukstušas jjudžu nu meneša ir tei vita, kur zemes un meneša piviļķšonas spaki vinaidi. Še izmests akmeņš vairs nimoz nakriss, bet stoves uz vitas, jo tys navar krist ni uz zemi, ni uz menesi, todeļ ka obi izmestu akmeni vinaidi pivelk.

Bet lai nyu dudamis toļok, ka sasniedzam sovu merki. Uz meneša nuklivoši, mes atsaskotom uz zemi, nu kurines esam nokuši. Cik skaista tei izaskota! Nu meneša zemi apskotut, tei mums izaskota 14 reizes tik lela, kai meness, ku apskotom uz zemes stovedami. Mes stovim uz meneša taidā vitā, kas nav nu saules apspeideta, tys ir, mums ir meneša nakts. Cik grezni nyu speid myūsu dzimtene, zeme! Zeme dora tai pat, kai meness, ari jei atdud tik kaidu daļu nu sovas aizjemtos gaismas sovam pavaduņam un tai apgaismoj^{moj}moj^{moj}o naktis. Uz zemes dzeivodami pricojames par meneša spužumu, bet tagad myūs ipricynoj zemes spužums. Šu zemes gaismu mes redzim ari uz zemes uzaturedami. Jo redzim apgaismotu tik kaidu mozu meneša maliņu, tod uzmaniigi skotutis varim redzet ari vysu meneša ripu. Gaišu meneša daļu apspeid saule, tymsokū^{tsokū} zeme.

Jo mums vysa meneša nakts byutu jonugaida paejut, tod gon byutu gars laiks, jo meneša nakts vysôs vitôs ir 84 zemes dinas un vēļ 18 stundes gara; tik pat gara ari meneša dina. Tys nok nu to, ka meness, ap zemi idams, jai pigriž vinmar tū pašu pusi, gluži tai pat, kai kad mozoks broļis tecetu ap sovu lelokū broļi, jam vinmar vaigu rodidams.

Par laimi aust dina tymā vitā, kur mes uz meneša stovim. Tagad apskotom menesi ar lelokū ziņkoribu, jo tik tyvu vēļ nikod ju nabejom redzejuši. Bet ku tod eistyn uz meneša redzim? Ļuti augstus kolnus, kas dažôs vitôs stov gradzyna opolumā, apžugodami plotus klajumus, kurūs otkon vitvitom pasaceļ stovi kolni. Otkon cyti kolni izastip, kai rota spiki, uz vysom pusem. Gondreiz vysa meneša verspuse piļdita plotom dziļom pleisom, kas it pori kolnim, lejom un klajumim. Šūs meneša kolnus mes jau nu zemes esam redzejuši. Gaišos vitas uz meneša nav nikas cyts, kai augsti kolni, ku saule apspeid; tymsos vitas otkon ir šus kolnu inas.

Mes varim pricotis, ka nanunokam pi meneša polim voi ekvatora (vyds storp obim polim). Poļūs mes nusoltu un ap ekvatoru napanestu lelo korstuma. Tī nivins dzeivs radijums navar mitynotis. Ari cytōs vitōs, kur navysai solts, ni korsts, navar uzaturet nivina dzeiva radiba, jo tī tryukst gaisa un yudeņa.

Lai meginojam uzkopt kaidā augstā meneša kolnā. Tū daridami mes monom, ka kopt mums nokas ļuti vigli. Bez kaidas pispīšonos mes varim lekt 12 padus augsti. Tys nok nu to, ka mes uz meneša esam tik sastu daļu tik smogi, kai uz zemes. Kas uz zemes beja sešus pudus smogs, te sver tik vinu pudu. Te vysi prikšmeti vigloki, todeļ ka menešam mozoks pivilkšonas spaks, nakai zemei. Todeļ ar' tī varim vigli cylot taidus akmeņus, kas uz zemes svertu pori pudu.

Pedigi esam uzkopuši uz kaida augsta kolna riņķa. Šis apjuž lelu klajumu, kas izaskota kai kaidas azars. Bet šis azars tukšs, uz meneša nav nikur yudeņa, nikur zaļuma; vysur tik kailas akmeņu klintiš. Tī nikur nadzerd nikaidas skaņas, vyss ir kluss un mams. Tys todeļ tai, ka uz meneša nav gaisa, un bez gaisa navar sadzertet. Uz meneša vysi esam kurli un mami.

168. ¹⁴ Dobā nikas nanuzud.

Gluži natycami izaklausa, jo soka ka dobā nikas nanuzud. Zemnikam nusabeidzia zirdziņš; jo pitryuka. Kur jis palyka? Ju izmetia orā, iroka zemē, — un beigts. Na, te vyss nav beigts: zirdziņa misa sapyus, vina daļa izgoros, utra paliks par zemi; nu zemes izaugs zole, un nu šos zoles barosis cyts jauns zirdziņš.

Saškeida akmeņs, porsavertia par smiļtim. Bet nu smiļtim ir izacēlis redz tys kaļniņš, uz kura tik daudz prižu aug.

Izkolst kaidas morks, yudeņs uzkop gaisā, bet raugi—pec to jis otkon nukreit nu padebešim un tek upitē.

Redz, tī aug lels kupls barzs. Jo tū sacertam molkā un žogorūs un sadedzinojam cepli, tod nu lelo barza palik tik kaidas saujas palnu. Bet kur gon palyka lelais kuks, cytas kuka daļas? Tos napazuda vys, bet tik porsavertia par gazim, t. i. par naredzamom, gaisam leidzigom daļam. Yudeņa

daļas iztvaikoja, bet ugļu daļas porsavertia par gaisu — ugļskobi. Šu gaisu izdvašoj vysi stodi. Todeļ sadedzynoto barza daļas, kas porsavertia par ugļskobi, veļok uzjems sovā misā cyti stodi. Mineralu daļas, kas atsarun kukā, porsavertia par palmim. Dobas petitoji /pat ir atroduši, ka palmi, tvaiki un gāzs, kas ir celušis nu molkas, sver gluži tik pat, cik ir sveruse sadezynoto molka. Topec var piļnigi sacit, ka dobā nīkas napazud, bet tik porsaverš dažaidūs veidūs.

169. Tautas dzisma.

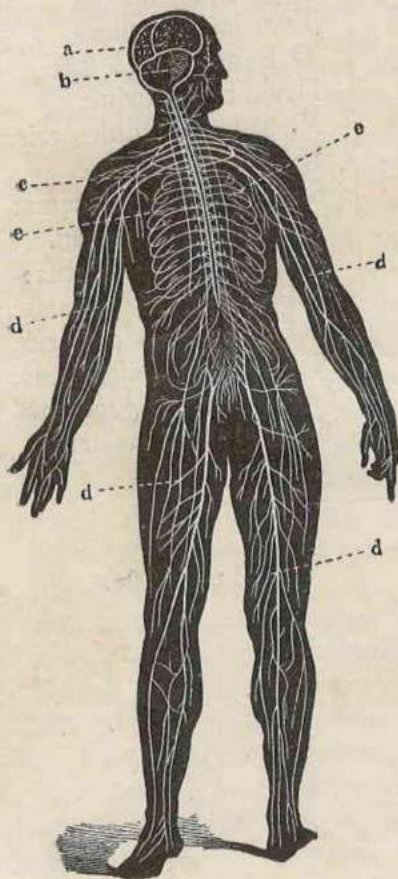
Dāila puke dorzā auga,
 Vēļ dailoka jyuriņā.
 Zalta zori, zeida saknes,
 Sudobriņa lapiņom.
 Pec pukites snedzutis,
 Ikreit zeida nezdaudziņš;
 Pec nezdauga snedzutis,
 Ikreit zalta gredzeniņš;
 Pec gradzyna snedzutis,
 Ikreit zeīļu vaiņadziņš;
 Pec vaiņaga snedzutis,
 Ikreit pate jyuriņā.
 Jyura nesia, napanesia,
 Izsyt viļnis Daugovā;
 Daugaviņa napanesia,
 Izsyt viļnis upitē;

Upit' nesia, napanesia,
 Izsyt viļnis maliņā;
 Izsyt viļnis maliņā.
 Tava lauka galiņā.
 Tī izauga kupla līpa
 Devinim žuburim:
 Nu saknem kukles taisā,
 Nu zorim stabulītes.
 Soka boliņš kukledams:
 Tei kuklite želi skaņ.
 Soka mote raudodama:
 Tai dzid muna pastarite;
 Tai dzid muna pastarite,
 Gar jyuriņu staigodama;
 Gar jyuriņu staigodama,
 Yudeņs zidus lasidama.

VIII. Veselibas kupšona.

170. CYLVAKS.

I. Golva, smedzini un nervi.

Pec misas piņnibas, prota un saprasšonas cylvaks pasaulē ijem pirmu vītu.

Cylvaka misas svārigokos daļās: golva, rumps, rukas un kojas. Vysas misas vāldinica ir golva. Golvas kausā, kai opolā kaula trauciņā, guļ smedzini. Ji ir palakā un boltā krosā, verspusē dažaidi izrovoti un sastov nu ļuti svārigas, meikstas vilas. Smedziņūs nuteik vysa cylvaka gora darbiba un te mojoj cylvaka prots.

Nu golvas kausa smedzini isasnedz mugorkaulā. Tus sauc par mugorkaula smedzinim. Kai nu golvas tai ari nu mugorkaula smedzinim izīt tīvi, bolti pavadini, kurus sauc par nervim.

Nervi izadola pa vysu misu zoru-zarinim. Jo pi myūsu misas kas pisadur, tod tyuliņ jutam, jo nervi dud zynot par vysu golvas smedzinim.

2. Acis.

Seja, t. i. vaiga augšpusē, zam pires ir divi idubumi, kurūs atsarun acis: lobo un kreiso. Pi acs izšķiram ocu obulī un plakstiņus. Plakstini aci aizkļoj un sorgoj nu puteklīm, veja un stypras gaismas. Pašā acs obuļa vydā redzim mozu malnumiņu, kuru sauc par ocu zeiliti, bēriņu vai redzekli. Ap ju vysapleik redzama varaveiksnite, kura ir dažaidā krosā: zyla, palaka, bryuna un malna. Pec varaveiksnites krosas acis nusauc par zylom, palakom, bryunom un malnom.

Ocu zeilite, t. i. bēriņš, leidzinojas spigeļam. Kotrs priekšmets, kas atsarun jos priškā, tymā atsaspeiguloj.

Redzes nervs, kas zoru zarinim izaplota ocu obuļa ikšīnē, pived pi smedzinim šu nujautu, un mes — redzim. Topcc acis saucam par redzes reiku vai organu.

3. Daguns.

Storp acīm atsarun daguns. Daguna ikšpuse porklota ar plonu gļutodu. Gaišs leidz ar jimā izplatitu smaržu, vai smoku, pisadur pi gļutodas, kurā atsarun užamajs nervs.

Šis pived šu nujautu pi smedzinim. Ar dagunu užam, todeļ ju saucam par usšonas organu.

4. Ausis.

Pa obojom golvas pusem jr ausis: lobo un kreiso. Mes redzim tik oreju auss daļu, vai auss krinteli. Nu krinteles it caurumiņš ikšējā ausī, kurā atsarun bungu plevite un aiz jos treis dzerdes kaulini, vasarits, lokta un kopslas. Runojut, dzidut vai klidzut gaisš sasatricynoju un jimā rūnas skaņu viļni. Ji nok ausī, satricynoju bungu pleviti pi jos piau-gušu, tod loktu un kopslu. Tai skaņu viļni nunok ikšējā ausī, kurā atsarun treis luki, glimeži un priekšnomš ar auss tauri. Te ari atsarun dzerdes nervi, kuri sajem skaņu, vilņu satricynoju. Tai ausī rūnas dzerdešona, vai dzerde, un to pec ausis saucam par dzerdes organu.

5. Mute.

Ar muti edam, runojam un breižim ari eļpojām. Nu mutes myūsu misā it divi celi: bolsa un baribas reikles. Muti nu orejas puses aizkļoj lyupas. Kad mute atverta, tod jimā redzim zubus, muzlas un mēli. Mēle izpylda treis dor-

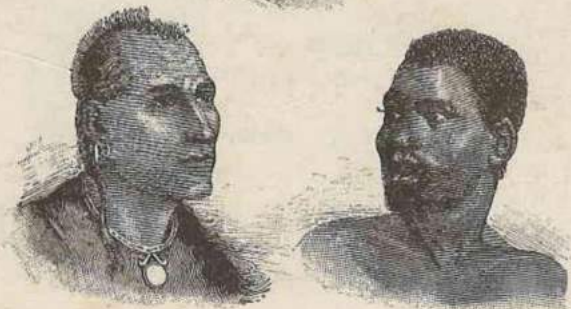
bus (uzdevumus): paleidz baribu sajaukt un nureit, kolpoj pi ru-
nošonas, un ar ju izskiram gordumu sajutam, kas soldons,
ryukts, skobs, voi soleis. Tai tod mēle—garšas organs.

6. Gindenis.

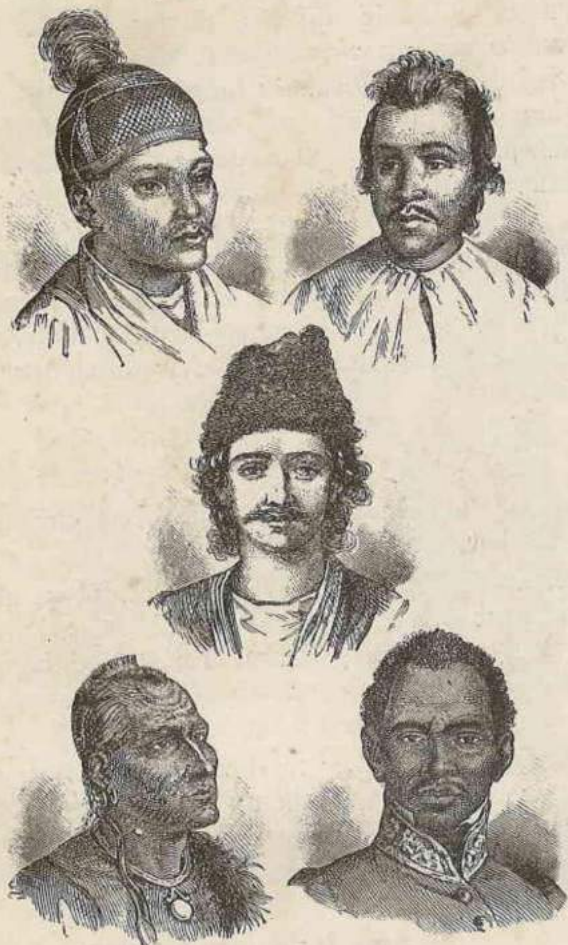
Misai vyscauri, leidz koju un ruku perkstu golim it kaulu
stovs, ku sauc par gindeni voi skeletu. Myusu misā pavysam
kaidi 200 kaulu. Nu orspuses kauli porkloti ar muskulim voi ški-
znotom misas daļam, kuras ikdiniškā dzeivē daudzynojam
par gaļas lisumu. Muskuli var izastipt un sasaviļkt. Ji pa
Lelokai daļai ir deļ gindeņa un misas daļu kustynošonas.

7. Ōda.

Nu orspuses cylvaka mīsa apklotā ar ōdu. Jimā ļuti

daudz mozu caurumiņu, pa kurim nu misas atsašķir svidri un cytas nadarigas daļas. Odā atsarun ari daudz nervu zariņu. Jo pi ódas kaidis prikšmets pisadur, tod tyuliņ sajutam,

voi tys korsts, solts, slāpnis, sauss, gluds voi naġluds. Seviški perkstu golūs jo lela jusšonas speja. Tai tod óda — jusšonas voi taukstišonas organs.

Cylvakam pici jutekli, voi proti: redze, dzerde, garša, usšona voi uža, un taukstišona voi taukste.

Cylvaks spej runot. Šei speja ju padora augstoku par vysom cytom byutem.

8. Plaukšas.

Cylvaka misā ari ir itaises, tai saucami ikšēji organi.

kurim ir sovas misas daļas, kurim sevišķs veids un kuri izpylda sevišķus pinokumus.

Kryutis taidi organi ir plaukšas un sirds.

Plaukšas sasadola divejās pusēs: lobajā un kreisajā. Kotrā plaukšu pusē iit vins bolsa reikles stubris leidz ašņa traukim voi dzeislom. Plaukšās bolsa reikles stubri dolos zorūs un vinmar smolkokūs un smolkokūs zariņūs. Beidzut zarini pasaplašinoj un tod saucas par plaukšu pyuslišim. Tī aizvinam pīlditi ar gaisu, kurs inok pa bolsa voi vasmus reikli.

Lai dzeivibu paturetu, tod napicišami vajadzigs, ka plaukšu pyuslišūs vysod byutu teirs gais. Topec ari eļpojām bez mitešonos — voi diņa, voi nakts: te ivelkam teiru gaisu, te izlaižam nateiru. Piaudzis cylvaks eļpoj vinā minūtā 16 leidz 18 reizes.

9. Sirds.

Sirds guļ kryušu dubumā, vairok uz kreisū pusi. Jei apmaram tik lela, kai još ipašnika dyure.

Škarssina sirdi pordola divejās pusēs: lobajā un kreisajā. Kotra sirds puse otkon porškerta divejās daļas, kuras vīna ar utru sasavinoj caur sirds vortim. Tai sirds dubums sadalits četrūs kamarūs, nu kurim divejus augšejūs sauc par priškambarim un divejus zamejūs par — kamarim.

Myūsu sirdei piškerta tei breiniško ipašiba, ka jei bez myūsu gribas un ziņas sasavelk un izaplēš,—tys ir pukst. Papišku sasavelk obi priškambari un tod obi kamaru. Sirds pukstešona nuteik kōrtigi ap 60 leidz 80 reizem minūtā.

10. Ašņa trauki aba dzeislas.

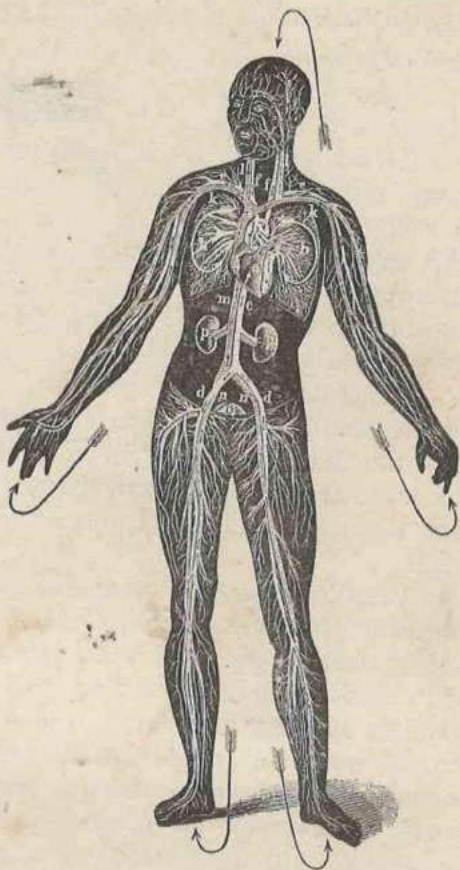
Nu sirds it ašņa trauki aba dzeislas uz vysom pusem. Jo vairok ašņa trauki atsatolinoj nu sirds, jo tīvoki ti palik un sasadola smolkūs zariņūs, kas izplatiti pa vysu misu.

Cikom cylvaks dzeivs, tikom asnis narimdams tek pa dzeislom. Sirds sasavyldama dzen teiru asni nu kreisās sirds puses dzeislās, kuras sauc par arterijom. Beidzut tos, sadalidamas tīvokūs zariņūs, porit motu trauciņūs, kuri tik smolki, ka naapbruņotom acim (tys ir: bez palelynošonas stykla) nimoz nav saredzami. Motu traucini caur sovom

smolkom sinom baroj vysaidas misas daļas un daliņas, kai: kaulus, muskulus, taukus, nogus un motus.

Beidzut motu traucini otkon sasadud kupā lelokūs traukūs. Pa tim asnis dudas atpakaļ uz sirds lobū pusi. Šis asnis ir sajemis misai nadarigas vilas (daļas). Dzeislas, pa kurom šis asnis tek, sauc par venom. Jimōs at-sarun tymsais, nateirais asnis, turpetim arterijōs—sorkons, teirs.

Pa venom asnis, kai garum idams, nuteik lobajā pusē. Te nyu, sirdei sasaraunut, jis teik idzeits eisā, rasnā dzeislā, kura asni nuved plaukšōs. Tī nateirais asnis izadola otkon pa smolkim motu traucinim, kuri stov ap plaukšu pyuslišim. Nateirais asnis, sasatykdams ar gaisu, palik gaiši sorkons, teirs. Nyu jis otkon atsagriž pa cytu ceļu sirds kreisajā pusē, lai nu tines varetu ceļot pa vysu misu. Taidā kortā myusu asnis tek vinmar pa divejim celim: nu sirds pa vysu misu un atpakaļ (mozais rinkis).

11. Gramošona.

Lai misā paturetu napicišamu asņa daudzumu, cylvakam jopijem bariba, nu kuras rūnas jauns asnis. Baribu likam mutē, sakudom, sajaucam ar slikom un tod nurejam. Nureito bariba nunok pa baribas reikli mogā. Nu tos sinom atsadola mogas sula un sasajauc ar nureitu baribu. Bariba mogā palik vairok stunžu. Slikas leidz ar mogas sulu tū porverš pabizā škidrumā Kaida daļa nu šo škidruma jau isa-

syuc ašņa motu traucēnūs, kuri atsarun mogas sinōs. Porejo bariba nu mogas porit zornōs. Tī baribas vilas vēl vairok izkyust, jo kusšonu veicynoi ryugto žuļts, kas nok nu oknom. Vysu šu baribas pormaiņu mutē, mogā un zornōs sauc par—gramošonu,

171. **Veselība**

Cylvaku, kam kortibā ~~pas~~ lucekli un pareiži dorbojas organi, saucam par vasalu. Jo maitojas kaidis luceklis, sasabujoj kaidis organs, tod cylvaks slyms. Cylvaku, kam kaida lucekļa tryukst, saucam par kropli. Veseliba cylvakam miloka un dorgoka par vysu. Tikai vasals cylvaks var byut laimigs un jautrs. Slymot nivins sev navēlej.

Jo nyu veseliba tik mila un dorga, tod jei jokup, josorgoj. Bet atsarun daudz ļaužu, kuri vasali byudami, veselibas namok cinit un teišu protu ju izpusta, un šu naprotibu atzeist tik tod, kad jau ir par vėlu. Dažureiz gon slimiba atnok naatkarigi nu paša cylvaka, bet pa lelokai daļai cylvaks pats aiz nauzmanibas voi porgalvibas ir par sovas slimbas celeju.

Veseliba prosa, lai mes sovu misu kortigi uzturam un apkupam. Misas uzturešonai vajadzigi: loba bariba, veseligs dzeriņš un teirs gaisš. Slykta, napiteikuša voi naveseliga bariba na vinai slimibai ir bejuse par vaiņu. Tai boda laikūs cylvakus aizvinam apmeklej nyknokos sorgas. Ari korumi un soldonumi lelā marā bauditi, atnes slimibas. Jo reizi pi jim pijukst, tod gryuti atsasacit, atsaturet, laigon veseliba nu to ciš. Kotrs zyna, ka peipešona un dzeršona misai na tik nadud niko loba, bet ir kaitiga, tumar kas pi to piradis, reti speš atsaturet.

Veseligokais dzeriņš ir teirs yudeņš. Josasorgoj tikai, lai yudeņš pi dzeršonas nabyutu porok solts. Sakarsis, nusveidis cylvaks nadreikst nimoz dzert solta uydeņa. Caur tū plaukšu dzeisliņōs asnis var sasalt, sarecet, sokt pyut un izaceļt plaukšu dyluņš, kas pavysam beistama slimiba. Reibigi dzerini atstoj slyktu ispaidu uz ašņa un sirds darbibu un biži nalaikā atnes novi.

Tikai loba bariba un veseligs dzeriņš vēl niko naspej, jo tik cylvakam tryuks ašņa teiritoja — teira gaisa. Tū redzim pi piļsetnikim un strodnikim, kam pastovigi jodzeivoj ustobōs; ji daudz naveseligoki par tim, kas dzeivoj un dorbo-

Strodniki vinaldzigi nusaklausa vagara sastostijumūs un tod izkleist pi dorba.

Dina ir jauka. Saule dedzinoj korsti. Nav ni mozoko vejiņa, kas saules tveicejumu remdynotu. Strodniki teirumūs cep voi nust. Svidru lases tek pa nusorkušim vaigim, krakli leip pi mugoras un sovu boltū krosu pormeļ ar palaku. Ilgoku laiku atsapyust nav ispejams: muižas kungs jodelej nu vina teiruma uz utru, un rasnais vagars pasaroda dreiz te, dreiz ti.

Mikeļs ar kaidu utru bidri teirumā dud rudzu kyulišus uz vazuma. Škyuņš nav toli. Vins vazums nav vēl logā saduts, utrs jau klot. Deveji, tumar, spakus sajemuši, steidzas, lai atlyktu kaida šaltiņa kod ipeipet, cikom nokuši tukši roti pinok.

Vinā taidā storpbreidi Mikeļs ar bidri pislin sokumus pi statiņa, izvelk nu ķešas kaļķišus, un rauga sataisit dyumus.

„Kas tod tys par balu lelkungam šudiņ, par kuru vagars stostija?“ Mikeļs vaicoj nu bidra, tabaka moku ķešā bosdams.

„Es jau ari nazynotu,“ pavaicotais atbiļd, „vakar jau garum myūsu mojai nudrozia kareta ar svešim kungim. Pečok sateiku staļa puisī, vaicoju to: kas ti taidi muižā atbraukuši? Šis soka: reit byušut lels balš, mozajam jaunkundziņam esut dzimšonas dina; muzyka ari nu piļsatas byušute.“

„Ja, voi nav vaļas, voi naudas tryukst; var jau vysim barnim dzimšonas dinas izsvetit,“ Mikeļs pizeimoj, ar eiški tabaku dziļok peipē stumdams.

„Bet tod nyu gon vokora jopagaida; jo vagars sulija, tod jau garum vys nais.“

„Naribtu gon pec taidom pyulem, bet maņ nav vaļas, josasteidz uz satu: jopļauņ rudzi, berst orā.“

„Es ari vēl naešu pļovis, reit steigšūs, josaker klot.“

„Nu ja, tev itei mojas nedēļa, bet es leidz mojas nedēļai navaru gaidit.“

Pibraucia tukši roti.

Mikeļs, kai ari jo bidris, beja moju kolpi. Moju kolpi (na muižas kolpi) dabojā nu muižas pyuravitas sešas zemes un pi tos pidarigos pļovas; par tū jim cauru godu pornedēļom beja joit muižā strodotu, voi kai paši sacija, dorbūs. Bez to vēl vina dina beja joit tymā nedēļā, kad izkrita moją palikt. Un sivišu dinu beja jonuit zynoms skaits, vysmozok

treisdesmit par vosoru. Mikeļam beja muižas nedeļa, un jo bidris, kai dzerdejam, atstoveja mojas nedeļas dinu.

Ap diņešku laiku sók pyust moza vasmiņa; saules stori ari palik jau labi vasoki. Strodņikim nav vairs tik biži ar pi-durkni par vaigim jovelk.

Nav toļi vairs leidz vokoram. Saule ir vēl tik gabaliņu augstok par muižas parka kuku versyunem. Dreiz̄ tei aizleiss aiz parka garajim kukim, un tod otkon dreiz̄ aiz kungu kopu pakalniņa, — un tod ir vokors . . . Un tod jis is tyuliņ uz mojom, pora šnabu deļ šureiz navar gaidit; josasteidz, ka šu-vokor varetu viņu daļu rudzu nupļaut. Marija jau byus lupus sadzynuse, vakariņas izvoriijuse; žigli ikuss, un tod pi dorba. Jonits jau ari vins nagules mojā, bet is leidz uz lauku un paleidzes viļkt kyulišus gubā: tak drusku otkon is uz prišku. Nukusuši gon ji byus pa gonim; šudin tik korsts laiks, guvis jau bez bizinešonas nabeja. Bet ku darit . . . Nu, Marija ari reit vares . . . Na, reit ari jai joit uz muižu. Reit laikam ari myūs liks rudzu reitā (pi kuļamos mašinas) ikšā . . .

Tagad jau pylns meness, vares labi ilgī pļaut.

Mikeļs dumoj un dušigi dud viņu kyuliti pec utra uz vazuma, taī ka pretim, jemejs naspej ni sajemt. Likas teir ka jis ar tū gribetu dreiz̄ok sauli aiz parka kukim aizdzeit.

„Kas tod nyu tev par ovešonus,“ uz vazuma stovetojs izjauc jo dumu pavadini: „paga, pasaklaus, kas tys par truknsni?“

Obi strodņiki apsastoj un klausos. Nu parka nok rogu muzykas skaņas. Skaņom vajaga byut styptom, jo tos brangi vin sadzerdamas, laigon parks nav vysā tyvu.

„Varigi pyuš! Nazyn, cik taidi pyuteji var moksot?“

„Nu, kaidu symtu, latok jau nabyus.“

„Laikam gon.“

Un Mikeļs sók dut kyulišus uz vazuma un aizvinam pasaver uz parka kuku golim. Muzyka vēl aizvinam spelej, bet strodojut skaņas nav lagā izšķiramas. Kyuļus uz vazuma svižut, Mikeļam likās, ka skaņas nok nu vazuma, likās, ka tī kaidš ļuti klusā bolsā dzid . . . Kas te par dzismu. . . . Teiri pazeistama . . . „Ej, saulite, dreiz̄ pi Diva . . .“

Lupi jau nu gonim sadzeiti un staigoj pa pogolmu. Jonits sed uz setiņas un sviļpoj. Mote tī pat pogolmā slauc guvis.

„Jonit, sabiksti guni, lai tupenes žigļok izverd,“ mote

jam soka: „dreiž byus tavs mojôs, tod paessim un isim rudzu pļāutu.“

„Es ari išu, mam!“

„Nui, nui, tu ari isi paleigā.“

Jonits nulec nu setiņas un iskrin priekšnomā.

Tupeņes dreiž izvyrā. Jonits losa tos blūdā, bet mote cep silki uz uglem.

Kad vakariņas uz golda, inok ari Miķels un, aiz nusako-mošonos nusapyusdams, atsases pi golda.

Edut sīva soka: „Beja korsta dina, šudiņ gon labi izsveidi muižas teirumā.“

„Nu, voi nyu moz, bet voi jums gonūs beja daudz viglok?“ jis atbiļd un steidzigi laupa tupeņes un slapynoņ tos mercē.

Paedis, jis salik nazi, ibož tū ķešā, pisaceļ un soka: „Es išu iskapti sataisit, nocit tik jyus dreiž pakaļ.“

Un žiglim sulim, tikpat kai vysu dinu byutu sedejis, jis aizasteidz uz škyuniti klets golā pec iskaptis.

. . . Metas aizvinam vairōk mikreslis. Dreiž meness izbož golvu pi debešu molas. Steidzigi jis lin par meža styuri un ziņkōrigi rauga pasavert caur muižas parka kukim, bet tyuliņ aizaslep aiz moza mokuniša, tik pat kai tī ku napateikamu iraudzijis, voi ari apzņodamis, ka jo bolos gaismas te nivins nasaver. Dreiž jis izlin otkon nu mokuniša un kop porī par parku, pagrīsdams jam mugoru. Nyu jo bolais izskots kreit uz plotoku apkortni. Ar miligu seju nusaskota uz mozu rudzu lauku, tī tymā pikaļnē, šaipus tos mojas.

Kraklā nusaviļcis pļovejs tī dušigi cert boltus rudzus. Iskaptis tik žvagst, un rudzi čaukstedami kreit bizā volā. Pļovejam it pakaļ sejeja boltā priekšautā: pylnim klepim jei ker rudzus, un volas dreiž porsaverš par kyulišu rindu. Mozs zans jem kyulišus un velk tus pi statenim. Nu gola atpakaļ nokut leli pļoveji pajem pa divejim, trejim kyulišim un paceļ jaunu statenū.

Tai ji strodoņ, cikom meness, laipni uz jim verdamis, jau ir izkopsis pa debesim gondreiž taišni pret jus golvom.

Beidzut pļovejs soka: „Byus jomet mirs; veļ pors vorkoru, varbut tod varesim beigt un tod jaunnedeļ varesim kuļt.“

„Disgon byus, joatsapyuš ari drusku, reit muižas laukā byus disgon ku mugoru lucit. Byutu brangi, jo reit korstos saules vitā speidetu šis pats spužais meness.“ — „Tak jau drusku viglok byutu“, sejeja jam atbiļd.

„Tet, veris, kas tys taidš sorkons, kas ti gaisā uzskreja?“
Jonš peški isasaucia, uz muižas pusi skatidamis.

„Ti, dals, muižā saun taidas sorkonas ludes gaisā. Lelkungam ir taidš pat mozs Jonits, kai tu, tam šudiņ dzimšonas dinu svetej“, tavs izskaidroj.

„Tos jau raketas“, mote eisūs vordūs pizeimoj.

Zans nusaklausa un nasoka vairs ni vorda, bet uz satu idams, vēl aizvinam atsaskota uz muižas pusi.

Kojas nuovis un taisidamis gultā kopt, jis vēl piit pi luga, pasaver dumigi pa ju laukā un vaicoj:

„Tet, voi maņ ari ir dzimšonas dina?“ . . .

196. Ej, saulite, dreiz pi Diva.

Ej, saulite, dreiz pi Diva,
Dud mums svatu vokoru!
Borgi kungi dorbu devia,
Nadud svata vokora.

Malna čyuska myltus mola,
Vydā jyuras uz akmeņa;
Tūs byus esti tim kungim,
Kas pec saules strodynoj.

Teci, teci, kumelini,
Nyu ar lyuka pavadiņu,
Slykti godi, borgi kungi,
Nadreikst važas, kaldynot.

197. Tava atnokšona.

Pec A. Mickeviča.

„Ak, steidzites, bernini, tecit vin žigli
„Uz kalniņu piļsatas golā,
„Pi breiniga krista, tur potorus skaitot
„Par tavu, kas svešajā molā.

„Jis atpakaļ nanok un nakti un dinu
„Par viņu sirds badojas muna;
„Divs-zyn', kas var nutikt mežā uz ceļa,
„Kur zveru un slapkovu gona!

Un paklausa barni un aizasteidz žigli
Uz kalniņu piļsatas golā,
Tur nusamet ceļūs un potorus skaita
Par tavu, kas svešajā molā.

Nubučoĵ zemi, tod: „Vordá Tava
„Un Dala un Svataĵo Gora;
„Myuĵiga slave treisvinigam Divam,
„Kas cylvakus laimigus dora!

Tod barni „Tavs myúsu“ skaita, „Es tycu“
Bałstińá jauká un skałá,
Un beiguši skaitit, ku zyna nu prota,
Ver lyugšonas gromotu vałá.

Tod „litańu“ vacokais brolis sók dzidot:
„Jumprova-Mote un jyus Vysi Svati!“
Un mozoki vysi tam pakał vin atbiłd:
„Mums ųeliga esi par teti!

Te sadordz uz ceļa. Redz brauceĵu rindu,
Prišká zyrgs pazeistams zvidz;
„Tavs myúsu atbrauc! Tys myúsu tete!
Taí barni jo pricigi klidz.

Tavs ari steidzas nu vazuma zemé
Barnu pulks apkort jam stojis.
„Voi vasala mote? — jis vaicoĵ: “kai cyti?
„Un satá voi labi vyss kloĵas?“

Taí pricigi tarzodams, bučoĵdams barnus
Uz prišku jis vazumus raida.
Tik pasperia suli . . . te lelceļa molá
Jau divpadsmit slapkovas gaida . . .

Borzdas tim kuplas, un usas tim lelas.
Rúká pa rungai jo garai;

Naži aiz justom un zubyns pi sonim;
Kur izbegt tik brismīgai varai!

Sasatryukst barni un nubolej kolpi,
Pats tergotojs apstulbst uz vitas,
Tod meilajim vordim jis nudumoj salaust
Sirdis tus slapkovu citas:

„Pajemit montu, pajemit zyrgus
„Un braucit sev prujom ar Divu,
„Tik nadorit mozus par borenim barnus
„Un jaunu — par atraiti sivu!

Bet slapkovas naklausa terguņa runas,
Sók montu nu vazumim laupit,
Dur kolpus ar nažim un nagrib nivinam
Dorgaju dzeivibu taupit.

Te: „Stovit! — klidz slapkovu vodunis; stovit!“
Un nugryuž bidrus nu kojom.
Tod izglobis terguni, izglobis barnus
„Ejat $\frac{1}{4}$ tim soka: uz mojom!“

Tergunis pateic, bet slapkova atbild:
„Nav par ku, pazeistu sevi:
„Es pyrmais byutu tev porškelis golvu,
„Kad barni naglobtu tevi.

„Paļdis sok' barnim un lyugšonom svatom,
„Ka palyki vasals un sveiks,
„Caur barnim tys nutyka. Paklausi labi,
„Ku ļaunais tev slapkova teiks:

„Kad izdzerdis beju, ka tergotojs bogots
„Nu tolīnes piļsatā steidzas,
„Ar draugim pi krista es ileidu kryumūs,
„Kur lelceļa molā ti beidzas.

„Verus caur kryumim: berniņu puļciņš
„Lyudzas par tavu tik mili . . .
„Nu reizes smiklys pagiva mani,
„Bet pec — tyku aizgrobts jo dzili . . .

„Klausus, un zybyns maņ izkreit nu rūkas
„Dzimtene protā maņ nok:
„Ak, maņ ari sata palyka siva,
„Un deliņš, kas staigot jau sók . . .

Bet veltigas osoras — jobeg ir meža . . .
Nu jums lyudzu litas tik vinas:
Pi krista par grecigu dveseli munu
Potorus skaitot ik dinas!

198. Styurmaņs.

I.

Pa jyuru dudas tvaikuņš. Toļi, toļi pi debešu apvorš-
ņa redzami dyumu mokuni. Vēļ stundes treis, un tvaikuņš
byus laimigi nunocis ostā.

Uz tvaikuņa daudz pasažiru: gon veirišu un sivišu, gon
ari barnu. Vysi pricigi, ka ceļa gols tik tyvu, ka dreiz ibrauks
ostā. Pi kugja styures skrituļa stov plecigs, saulē nudedzis
styrmaņs, kurs ar styngru un izveicigu ruku voda styuri.

Pagojuse otkon stunde. Kugis jau daudz tyvok pi ostas.
Nu kajutas pašureiz iznok kapteins, tys pamet ar ruku mat-
rosam, lai pinok tyvok.

„Nu kugja zemines ryumem ceļas dyumi,“ kapteins
soka: „pasaver, kas tī nuteik.“

Matross dreizi izpylda kapteina paveli un dud zynot, ka
kugja apakšejōs ryumēs degūt. Kapteins dudas tyuliņ ti, lai
porsalycinotu par draudušom brismom.“

Isokumā nivins gunsgraka nabeja pamanijis. Kapteins
tik tagad redz, ka jau deg navin vedamais monts, bet ari
kugja ikšejos sinas. Pasažiri, izdzerduši brismu vēsti, styprī
izatryukst.

„Pi pumpim!“ Kapteins uzklidz matrosim. Ti vysi du-
das sovōs vitōs un strodoj uzcitigi. Yudeņs namituši gožas
gunī un likās, ka guņš brismas dreiz byus garum.

„Griz kugi vairok uz austrumim,“ kapteins uzklidz
styrmaņam, „tod sasnegsim dreizok krostu: beistus, ka vysi
nasadegtu, pyrms teikam ostā.“

II.

Pasaceļ vejs. Guņš sasajem plotumā un spakā. Jau deg
nu zemines kajutu greida, un lismas taisos tai laustis cauri.
Mašinists dora vysu, kas jo spakā, lai tvaikuņš itu dreizok.
Bizi dyumu mokuni apjem styrmani nu vysom pusem, tu-
mar tys vēļ stov pi styures skrituļa. Korstums teik aizvinam
štyproks un napanesamoks. Pasažiri jau sagojuši uz utra, vēļ
vasala, kugja gola.

Matrosi jau nulaiž laivas un taisos tymōs sacelt barnus un sivites, jo vysim laivōs nav vitas.

Krosts vairs nav toļi; mašina vēl pilnigā kortibā; atlik vēl tik pusstndes brauciņa; nu krosta jau izsyutitas pretim globšonas laivas.

„Styurmaņ!“ Kapteins uzsauc.

„Ku velejatis, kaptein?“ Tys vaicoj stovedams vēl tai pat, kai pirmit pi styures rota.

„Voi vari vēl minutas picas izturet?“

„Raudzišu,“ tys atbiļd.

Bet lismas snedzas jau leidz styures rotam; korstums brismigs, napanesams. Styurmaņs atsakop atpakaļ, cik vin ispejums, bet nalaiž nu rūkom styures rota. Ar kreisū rūku tys valdeņ styuri tik ilgi, cikom sopes vēl pacišamas; tod pormej rūkas un vēl reizi izciš taidas pašas mukas. Aiz dyumim tys naredz sovā prikšā vairs niko, bet tik dzerd kapteina vordus:

„Barni un sivites,—uz prikšu!—Sestites laivōs; cyti metites moviņ!“

„Izglōbti,“ styurmaņs dumoj un pricojas, ka izglōbis pasažirus nu drusas noves.

Vysi laimigi teik pi krosta. Tryukst tik styurmaņa.

199. Kuginiks.

(tulkojums).

Namiliga myusu jyura,
Din un nakti trokoj, šolc:

Sovā bogotajā pyurā
Daudzreiz pustu ikšā sledz.

Dūšu broli! styuri voldut,
Austriņš pylnōs burōs kauks!
Jyuras miļžu viļņus školdut,
Vejam leidza kugis brauks.

Vejs jau styproks, par-
kyuņš rojas,
Mokuņš tymdsams pasaceļ,
Tī byus auka! Kars nyu
kojōs . . .

Kuginiki turites!

Dūšu broli! Nagais ceļsis,

Jyura bangas reis un spļaus,
Kugis gaisā pacelts zveļsis.
Bezdiņņus bangas raūs!

Tī aiz nagaisa ciš toļi,
Eista laimes zeme mojoj:
Tī vairs nakauc aukas, broli,
Debess spudris, saule kveļoj!

Bet šimā laimes zemē jaukā
Dušigi tik nukļyut spes!—
Dūšu, broļi! Lai kauc auka,
Buras stypras—iztures!

200. Vacos-motes stosts.

Aiz okeana Amerikā aug leli meži. Kuki tī nav taidi kai pi mums, bet rasni un miļzigi, ar palaku syunu porkloti, kai sovu myužu nudzeivojuši veči. Upes tī lukos zam bizim, zalim stodim. Garkojaini flamingi snauž vers yudenim un uz meža klajumim stov Indišu ustobiņas. Pori par jom vejas dyumi, ar debesu dzeļmi saplyusdami.

Šimā mežā dzeivoja vins molkas certejs ar sivu un barnim. Jis uz šeni atnocia nu tolīnes, nucerta dažus kukus, ap-tesia tūs un apstrodoja—uzceļā moļeli un nusametia tymā ar sovu gimeni uz dzeivi. Pa dinu mežā atskaneja molkas certeja cerva kloudzini, bet vokorūs jis sedeja sovā budā un ar pricu nusaveria sovūs barnūs un klausijos, ka siva šu, tū lasija priksā. Jis juta, ka ir vins nu laimigokim cylvakim pasaulē.

Molkas certejam beja puisans, kuru saucia par Ebu. Mozais Ebs beja taidis lobiņš, ka vysi ju miļoja. Tavs jemā ju leidz pi dorba, un jis tai piroda pi meža, kurā izauga, ka zynoja tī vysus celiņus un saprota putnu jautrū voludu.

Ebam mote irodija abecē, un zans ļuti gribeja lasit. Stundem jis zeimoja smiļtis burtus, bet vokorā, kad vysi jau taisijos it guletu, jis sedeja uz myuriņa un pi mozas skola gaismas lasija.

Eba mote numyra un puisanam pašam beja joturpynoņ mocišonos. Kaimiņu cimā, kur vysi mozū Ebu miļoja, jis pasazyna ar kaidu bogotu fermeri, kurs jam idevia gromotu: „Vašingtona dzeive.“ Vašingtons beja tys lelais kara versniks,

kurs izkaroja Amerikā breivību. Jis ar pricu lasija šu gromotu un jemia tū aizvinam sev leidz pi dorba. Mežā jis tū paslepia kuka caurumā. Kaidu reizi jis ar bailem iraudzija, ka leits un nagaiss beja samaitojuši jo gromotu. Mozais Ebs ryugti raudoja. Bet šāltiņu padumojis, tys nuspridia: „Jo maņ nav naudas, ar ku samoksot svešinika gromotu, tod tutis es ju fermeram varu atsrodot.“ Un Ebs goja pi fermera, izstostija jam vysu patisibu, parodija samaitotu gromotu un lyudzia dorbu. Ebs vairok dinu nustrodoja fermera drivā kupā ar malnim vergim un fermers jam idovoja cytu taidu pašu gromotu.

Pagoja godi un Ebs izauga lels un specigs, tai ka vysi sōka tū saukt par „lelū ģbu.“ Jis palyka par teicamu aku ceļēju, un nivins tai naspeja test bolkas, kai jis, un tymā pašā laikā jis sadabojā gromotas un mocijos, cik vareja. Vysi ju, kai agrok, miļoja jō taisnos un pimiligos dobas deļ. Jis cytu reizi braukoja pa upem un redzeja daudz zemju un ļaužu. Meža bizumūs tam dažu reizi naktīs uzkrita malni vergi, kas beja nu sovīm kolpynotojim aizbeguši, un jis tikku izaglobia nu jus rukom. Pi vysa to jis pagiva nuverot, ka ti nav vys tik ļauni slapkauni, bet vysvairok nalaimigi cylvaki, bez pajumtes un portykas. Piļsatōs jis redzeja, ka nabadzigi ļaudis symtim myra uz ilom nu merā, un ka nivins napaleidzeja slimnikim, pat na labprot pagloboja myrušus. Sovā dzimtenes mežā atsagrīzis, jis zam nusermojušim kukim sededams por-dumoja vysu, ku beja redzejis un pidzeivojis. Jam lykos, ka tymšais mežs tam sacitu:

— „Eb! tu pazeisti badas, tu redzeji ļaudis, tu sajuti, ka tim vajaga paleidzibas,—pyulīs vojūs lobā, paleidzi nalaimigim, žaloj nusazegušu un miļoj patisibu! . . .

Tymūs laikūs, tymā zemē beja daudz malnūs vergu, kuri apstrodoja lelas plantažas. Ļauni cylvaki jus pašu dzimtenē—Afrikā, medija, kai zverus, važōs islegtus vedia ar kugim uz Ameriku un pordevia kai kaidu precī vairoksulišonā. „Pici doļari par styprokū negerī ar vasalim zubim,“ — klidzia tergotojs, „kas dūs vairok?“ Voi ari: — Kas perks negeriti ar barnu par trejim doļarim? Perceji lyka vergim drivōs pormerigi strodot zam dedzynušim saules storim un zam uzraugu potogas. Ļauni cylvaki atjemia motem barnus, aizvedia veiru nu sivas, naiverōdami nalaimīgūs lyugšonas.

Lobais Ebs nudumoja vergus atpestit. Pagoja daudz

godu, jis citigi strodoja un mocibu turpynodams tyka par advokatu, imontoja vysas tautas uzticibu caur sovu gudprotibu un runas dovonom, jis runoja tik vinkorši, tik protigi! Dreiž vin vyss apgabaļš Ebu iveleja par sovu golvu, vysim gribejas imontot taidu gudru un lobu vaļdiniku. Tod Ebs soka vysus porlicynot, lai ti palaiž breivi vysus malnūs vergus, un pec ilga un osa ciniņa ar vergu ipašnikim, tam izadevia atpestit vergus un darit golu nacilvecigai vergu pordo-vošonai. Ebs ciniņos cikom uzvareja, un laigon beidzut tyka nukauts, tumar jo dorbs jau beja izdarits. Tyukstušom vergu daboja breivibu, vareja dzeivot mirigi un strodot, kai vysi cyti piļsoni. Tymā dinā, kad tyka izsludynota breiviba, malni dzeivotoji raibūs apgerbūs, boltom, mirdzušom acim lekoja nu pricas pa ilom, svaidija capures gaisā, dzidoja dzismas un vysu dinu puļcejos ap nomu, kur pimita jus pestitojs, kligdami: „Lai Divs svetej Ebu!“

Kad jyus, barni, uzaugsit un dumosit, ka cylvaki ļaunū un ribigi, tod pimitit lobū Ebu.

201. Tautas dzismas.

Kai skudrites mežiņā
Lelu pyuli sataisija,
Tāi tautiši bidribā
Lelu dorbu padarija.

Es gon zynu, stypri veiri
Nameis manis kojiņom:
I maņ beja tavs, mamiņa
Ruciņom auklejuši.

202. Draudzība.

Senejūs laikūs, ap 400 godu pyrms Kristus dzimsonas, Sirakuzā, vaļdija brismigs' naželigs keniņš, Dionizijs. Jis beja vysā nataisns un naželigs, kodel vysi jo pavaļstniki tū ineida. Daudz ļaužu jis padarija par nalaimigim, daudz pusta darija sovai zemei.

Reizi jis lyka sagyut kaidu greku, Miroso vordā. Šis beja apsyudzets, ka gribejis nunovet sovu beistamū vaļditoju. Dionizijs beja nuspridis jau novel sudu, jam vajadzeja mert pi krista stoba.

„Esu gotovs mert,“ Miross atbiļdeja. „Nikod nalygšu žēlastibas, bet dud maņ treis dinas laika, lai varu atsavasalot nu sovas motes un mosas. Atstošu tev sovu draugu kiļom, ka nuteiktā laikā atnokšu atpakaļ.“

Vaļditojs šaļtinu padumoja un tod atbiļdeja, viļtigi smeignedams.

„Izpīdišu tovu vēlešonus. Es dudu, tev treis dinas laika! Bet jo pec trejom dinom naisarassi Sirakuzá, tod likšu tovu draugu pisist pi krista!

Bet Dionizijs pi sevis dumoja: „Miross atpakaļ vairs naņoks, lai tod nyu ļaudis daboj zynot, kas jis par bledi un nudeveju.“

Miross nugoja pi sova drauga un sacija: „Dionizijs nuspridia maņ noves sudu. Varu treis dinas veļ atsavabynot, lai atsavasalotu nu sovas motes un mosas, bet tod tev jopalik muná vitá par kiļom, ka es atnokšu atpakaļ.“

Uzticigais draugs beja gotovs Mirosam paleidzet. Atsavasalojis nu Miroso, jis lyka sevi nuvest citumā, kur ju isledzia važs.

Nyu Miross steidzias uz tū piļsatu, kur dzeivoja jo mote un mosa. Dabojušas zynot, kaidis bedigs likteņs sagaida jus milu dalu un broli, tos sōka ryukti raudot. Tos gribeja ar varu ju vēļ ilgok paturet pi sevis, bet Miross izarovia nu jus rukom un devias uz Sirakuzu atpakaļ, lai tī nukļyutu eistá laiká. Jis steidzias, cik vin speja. Bet peški sasacelia auka, atspeideja zibšni, leits^{va} sōka gost kai nu spanim. Nu kolnim plyuda yudeņa straumes un upes lelyski porplyuda.

Mirosom ceļá beja upe, par kuru vedia tylts. Jam pīejut klot, varīga straume tyltu sagozia un aizskoloja prujom. Par veļti Miross skraidija pa krostu un saucia pec paleiga.

Upe porplyuda aizvinam vairok, jei trokoja un krocia, kaj jyura. Viļņs drozias pec viļņa un minuta aizteceja pec minutas. Saule jau laidias pecpušdiņás, un jo jei nurites pyrms Miross nunoks Sirakuzá, tod draugam jociš.

Miross metias druši putojušá straumē, lai mautu pori. Jis laimigi sasnedzia utru krostu. Bet tikku beja pagojis dažus suļus, tod nu meža izskreja laupitoji un gribeja ju nusist.

„Ko jums vajaga? Maņ niko nav!“ Klidzia Miross. „Maņ ir tik plyka dzeiviba, bet tei maņ vajadziga, lai atsavabynotu sovu draugu.“

Ļaundari, redzedami vysá izamisušu Mirosu, uz ju apsažaloja un ļovia tam it toļok.

Jis steidzias uz prišku vysá spaká. Saule ļuti dedzynoja. Gaiss beja smogs un pitveicis, nabeja nikur pakrešļa, un celi-

nīks pavysam pagura, un nukrita zemē. Te jis izdzerdeja strautiņu čalojut, ropias uz tīni. Nyu jis atsasperdzynoja ar skaidru yudeni un steidzias toļok.

Te Miross satyka divi pretimnocejus, kas sovā storpā sasarunoja. Šausmes ju porjemia, kad jis dzerdeja vinu sokut: „Tagad jau ju syt kristā.“

Mirosa sirds sasažņaudzia. Bailes par dorgū draugu styprinoja jo kojas, kas nu lelas išonas beja topušas jalas.

Raug, jau Sirakuza!

Mirosam iznocia pretim jo mojas uzraugs, sermgalvs-Filostrats. Uzticigais kolps beja jau nu tolines pazinis sovu kungu.

„Ej atpakaļ!“ jis saucia, „tu esi jau aizakavejis. Bedz nu šenes, globis! — Sovā drauga tu vairs navari globt: jis jau nuduts bendem. Tovs draugs cereja veļ aizvinam nu stundes uz stundi. — gaidija, gaidija un nasagaidija un nagribeja ticet, ka tu azakavesi. Par ju aisija zubus un smējas, jam apgolvoja, ka tu bledis un nudevejs, bet jis nasašaubija par tovu uzticību un drauga prōtu.“

„Ak, jau par vēļu!“ Mirōss isasaucia. „Jo jau muna nunokšona vairs jō naglobs, tod lai ir muns likteņs tys pats, kas jō. Tod Dionizijs navares sacit, ka es natureju vorda un nudevu sovu draugu. Lai jis jem divi upures, bet par tū lai jis ari redz, ka draugi mok miļot un ticet vins utram.“

Saule jau beja nuritejuse, kad jis sasnedia piļsatas vortus. Nu tolines jis iraudzija kristu, uzceltu uz kaida laukuma un ziņkorīgus ļaudis, kas ti dryusmejos apleik. Te jis redz, ka sīn jo draugu un ar vervi velk pi krysta uz augšu.

Bet skotis, Myross spižas ļaužu pulkam cauri un sauc:

„Pagaidot! es esu tys, kam jis par golvotojus!“

Ļaudis aplūsa. Ti verias breinodamis, kī draugi metias vins utram pi kryutim, mili apsaskova un gauži raudoja.

Šei vēsts tyuliņ izapletia pa vysu piļsatu un nugoja ari pi beistamo Dionizija ausim, un jō cito sirds tyka lausta un meikstynota. Jis paveleja atvest pi jō obejus nutisotus, pasaveria uz jim un tod laipni sacija:

„Jyus uzvarejat munu sirdi. Tagad redzu, ka ir gon draudziba, ka tei nav tik tukši vordi, un es ari vēletus byut jyusu draugs. Naatstumit un uzjemit mani ari sovā svatā bidribā, dudit maņ baudit draudzibas un uzticibas soldonumu.“

203. Kopsāta.

Kopsāta tī kolna golā
Nusaskota uz lejas vitu.
Apakšā — pi upes — molā,
Gonu-puisans jautri dzid.
Želi, želi kolnā zvona,
Gauži raud pec myruņa.

Klusa palik leigošona,
Un zans klausos lejiņā.
Kopsatā reiz guļdits kļyusi,
Kas še ligsmi dzeivoji.
Gonu-puisit! Gonu puisit!
Tev ar dzidos kaļņiņā.

Dzimtene.

204. Dzimtenē.

Vina meita Reigā dzid,
Utra dzid Rezeknē,
Obom bolsi saskaneja, —
Voi tos vinas motes meitas?

Tai soka tautas dzisma. Un teišam, dzid latvišu meitas Reigā, dzid Rezeknē, dzid leidz pašim Prušu un Leišu rubežim vinas dzismas, un bolsi jom saskaņ todeļ ka jos vinas motes meitas. Myūsu momuliņa — Latvišu tauta. Latviši Reigā, Latviši Jalgovā (Mitavā), Latviši Rezeknē, Ludzā, Dvinskā vysi mes vinas motes barni, vysi tautas broli. Zemi, kurā dzeivojam, saucam par Latviju. Latvija myūsu dzimtene. Latvijā mes esam dzymuši, auguši, mocijušis tavu voludu. Pi jos saistos myūsu bernibas dumas un dorbi. Kotrs kaļņiš, kotrs strautiņš, pat kuks isaspidis dzili un dzeivi myūsu atmiņā. Kad nu dzimtenes josašķir, tod jos ļuti žal. Byudamī svešumā, biži vin idumojam dzimteni. Kotra loba vēsts, ku nu dzimtenes dzerdim, mums ir mila. Dīrds sop, jo tū

pīmeklei kaidis pūsts voi nalaipe. Dzimtenē dzerdim sovu voludu, sovas dzismas, tī zaļoj myūsu tautas kuks un tī esim druši un speciģi. Todeļ

Pi tavu zemes dōrgos keris klot,
Tū turi ciš ar vysu sovu sirdi!
Še tevi stypras saknes drūši tur;
Kai nidra byusi sveša molā tu,
Ku mozais vejiņš ispej samaitot.

Latvija apjem myusu Latgolu aba Inflantiju—Vitebskas gubernas latvišu daļu, — Kurzemi un Vydzemes latvišu daļu.

Latvija, myūsu dzimtene un tevija, pidar pi Krivijas vaļsts.

205. Dzimtenei.

Par vysom zemem pasaulē
Maņ dorgoka tu, dzimtenē,
Ar sovom drivom bogotom,
Ar sovom zaļom berstaļom
Kas tevi karški namiļoj,
Nav verts ka tevi apdzeivoj,
Es tova klepi pidzimis,
Pi tovas kryuts es izaudzis;
Tu munas laimes šyupelis,—

Kas vin maņ ir, nu tevis vys.
Tu mani mili svetiji,
Kad dzeivē mani vadiji.
Aizvinam veļ šu svetibu
Pi sevis vysur numonu;
Es tevi todeļ miļošu,
Leidz novel migā aizmigšu,
Tod tovos smiļtīs, dzimtene,
Byus maņ ar' mira pasporne.

206. Dzisma.

(Pec Teodoroviča.)

Skriņ, muna dzismiņa, breiva kai putniņš!
Skaņ, myūsu dzimtenes teirumus sveic!
Vosorā jaukā un dryumajā zimā
Pricu un ligsmibu sirdis mums teic!

Lai tovas skaņas ceļ guļušus spakus;
Lai jus pi dorba tik gudiga sauc!
Tim, kam nav ticibas; kas pylns ir skumju, —
Lai ceļas ceribas, milibas daudz!

Skriņ', muna dzisminia, breiva kai putniņš!
Skaņ', myūsu dzimtenes teirumus sveic!
Nuremdi sirdis un sludynoģ gaismu!
Ceļ myūs un osorōs ej myusim leidz!

207. Vidvuts.

Sen senejūs laikūs tagadejā Prusijā dzeivoja četras tautas. Daži kupia zemi, bet leloko daļa klejoja apkort medidami, zvejodami un lupus ganidami. Nivins skaidri nazynoja, kur jus rubeži beidzas un kur kaimiņu zeme isasók. Ti dzeivoja bez lykumim un bez valdibas. Kotrs darija, ku gribeja. Tai zynoms, cēlias streidi un nutyka porestibas. Ti aplaupija un nukova cyts cytu. Pusts beja lels.

Tod kaids gudrs, sapratigs izveicigs sermgalvis apsajemā šu pustu nubeigt. Italijā byudams, jis pi Romišim beja ipasazinis ar kortigu valdibu un nuverojis lobumus, kas nok nu taidas valdibas. Vidvuts beja jau sermgalvis, bet veirs ar gaišu prōtu un daudz pidzeivojumim, caur sovim dorbim beistams pretinikim un cinits nu draugim.

Vidvuts apsarunoja ar rodim un draugim un tūs porlicynoja, ka jogodoj par kortibu, lai nusastotu ašņa izlišona. Tod jis sasaucia sapulci nu vysom četrom tautom. Vidvuts nyu runoja uz vysim par pustu un nadrušibu, kurā ti tagad dzeivoj. Jis runoja ar tik dedzigim un sirsnigim vordim, ka klausitojim šausōlas goja caur kaulim. Tod stostija par kortigas valdibas lobūnim. Pi bitem esut redzams, tai jis teicia, ka ari lelā pyulini varut drušibā dzeivot un kotrs mirā strodot sovu dōrbu, jo tik vysi puklausa vinam voduņam, kam spaks godot par taisnibu un aizstovet naspecigus.

Vysi beja tai aizgrobti, ka vinā mutē saucia: „Vidvuts lai ir myūsū voduņs!“

Vidvuts nyu beja icelts par lykumu deveju un valditoju. Jis piradynoja ļaudis pi dorba, kas agrok beja apleik klejojuši. Katrai tautai un ciļtei irodija rubežus, kotram saimenikam sovus teirumus. Kas sovus teirumus naapstrodoja, tam tūs atjemia, atdevia cytam, bet slinki pašu izraidija. Tai Vidvuts tūs paskubynoja nusamest palikamōs vitōs un apstrodot zemi. Vidvuts vysur icelia tisas un tisnešus, kas godoja par taisnibu un sudija ļaundarus.

Vidvuts nudumoja vysas četras tautas sakauset par vinu tautu un tai izdeļdet vysu vacū inaidu. Kupā pricojutis, cylvaki dreiz sasadraudzej. Vidvuts todeļ icelia svatkus, ku sviņeja ar milastim un dzirem. Jis mocija sovim ļaudim taisit mads dzerini, ku saucia par mada mistiņu. Tū dzeria vysūs svatkūs. Tautas svatkūs Vidvuta paša nikod natryuka. Ar

laipnību un mīlestību jis panocia, ka vysi jutos kai vinas tautas barni. Streidi un kari aplūsa un zemi kuput, turība un labklojība vairojos. Tai Vidvuts četras tautas savinoja par vīnu tautu.

Sovai tautai Vidvuts vēl nudybinoja ticību. Svātā bērzē zam uzula jis uzcelia treis augstus divu tālus, nusacija uperes un divakolpošonas, icelia baznickungus un pats palyka par augstū baznickungu, ku saucia par „Kreivu“.

Italijā byudams, laikam dzerdejis, ka Romu tur par pasaules golvas piļsatu, Vidvuts svatu bērzi ar divu tālim nusaucia par Romovu. Vidvuts beja jau sermgalvis, kad tyka tautai par valdītoju un lykumu deveju. Byudams 116 godu vacs, jis atdevia valdību sovīm 12 dalīm un vacokū icelia par versvaldņiku. Tauta ar tū beja mirā. Tod Vidvuts devias pi mira svātā uzula mežā, Romovā. Bet nu Romovas pats vēl ar padumu vadija dalus, izšķeiria jus streidus un attureja tūs nu varmocibom.

Vidvuts numyra lelā vacumā. Teika stosta, ka jis pats, tautai redzūt, sevi sadedzinojis, lai caur tū tautai igyūtu divu labprotību.

Pec Vidvuta noves ivēleja jaunu kreivu aba augstu baznickungu.

Tauta un valdņiki tam tai pat klausija. Kreiva vords vysīm beja tik pat, kai divu pavēle.

Četras tautas Vidvuts beja savinojis par vīnu tautu. Šei savinoto tauta nyu saucias par vidvarim aba vitim. Nu šīm vidvarim ir celušis latviši un jus tautas broli — leiši.

Vidvari tai vairojos, ka pašu zeme tim palyka par mozu. Ti goja uz vokorim, apsametia vysā Prusijā, Pomeranijā un Meklenburgā. Vēl kaidus symts godus atpakaļ volūdas atlikas licynoja, ka še agrok dzeivojuši latvišu septavi. Bet 8-tā godusimtenī ji nusametia Litovā aba leišu zemē un nu tines devias uz Kurzemi, Vydzemi un Latgolū.

Tai leiši un jus tautas broli latviši celušis nu Vidvarim, ku Vidvuts savinoja par vīnu tautu Prusijā. Nu tines latviši inokuši Latgolā, Vydzemē un Kurzemē priš kaidim 1000 godim.

Kurzemē agrok dzeivoja Kūru tauta, un tai vēl šudin šū zemi sauc par Kūru zemi aba Kurzemi.

Vidvari, Prusijā dzeivodami, saucia sovu zemi par Vitu aba Vidu zemi, un latvišu Vydzemē inokdami, ir nusaukuši sovu

jaunū teviju ar vacū vordu, tai pat, kai Prusijā, par Vyd-
zemi.

Kur latviši nusametia, tī nuleida mežus un itaisija teiru-
mus, kodel jus esut saukuši par litavnikim aba leidumnikim.
Nu to esut celis vords latvits. Vina daļa latvišu sovus nu-
vodus esut nusaukuse par Latgolū.

208. Klaidunis.

Nu kolna eju, aust dina soc;
Jau ceļas mygla, jyura kroc.
Es vins pats kleistu dryumu seju;
Bet myužam prosu: kur es eju;
Ni saule te, ni gaisma speid:
Te vaca dzeive, tymsums sleid.
Te ļaužu vordi tukši skaņ',
Es vysim svešs, ji sveši maņ.
O! Kur tu esi mola tej,
Kas sirdi munā goru lej!
Par veļti mekleju es tevi,
Kur nuremdet maņ sirdi, sevi!
Ak, jauko mola, kur vyss dzid;
Kur skaistos, ruzes' vysod zid!
Kur vyss, kas meils maņ, myužam zel;
Kur tys, kas miris, ceļas vēļ!
Kur dzymto voluda vin skaņ! —
Kur esi mola? Soki maņ!
Es vys vēļ kleistu, dryumu seju,
Un myužam prosu: kur es eju?
Kaidš nuslepts bolss maņ atbiļd jau:
Ir labi tur, kur myūsu nav.

209. Romova.

Vitu, kur vidvari lelokūs pulkūs sanocia pilyugt sovus
divus, saucia par Romovu. Svats klusums tī vaļdija vysapleik
Tik svat-uzula zorūs šaļcia vesmiņa, rutalodamos ar zaļom
lopom.

Romovai vysapkort beja jyudzem plots mežs. Šu mežu
tauta tureja par tik svatu, ka jīma nadreiksteja cerst ni vina
kuka. nunovet kaida kustūņa, pat aiztikt kuku lopas un gru-

žus. Šo svatuma rubežā nadreiksteja rodītis nivins svešiniks. Jo svešiniks tymā celia sovu koju, tod svato vita beja aptraipita. Divu dusmas vareja remdet tik svešinika nove.

Romovas vydā stoveja stolts, kupls uzuls. Kai dažas kronikas stosta, tod jis pat zim nazaudejis sova zaļo lopu vaiņaga. Uzulā icerstūs dubumūs beja ivitoti treju divu tāli. Pašā vydā stoveja Parkyuns, pa lobu ruku — Patrimps, un pa kreisu — Pikols.

Vysaugstokais un vycsinigokais divs beja Parkyuns. Kad zibsnis saudijos malnajūs mokuņūs, un kad parkyuns pacelia sovu graudušu bolsu, tod Romovā sasapuļcejuši ļaudis bailīgi krita ceļūs, lyugdami: „Divs Parkyuns, apžaloj myūs!“ Parkyuns beja talots kai specigs pusmyuža veirs. Jo sejs beja nupitns, styngrs; vaigs veselīgi sorts; borzda, kai tymsi mokuni, malna sprugoja; golvas versā guņs lismas, kas aizrodija uz zibsnī. Jo priekšā uz zidukļa dega myužīga guņs, kuru dreiksteja vinīgi ar svatos bērzes uzula molku kurinot. Ar novi sudija tū baznickungu jeb vaidelotu, aiz kura nauzmanibas svato guņs beja izdzysuse. Vēl tagad parkyuna nagaisā dzerd sokot: „Parkyuns grauž.“ Tavaiņs rojas.“ „Vacais tavs baras.“

Patrimps beja talots zaļukšņoja jaunekļa veidā, jautru, smaidušu seju, ar vorpu un lopu vaiņagu golvā. Patrimps beja jaunibas un jautribas un aūglibas divs: jis beja vysa lobuma devejs. Kotru pavasar tys cylvakus apbolvoja ar dobas svetibu un dobas jaukumim. Patrimps beja Parkyuna paleigs jo lobajūs dorbūs. Patrimpa priekšā stoveja trauks, kurā zam vorpom atsaroda zaļkts. Vaidelotes jeb pristerines tū baroja ar pinu.

Zaļkts beja aūglibas un piļnibas veiduls.

Trešais divs beja Pikols. Ku Patrimps radija, tū Pikols nupustija.

Tys beja novel divs un jo dzeivuklis — pekle (elle). Pikols beja talots kai sermgalvs, bolu seju, garu sermu borzdu, ar boltu autu ap golvu. Jo priekšā zemē, idurtu koršu golā, stoveja treis golvas kausi: cylvaka, zyrga un guvs. Patrimpu miļoja jo lobūs dorbu deļ, bet nu Pikola beidos jo nalobūs ipašibu deļ.

Augstokais baznickungs beja Vers-Romovas kreivukreivs. Tam paklausija cytu Romovu kreivi. Kreivi pi tautas stoveja lelā gudā, seviški kreivukreivs. Palicis porok vacs, augstais

baznicungs klabprotigi kopia guņssortā un lyka sevi tautas priekšā sadedznot.

Zamokus baznickungus saucia par vaidelotim, kas nuzeimoja tik pat kai zynotojus. Vaideloti zidoja divim, mocija tautu cinit ticibu un tikli dzeivot. Ji beja tautas mocitoji un paduma deveji.

Pi svorigokim vaidelotim pidareja burtniki. Ti prota myūsu seņtavu rokstus jeb burtus lasit un kukā igrīst. Ji ari beja dzisminiki. Burtniku miļokais muzykas reiks beja kukles, kas leidznojos myūsu citrem.

Ari uz Daugovas krosta beja svati uzuli ar divu tālim. Ji tyka nupustiti nu vocišim, kas ivedia kristigu ticibu ari pi latvišim.

210. Dzintara zeme.

Myūsu dzimtene jau seņ senejūs laikūs beja pazeistama un iverojama. Jei gon nabeja bogota ar zaltu, sudobru un cytim dorgim metalim, tumar te atroda un vēl tagad garum jyurmolai atrun skaistu dzaltonu dzintaru, kuru seņotnē dažas tautas samoksoja dorgok par zaltu. Dzintars pasaulē nikur cytur nav atrunams, kai tik Baltijas pikrastē. Jis pec izskota leidzigs akmeņam, bet, guni imests, deg un izdud ļuti pateikamu smaržu. Dzintars ir cēlis nu svekim. Sermajā seņotnē dzeivoja cytaidas zveru un putnu sugas, nakai šimūs laikūs, tai pat ari daži kuki bejuši cytaidi. Myūsu dzimtenē agrok ir audzis kuks, leidzigs myūsu eglei. Nu jo iztecejuši sveki sacitejuši gobolūs, ku vēl ok yudeņs iskolojis upēs un jyurā. Ši sveki porsaakmeņojuši, un tai izacēlis dzaltons speidigs minerals — dzintars.

Dzintara zemi pyrmi atroda fenikiši, vēl ok ju apmekleja greki un romiši. Jus vesturniki, aprakstidami dzintara zemes dzeivotojus, stosta, ka ji nusadorbojuši ar lupu un bišu kupšonu un labibas audzešonu. Ji pimiņ ari latvišu mestiņu un rejas.

Fenikiši ilgi tureja dzintara zemi par nuslepumu un stostija par ju vysaidas brismu litas. Tū ji darija todeļ, lai cytas tautas naidumotu ceļot uz dzintara zemi un naatjemtu jim inesigu veikalu. Še ji dzintaru saperka par nicigu moksū un, porveduši cytūs zemēs, pordevia tū par miļzigu moksū.

Ar dzintaru seviški miļoja ruštis vaci romiši. Tai ves-

ture stosta, ka ap 60 godu pec Kristus Romas keizars Nerons sareikojis kaujas svatkus, kurūs reiki, segas, bruņas mirdzet mirdzejušas nu dzintara. Pate keizarine nurušuse sovas motu bizes ar caurspeidigu, dzaltonu dorgumu. — Tagad nu dzintara izgatavoj peipu čibukus un cytas rutu litas.

211. Tautas dzisma.

Nyu sola, nyu sola.
 Nyu labi sola;
 Sasola jyuriņa
 Leidz dybynarn.
 Nyu loba braukšona
 Dzintara zemē:
 Dzintara dzaltonu
 Lyukotis.
 Atvežu broļam
 Dzintara sivu.

Vyss maršas pyuriņš
 Dzintarim vizeja.
 Tavam idevia
 Dzintara kraklu;
 Motei uzsedzia
 Dzintara sagšu;
 Broļam uzkorja
 Dzintara dvili;
 Mosai uzlyka
 Dzintara vaiņagu.

212. Latvišu valstis.

Pyrmos piņņigokos ziņas par myūsu dzimteni uzaglobojušas nu to laika, kad vociši inocia Baltijā un sōka pigrist tenes tautas pi kristigas ticibas.

Tymā laikā latviši apdzeivoja četras seviškas valstiņas, kurom beja sovi valdiniki, kara-spaks, apcitynotas pilis jeb citukšni. Šos valstiņas beja: Toļova, Latgola, Selija un Zemgola.

Pyrmos divi beja pa Daugovas lobū krostu tagadejōs Vitebskas un Vydzemes gubernās, utras divi pa kreisū Daugovas krostu tagadejā Kurzemē.

Latgola beja tei pate tagadejo Latgola jeb Inflanti un Vydzeme uz zimeļavokorim, Casim garum. Uz Daugovas kresta, ipretim Dygnojai, beja Gerzikas piļsata, Latgolas valdiniku miteklis, bez to vēl beja Autines un Cesvaines piļsatas. Latgola beja vysleloko latvišu valstiņa.

Uz zimelim nu Latgolas beja Toļowa. Jei stipias nu Viļakas uz vokorim garum Rujenei. Toļovas valdnika — miteklis beja Trikatas piļs. Jam pidareja ari Bebrines jeb Beveriņas piļs, par kuru uzaglobojuse šaida legenda. Igauni celuši karu pret Toļovišim un ilenkuši Beveriņas pili. Latvi-

šim nabejis ceribas pretotis. Igaunim uzbryukut, vaidelots pajemis kukles un socis spelet. Tys igauņus tai aizgrobis, ka ji nusastojuši karot un sadarejuši miru.

Selija, tagadejo Augš-Kurzeme, beja vysmozoko latvišu valstiņa. Jai beja styprs cituksnis — Selpiļs uz Daugowas kreiso krosta, ipretim Pļavinim.

Zemgolas nuvodi izapletia pa tagadejos Kurzemes vyds daļu. Tymūs beja Dubeles, Tervetes, Mežutnes, Rakes un Sudobriņas pilis. Zemgola dabojuse sovu nusaukumu zamos, leidzonos zemes deļ; cauri teceja Lelupe ar sovom pitakom. Lelupes itaku jjurā ari saucia par Zemgolas ostu. Tys piroda, ka Zemgališi jau seņotnē nusadorbojuši navin ar zemkupibu, bet ari ar kugnicibu un terdzņicibu. Padejais Zemgolas valdniks bejis Vesturs. Jis dzeivojis Tervetes pili, kas beja Zemgolas vydā.

Latvišu kaimiņu tautas beja: zimeļūs igauni, vokorūs livi un kūri, dinvydūs litavniki jeb leiši, reitūs krivi.

Ar kaimiņu tautom latviši dzeivoja breižim draudzigi, breižim vedia karus; breižim jemia nu cytim nudukļus, breižim moksoja paši.

Saleidzinojūt ar cytom apkortejom tautom, latviši stovēja uz disgon augsta kuļturas pakopiņa. Ji nusadorboja jau ar zemkupibu, lupkupibu, dravnicibu, terdzņicibu un kugnicibu. Jim beja jau ari dzeļža reiki un iruči, zalta, sudobra un dzintara litas un sova nauda. Toļok latvišim beja jau sovas rokstu zeimes jeb burti un seviško vaidelotu škira — burtnki, kuri moceja rakstit un lasit. Ka latvišim teišam bejušas rokstu zeimes, pirōda myūsū daudzos tautas dzismas, kuras apdzid „rokstus“, „rakstitojas“, „izrakstitū kara karudzīņu“. Tai patiši, kaidu reizi karā kaunutis taidz izrakstits latvišu karugs krita prušu rukā un veiskups uz to izlasija šaidus vordus; „Divs Kurko sapiks un pustitojus iztukšos“. Tai pat bogoto dzeja tautas dzismōs un posokōs, kritni tykumi un tykumibas mocibas, teicamos tautas irāžas licynoj par senlatvišu disgon augstu kuļturisku stovukli. Tulaik latvišim nabeja nivina naboga, vysi bej apgodoti, nabeja nivina zagļa. Nikas natyka slegts, nivins nazynoja, kas tys ir--atslaga.

Karā goja vysi specigi latvišu veiri, gon jošu, gon kojom. Karā aicynoja kara taure. Kara iruči beja: cervi, sytamos un svižamos kara rungas, luks jeb stups un bultas jeb

šautri. Cervi aizvinam pistyprinoja pi justas. Rungas taisija nu smoga kuka un golā ilēja svynu. Rungas beja sytam os un svižamos. Šautrim osu golu izgatavoja pyrmok nu akmeņa, veļok nu dzeļža. Šautrus izsovia ar savalkamu luku. Veiriši jau nu mozutnes mocijos litot kara iručus.

Latvišu patstovība un kuļtura piļņigi sabruka, kad vočišu veiskupi un bruniniki jim uzbruka un jus porvareja.

213. Beveriņas dzidunis.

Boveriņas stoltā pili
Tolivaļdis valdija.
Viņa slave, toli, toli
Vysā zemē izpau dias.
Igauniši, boleniši,
Naidu ceļā Latvijā:
Viņas pilej versā mocias
Skaudras bultas saudija.
Kara vatra, kara vatra
Pili gozīs gruveklūs!
Uzul rungas, egļu voles
Golvas škaļdis varunim!
Augsti, augsti vaļā lugā
Vaideļotis parodos.
Sermim motim, boltu borzdu,
Vaidu kukles ruciņōs.
Strinkšeja kukles, dzidoja vacais,
Igaunim voles nu rukom šļuka.
Nyu vairs naryucia karā bungas,
Nyu vairs naryucia somu dukas
Dzismu vairugs atsyta bultas,
Dzismu skaņa porjemia trucksni,
Dzismu vara aizdzyna karu,
Tautu izglobia dzismu gors!

214. Kai seņok latviši gerbias.

1. Latviši seņok volkoja lelas zveru ōdu capures plotim atlukim. Vosor ti nosoja nu lyukim un tivom kludziņom peitas platmales. Karā ejut, golvu sedzia bruņu capures. Bet tautas svatkūs un gudūs tautas dalu lelokais lepnums beja cauņu capurite.

Svorki senejim latvišim snedzias leidz celim. Ap vydu ti beja sajusti ar odas justu voi ar bronza steipu. Zim veiriši un sivites volkoja plotus kažukus.

Kai veirišu, tai ari sivišu apovs beja veizes, postolas, zoboki voi kurpes. Pugu vitā pi drebem ji litoja kņupes, soktas un spredzes.

Drēbu krosa beja taida, kai vilom, nu kurom jos izgatavoja. Notynos drēbes beja boltas; vylnonos — gon boltas, gon palakas, gon malnas. Svorkus izrutoja sorkonim, un zalim ilukim ap koklu, kryutim. Sivišu apgerbs' beja tik pat vinkoršs, kai veirišu. Jus guda uzvolks beja kamzuli, kas ciši pigula. Ti beja voi nu bez pidurknem voi ar ļuti plotom pidurknem. Jo kamzulim nabeja pidurkņu, tod rūkas apsedzia boltas krakla pidurknes. Svorki snedzias tik drusku pori par celim leidz pusstulpem. Ji dažureiz beja streipaini.

Sivas tyna bizes ap golvas versu un volkoja capures voi lokotus. Jaunovas garos motu bizes voi tai pat valejus motus atlaidta pori par plačim. Lai nasajuktu, tod tus sorgoja liktas motu odotas. Jāuhovas, vysvairok svatkūs, uzlyka grezni rutotus vaiņagus. Ti beja taisiti voi nu metala, voi drēbes. Metala vaiņagi izaskatija kai plona salikta steipiņa. Drēbes vaiņags beja plauksts augstumā, vysvairok nu sorkonas voi malnas drēbes. Jus nušiva ar zeilem, kodel saucia par zeļu vaiņagim. Vēļ beja vyzuļu vaiņagi, kurus izrutoja ar vyzulim un zarinim.

Ap koklu jaunavas volkoja dzintara zeiles, kai kokla rutas vēļ nosoja greznus kokla rinkus, pi kurim prikšpusē korojos vaiņags, treisstyuraiņas bronza mēlites un zvanini. Taidi zvanini bejuši ari pi vaiņagim.

Pi pilnigi grezna apgerba vēļ pidareja snigbolta vylnone, ku satureja kupā speiduša sokta uz kryutim voi kreiso placa. Ari vylnones apakšas molu rutoja treisstyuraiņas bronza voj misiņa mēlites un vaiņags. Rūkas greznoja ar bronza aprucem un perkstu gradzynim.

Nu to redzim, ka myūsu senči nav bejuši greznu uzvolku nycynotoji. Seviški jaunovu rutas mirdzeja un pi kotra suļa ejut voi dējojut žvadzeja. Bet vysas sovas rutas jos pašas vin pataisija. Boleļini pigodoja tik metalu greznumus. Mums gluži josabreinoj un josalepoj, ka myūsu tautites jau senlaikūs ir mocejušas pastrodot tik smolkus rukdorbus, prikš to nataupidamas „meilo miga“ un „dailo tykumiņa“.

215. Tautas dzismas.

1. Moci mani, momuliņa
Moci lobā darbiņā:
Seiki šyut, smolki verpt,
Sev ražoni taisitis.
2. Plesit skolas, bolelini,
Noks meitenes vakaret,
Cytam cymdi, cytam zekes
Par skaliņu plesumiņu.
3. Na midziņu guledama
Es pyuriņu piluciju;
Uz rūciņas atsaspīžu,
Taī midziņu nuguleju.
4. Pyuriņš lati latynoms,
Na tik lati pilukoms:
Tur vajag jautra miga,
Loba dorba tykumiņa.
5. Tricet tric, skanet skaņ
Jaunu meitu ustobiņa:
Auž justīnas, aizaudiņus,
Auž boltos vylnonites.
6. Dud, mamiņa meiteņom
Seikstus lynus, boltu vylnu!
Seiksti lyni, bolta vylna
Ceļ pyuriņu augstumā.
7. Sudabriņa maņ nabeja,
Zaltys maņ napidar;
Pidar boltas vylnonites
Pi šmuidro augumiņa.
8. Skanet skaņ, speidet speid
Maņ augut boliņūs:
Skaņ pudziņas, skaņ krellites
Speid vyzuļu vaiņadziņš.
9. Vaiņadziņu darinoju,
Vaiņadziņš maņ pidar . . .
Kai tys maņ napidar,
Sovu rutu volkojut.
10. Es deviņu broļu mosa,
Maņ devini vaiņadzini:
Treis bej zeļu, treis bej kaulu,
Treis dzaltonu vyzulišu.

216. Gudības un svatki.

Kotrā svinigokā gadījumā latviši sareikoja gudības: saaicynoja rodus un draugus, kupā edia milasti, dzeria mestīņu un dzidoja dzismas, kas zynomā gadījumā pidineja. Taī ar gudībom tautits vedia sev leigaviņu, ar gudībom devia barnam vordu un certa jo šyupeļam leiksti, ar gudībom aizvadija myrušus uz smīlkšu kaļniņu.

Seviški dyžani beja latvišu tautas svatki, uz kurim saplyuda vysa tauta, laigon beja sasadalijuse seviškōs vaļstiņōs. Pavasar svetija Pergruba jeb Pumpuru peretoja svatkus. Rudeņ beja vēļu svatki, kurus svineja par gudu un pimiņu numyrušim pidarigim. Vyskušoki un vysmeiloki beja Leigas jeb pricas un milestibas divites svatki.

Kad lakstigola pugoja zaļajōs berzēs, tod latviši svetija Leigas svatkus. Jau iprikšejōs trejōs naktis ap pušnaktim vaideloti kolna golā kyuria guni un pyutia taures. Caturtajā nakti jau pavakarē ļaudis pricigi steigtīņ steidzias uz kolnu,

kura golā beja svato bērze. Kas vin speja it, nu moza barna leidz sermgalvim, vysi puļcejos te svinet jaukus svatkus. Taidim, kam slimibas deļ beja jopalik mojā, tys beja par le-lom žalobom, jo Leigas svatki beja vysa goda kruņs. Kotrs atnokia ar dovonom, na ar zaltu voi sudobru, voi dorgom svešu zemju litom. Milestibas divitei latviši zynoja zidot ku loboku. Ji atnesia vysdorgokū, kas milajim draugim piškeiria lelus prikus. Ji nesia pylnus kausus putojušo mestiņa, motes otkon seņ sataupitos un sagodotos edamos litas. Vysu tū sa-jemia mudri vaideloti un sataisija milastī pakalnē, zaļajā zolē. Tautas meitas atnesia smaržigus vainagus, ku namonut uz-lyka tautas dalim golvā. Ši otkon dovynoja jauneklem rutas litas, ku pa garajim zimās vokorim beja darinojuši. Pat barni nanocia tukšom rukom. Tī nesia pylnus klepus puķu un zoļu, ku pakaisija vacokim par meikstu sedekli.

Tod vysi borim devias kolnā. Barni goja pa prikšu, pu-kes ceļā kaisidami, tim pakaļ baznickungi, tod tauta. Tai jī nocia pi uperu zidukļa un tī zidoja Parkyņam un Leigas divitei.

Tod pasacelia vaçajis kreivs un pamudynoja tautu divu vordā uz milestibu un šadaribu. Tod beidzias vysi streidi un vaidi. Stabulem un kuklem atskonut, isasocia sadaribas dēja. Tod vysi, veciši, veiri un jaunekli, tautas meitas, mosas un bolelini dejoja kupā pi milestibas un sadaribas divites zidukļa. Vysi dejoja ar aizgrobtu un dziļu sirds pricu. Vysus aplai-moja milestibas un sadaribas gors. Pec to vaideloti vadija tautu pi vakariņom zaļajā zolē. Laimigo tautiņa nusaseda pi sadaribas milasta. Pec milasta vaci sasaruvoja un porspridia, jauni tikom pricojos, dzidoja un ritalojos.

Veļok, kad mirigo un laimigo tautiņa krita zam borgos likteņa varas, tod tai vairs nabeja ispejams svetit tautas svatkus.

Tautiši slepyn puļcejos bērzēs un tī porrunoja sovu gryutu likteni.

Myūsu dinōs nu kušajim tautas svatkim ir atlicis vysā moz. Tik šur, tur vēļ dzerd dzidut Leigas jeb Joņu dzismas, kas ir tik voja atskaņa nu senejim kušajim Leigas svatkim.

217. Leigas naktī.

Par godskortu Leiga nocia
Sovus barnus apraudzit;

Tod pa vysom Latvju orem
Leigu, leigu skaneja.

Leigas nakti Zylâ kolnâ
Dega gaišas ugunis,
Leigusoni rokus pyutia,
Svatkûs saucia tautišus.

Nu sanocia jauni, vaci,
Leli, mozi pulciņûs.
Tavi nesia madu, olu,
Motes — sirus, ploceņus.

Jaunas meitas, jauni puisi,
Nesia zoles, vaiņagus;
Leigas nakti vysi kupâ
Puškojos un pricojos:

Edia, dzeria, dējas vedia,
Sovim divim zidoja.
Leigusoni tautas vedia,
Klot pi divu zidukļa,

Dzidoja tođ vysi kupâ
Slaves dzismas, lyugšonas:

„Mes tev' redzim milestibâ, leigu, leigu
Lobu draugu sadaribâ, leigu!
Svetej myūsu gojumiņu, leigu, leigu!
Pildej kletis, pildej bludas, leigu!
Jemi sovu sermu zyrgu, leigu! leigu!
Apjoj myūsu mežu drivas, leigu!
Izmiņ smylgas, loču auzas, leigu leigu!
Lai uzauga teiri miži, leigu!
Myūsu pļovom zoli dudi, leigu, leigu!
Telitemi smolku sinu, leigu!
Telitemi smolku sinu, leigu, leigu!
Teiras auzas kumelimi, leigu!
Kaisi pukēs, kaisi zidus, leigu, leigu!
Myūsu kolnûs, ilejōsi, leigu!
Lai pyn vysas cimū meitas, leigu, leigu!
Raibus puķu vaiņuciņus leigu!
Noci cimâ, noci satâ, leigu, leigu!
Sovu barnu apraudzitu, leigu!
Sēji miru, milestibu, leigu, leigu!
Pišķir laimi, veselibu, leigu!

218. Senejūs latvišu kōzas.

I.

Gaismiņai austut,
Saulitei lecut,
Oi agri, agri saulitei lecut,
Jaunais puišķinys
Zyrģu sadloja,
Oi agri, agri zyrģu sadloja;
Zyrģu sadloja,
Toli dumoja,
Oi agri, agri toli dumoja.
Jošu es, jošu
Uz lelu cimu,
Oi agri, agri uz lelu cīnu.
Uz lelu cimu,
Uz jaunu meitu,
Oi agri, agri uz jaunu meitu.
Tev, jaunais puišķin,
Treīs dorzi priškā,
Oi agri agri treīs dorzi priškā

Pyrmajā dorzā
Kyukoj dzaguze,
Oi agri, agri kyukoj dzaguze.
Utrajā dorzā
Syt lakstigola,
Oi agri, agri syt lakstigola.
Trešajā dorzā
Sed jauna meita,
Oi agri, agri sed jauna meita.
Tev, dzaguzite,
Oriski barzi,
Oi agri, agri oriski barzi.
Tev, lakstigola,
Malnos upines,
Oi agri, agri malnos upines.
Tev, jauna meiteņ,
Sveša pusite,
Oi agri, agri sveša pusite.

1,34

II

Mes devini bolelini,
Vina pate mums mosiņa,
Ik reitiņa moltu goja,
Pyuru mola reitiņā.
— Ej, boliņ, pasaver,
Ku dor' myūsu malejiņa?
— Vaļa duras, vaļā lugi,
Naryuc vaira dzernaviņas;
Naryuc vaira dzernaviņas,
Nadzid pate malejiņa.
— Jem, boliņ, malnussvorkus,
Sadloj sovu kumeliņu,
Dzeisimes pēc mosiņas
Pec mosiņas vaiņuciņa!
— Jojam, jojam vinu symtu,
Dajoj vinu augstu kolnu
Uz to vina augsta kolna
Treidevini kukletoji.
— Labreit, labreit, kukletoji,

Pec ko šudiņ kuklejat?
— Tai meiteņai kuklejami,
Kuru šunakt garum vedia.
Jojam, jojam utru symtu,
Dajoj utru augstu kolnu.
Uz to utra augsta kolna
Treidevini spēlmaniši
— Labreit, labreit, spēlmaniši
Pec ko šudiņ spelejat?
— Tai meiteņai spelejami,
Kuru šudiņ garum vedia.
Jojam, jojam trešu symtu,
Dasajojam uzulmuižu.
Vysapleiki lipu dorzs,
Vortu priškā atsledziņa.
Izīt treīs tava dāli,
Dzaltonimi matinim;
Divi myūsus pašus vedia,
Trešais myūsu kumeliņus.

Vēlej est, vēlej dzert,
Vēlej apleik raudzītis:
Ni mes edam, ni mes dzeram,
Pec mosiņas raugomes.
Iraudzījom sov mosiņu
Viņa golda galiņā:

Bolta mice gaļviņa,
Ols kaniņa ruciņā.
— Edit, dzerit, bolelini,
Es vairs jyusu jau nabyušū;
Pateik maņ šei zemite
Pa protami orojiņš.

219. Zam verdzibas sluga.

Myūsu senči, tai pat arī cytas Baltijas tautiņas beja ļuti vismilīgi un labprot uzjemia gluži svešus ļaudis. Tū licynojo arī šos tautas dzismiņas, kas soka:

Miļoj, mote, tu visiņu.
Tys atnocia nu tolines:
Ni tys myūsu maiz' apedia —
Slavit nesia maliņā.

Leiši, leiši — muni broli —
Garum munu satu joja.
Myužam leiši palicit,
Jo ikšā nanocit.

Jau nu senejim laikim uz šeni beja ceļojuši fenikiši, senēji romiši un greki. Ji te nabeja darijuši natik niko ļauna, bet gon daudz loba. Ji kai tūlatku pirmos kulturas tautas, kolpoja myūsu senčim par lobu paraugu jus atteistibas gaitā.

Ar syltu vismilību latviši sajemia arī vocišus, kad ti 12 godusymteņa beigōs sōka pasarodit ar sovīm kugim Daugovā. Pirmi te atbraucia Bremenēs tērgōtoji. Stosta, kā auka jus te najauši idzynuse. Gaididami loboka laika un ceļa-vēja, ji sōkuši tērgotis un pasazeit ar Baltijas dzeivōtojim. Te vocišim tai paticis, ka ti sōkuši biži apmeklēt šeni. Na par ilgu ji te nudybynoja vocu koloniju un cēlia myura pili Ikšķilē pi Daugovas. Jim leidza atbraucia arī bāznickungs Meinhards, kuru veļok Romas tavs iceļa par šenes veiskupu. Leidz tam laikam baltiši vēļ myura napazyna, todeļ myura piļs jim beja lelu lelais breinums. Jus pilis beja nu kuka, valī nu sakrautim akmenim, voi augstas mitu satas. Šeniši goja pi vocišim un lyudzia, lai paleidzut jim arī uzceļt taidas pat pilis. Meinhards sacija, ka ji tū darišut, jo šeniši pijemšut kristigu ticibu. Daži livi beja ar miru kristitis, un Meinhards uzceļa utru pili Solaspili, bet paši palyka ti par kungim.

Livi numanija, ka vociši vysi isaroda borim vin, ijemia jaunus zemes gobolus un nusacitynoja. Ji nusabeida, kopia Daugovā, lai numozgotu kristigu ticibu un lyukoja vocišus padzeit. Bet tys jim naizadevia. 1201 godā vociši dybynoja

īaunu piļsatu Reigu, kuru aptaisija ar valim. Še vocišim beja stypra aizsargošonas vita. Ji, dzeiti nu ticibas korstuma, bet vysyairok nu monta koribas, nyu grizias pret vysom Baltijas tautiņom. Vocišu zubyňa broļu ordens ar guni un zubyňu pispidia livus, kūrus, latvišus un igauņus kristitis un moksot lelus nudukļus; ji vysur cēlia sovas pilis un citukšņus, kurūs nusastyprinoja. Tī beja brismu laiki. Myūsu tavu kristiba beja ašņa kristiba.

Kristiga ticiba pate par sevi ir jauks monts, par kuru varetu pasateikt, bet vocišim jaukos Kristus mocibas beja tik imesle isalaust svešā, mirigu dzeivotoju zemē, ar nudumu ju izlaupit. Tū dreiž vin nujuta ari Baltijas tautas un sōka turetis pretim nagudigim ciminim, kurus sōkumā ar milestibu beja sajemuši.

Bet vocu bruniniku zubyňa broļu škapi un zubyņi beja osoki un beistamoki, nakai myūsu seņču uzula voles un kara rungas; jus kuļtura poroka par Baltijas cilšu atteistibas pakopini. Todeļ ji ari myūsu seņčus porspeja, atjemia jim zemi un pašus, agrokūs zemes ipašņikus padarija sev par vergim un kolpynoja jus naciļvecigokā kortā, nycynoja, syta, izmainija ar sunim un cyukom un pordevia par naudu, kai lupiņus.

Beidzias tautas saimes jauko, sabidrisko dzeive, tautas irāšas; aizlidzia tautas svatkus, naatlaidia zemniku ni suļa nu sovas potogas, un vysaidi lyukoja nuspist jaunūs tautysku apziņu un izaudzynot sev uz laiku laikim paklausigus vergus.

Pagoja godusimteni, mainijos dažaidi kokla kungi, bet myūsu seņči nesia verdzibas važas dinu nu dinas toļok. Daudzi krita zam smogo verdzibas sluga, izmyra vasalas tautas, kai livi un kūri. Gaisma un kristigas ticibas mocibas, ku kungi teicias nesut, beja tik mēles golā, bet verdzibas tym-siba un varmociba tautu smaceja un žņaudzia. Gaismas vitā valdija tymsiba, mīlestibas vitā varmociba un myūsu seņči jos porcītia godusimtenus, kuļturā ni suļa uz prikšu napasaverzijuši. Bez to kungi jim nāmitigi pilaidia natiklibas, nagausibas un varmocibas sorgas, nu kurom ji paši caur un cauri beja porjemti.

Navar tumar nuligt, ka baznica lyukoja ceļt kulturas aku, bet tys beja mokslīgs stods, kas porstodits svešūs klajumūs, navareja ni isasakņot, ni porjemt zemi, todeļ ka jam tryuka eista dzeivibas spaka — tautas apziņas, pašas tautas genija; jis naizgoja nu pašas tautas.

Myūsu tavi citia, porlaidia vysaidus viļņus par golvu un kai dorgas zeiles jyuras dybynā, uzgloboja prikš mums latvišu vordu un sovas gora montus. Si dorgumi licynoj par vinim senejim zalta laikim, ji ir vysim latvišim kopīgs montojums un tyvynoj tautas boleliņus un dzaltonites, laigon apstokli jus ir atsvešinojuši, jus irāšas, pat voludu porgruzijuši. Taļ mums agrok tyvo ciļts-broļu leišu voluda palykuse gondreiz nasaprutama, pat pašim latvišim rodušos divi voludas izluksnes, laigon vysim labi saprutamas.

Vocišu verdziba pastoveja vasalus 400 godus. Pec ilgom un lelom kara brismom 1660. g. latvišu nuvodus otkon dalija svešas tautas. Lelokū Latgolas daļu — tagadejū Vitebskas Latviju — pajemia poli un nusaucia ju par Inflantiju kai seņok beja saukta Livija un daži nuvodi ap ju. Nu to laika myūsu dzimtenes tavu-tavu nusaukumus — Latgola beja moz pazeistams. Vitōs ari tagad ir nu latvišu mēles tik pat kai muzudis. Vydzemes latvišu nuvodus pajemia Zvidri.

Poļu valdība un kungi nabeja daudz loboki par vocišim. Ji valdija un nuspidia latvišus leidz 1772. g., nimōz nagododami par skolom, par latvišu tautas gorīgu paceļšonu. Tod Latgola porgoja zam Krīvu valdības, zam kuras atsarun vēl

tagad. Keizars Aleksandrs II 19. februārī 1861 godā izdeva manifestu, ar kuru atcelia klaušus, palaidia breivi zemniekus nu rupos verdzibas. Bet zemnieki beja pispisti tavu-tavu zemi izperkt par lelu naudu, un jus tisibas beja daudz šaurakas par muižniku privileģijom.

Vydzemes latviši nocia zam zvidru porvaldisonas. Jus izgleitošonas litā Zvidru valdiba speria lelus suļus, celdama skolas, baznicas, dovynodama zemi priķš tom, ivesdama skolos mocišonu motes voludā. Jei dybinoja Tarbatā (Jurjevā) universitetu, Reigā gimnaziju un paveleja tymos uzjemt arī latvišu tautas dalus. Piļsatos cēlia elementaras jeb pyrmocibas skolas, uz zemem — pogosta un draudzēs skolas.

Zvidru keniņš Karlis XI gribeja atjemt vocu muižnikim muižas, kas jim nu bruniniku ordena voi veiskupa beja dutas na par pidarumu, bet par olgu, lai ji nu tom varetu portikt un vajadzibas breidī paši ar ašņainim veirim itu karā. Karlis XI gribeja arī, lai muižniki latvišus palaistu breivi nu verdzibas. Bet muižniki atbiļdeja, ka zemniekus atlaist par breivim ļaudim esut vēl par agru un muižas atdūt byutu natsainiba. Tagadejos kņuņa muižas gon keniņš atjemia, bet vairok niko napaspeja izdarit, tai kai pec lelo Zimeļu kara krivu keizars Piters Lelais 1710 g. Vydzemi pivinoja pi Krivijas.

Arī Kurzemes latviši zam lobu lelkungu Ketleru porvaldišonas pordzeivoja lobokas dinas par mums latgališim. Jim arī beja skolas un vairok breivibas.

Par mums likteņš beja nalabveligoks, un tys ir par imesli kodeļ mes gorigā dzeivē, kultūrā esam palykuši pakaļ sovim brolim. Vajadzēs kritnas gribas, uzciņibas un laika, cikom jus panoksim un vēl vairok, cikom panoksim cytas kultūras tautas.

220. Tautas dzismas.

1. Ai, ļautiņi, nasasmejit,
Jo es kunga dorbūs eju!
Kungi dzen, maņ joit
Gaužajom osorom.

2. Kungam dīnu kungam nakti
Maņ midzīnīs nagulets.
Es sedēju kumeļā,
Kai zeilīte zariņā.

3. Nivinam tai nabeja,
Kai munam boliņam:
Tū pormeja ar lupiņu
Aizved' toļi svešumā.

4. Meiļ kungam zalta nauda,
Meiļ akmeņa ustabiņā;
Meiļ munam boliņam
Teiras maizes gabaliņš.